

● k padesátinám; J. Malý, *Otavan* 11, 1927/28, s. 103; -Bš- (R. Balaš), *Čes. osvěta* 24, 1927/28, s. 211; A. Dolenský, *Prager Presse* 7. 2. 1928; B. Lifka, *Tribuna* 7. 2. 1928; V. Černý, *Venkov* 7. 2. 1928; M. Novotný, *Duch novin* 1928, s. 19 ●; ● ref. *Dějiny novin v Čechách* do r. 1848: řk., PL 20. 11. 1930; Ktk (B. Koutník), *Čin* 2, 1930/31, s. 88; J. B. Č. (Čapek), *Naše doba* 38, 1930/31, s. 250; A. G. (Grund), *RA* 6, 1930/31, s. 72; A. N. (Novák), *LidN* 9. 9. 1931; A. H. (Hartl), *Prager Rundschau* 1931, s. 285; O. Donath, *Slavische Rundschau* 1931, s. 366 ●; ● k 30 letům činnosti v Národním muzeu: Mgr. (A. S. Mágr), *Prager Presse* 24. 10. 1934; Ktk. (B. Koutník), *Časopis českosl. knihovníků* 1934, s. 142 ●; V. Jiráť: ref. *Dějiny novin a časopisů* do r. 1848 a *Přehled vývoje knihkupectví a nakladatelství v Československu do převratu*, *Germanoslavica* 1935, s. 205; ● ref. *Příspěvky k životu a dílu Josefa Dobrovského* 1, 2; A. N. (Novák), *LidN* 17. 12. 1934 a 4. 4. 1936; J. B. Čapek, *NO* 13. 4. 1935; A. Pražák, *Naše věda* 1935, s. 204 ●; L. Jehl: *Kdy se narodil Josef Linda?* (k čl. J. V., *Zvon* 32, 1931/32, s. 388), *NO* 28. 7. 1934; ● nekrology: J. Kubíček, *Čes. osvěta* 33, 1936/37, s. 329; -btk- (V. Brtník), *Zvon* 37, 1936/37, s. 520; m. n. (M. Novotný), *LidN* 14. 5. 1937 + (pod celým jm.), *Marginálie* 1937, s. 109; JŠr. (J. Šnabr), *NO* 14. 5. 1937; Ktk. (B. Koutník), *PL* 14. 5. 1937; F. K. Soukup, *Venkov* 14. 5. 1937; J. Bidlo, *ČNM* 1937, s. 173; J. Kl. (Klík), *ČČH* 1937, s. 452; B. Lifka, *Čes. bibliofil* 1937, s. 9; J. Slavík, *Slovanský přehled* 1937, s. 196; F. Pá. (Páta), *ČSPS* 1937, s. 143; K. Polák, *Chodsko* 1937, č. 3; J. Th. (Thon), *Věstník hl. m. Prahy* 1937, č. 20; J. Emler, *Ročenka Slovanského ústavu* 1937 (1938, s. 179); A. Pražák, *Naše věda* 1938, s. 231 ●; A. Hartl in J. V.: *Zednáři na Klatovsku* (1938); ● ref. *Zednáři na Klatovsku*: V. S., *LitN* 10, 1937/38, č. 15; m. n. (M. Novotný), *LidN* 29. 5. 1938 (též o čl. *Zakoupení lešenských kremenian do Prahy*) ●; M. Novotný: *Archiv české literatury, Časopis českosl. knihovníků* 1939, s. 66; J. Ludvíkovský: ref. ed. *Dopisy Josefa Dobrovského s Augustinem Helfertem, Naše věda* 1941, s. 214; F. Hrejsa: *Dr. J. V. a exulanti, ČNM* 1947, s. 71; J. Poch: *J. V. a lidové knihovnictví, Čes. osvěta* 1948, s. 356; K. Zink: *Spolek českých bibliofilů a knihomilské tisky v letech 1926–1944, Marginálie* 1968, s. 44; A. Baďurová: *Vzpomínka na přátelskou dvojici knihovníků (Bohumír Lifka a J. V.)*, *Knihy a dějiny* 1997, č. 2 (obs. ed. blahopřání B. Lifky J. V. k padesátinám); F. Kutnar, J. Marek in *Přehledné dějiny českého a slovanského dějepiscetví* (1997, s. 576); L. Antonín: *Čeněk Zíbrt a J. V.: dva ředitelé Knihovny Národního muzea, Logos* 2001, s. 61; J. Cejpek a kol. in *Dějiny knihoven a knihovnictví* (2002); J. Čechurová in *Čeští svobodní zednáři v 20. století* (2002).

dvo

Volné směry

1896–1944, 1947–1949

Měsíčník, zpočátku a během 2. světové války výtvarně i literárně orientovaný, v dalším průběhu své existence však věnovaný především výtvarnému umění, kritice, teorii a dějinám umění, ale i umělecké esejistice; orgán Spolku výtvarných umělců Mánes.

Podtitul: 1896–1900 (roč. 1–4) Měsíčník umělecký; 1900–03 (roč. 5–7) Umělecký měsíčník; 1903/04 (roč. 8) Ilustrovaný měsíčník umělecký; 1904–07 (roč. 9–11) Měsíčník umělecké kultury; 1907–31 (roč. 12–28) Umělecký měsíčník; 1932–40 (roč. 29–35) bez podtitulu; 1940/41 (roč. 36) Měsíčník pro výtvarné umění, literaturu, divadlo a hudbu; 1941–44 (roč. 37–38) Umělecký měsíčník; 1947 (roč. 39) Sborník SVU Mánes; 1947–49 (roč. 40–41) Umělecký měsíčník. – *Redaktoři*: 1896/97 (roč. 1) J. Hilbert, K. L. Klusáček (odp. red.), K. Mašek, J. Preisler, S. Sucharda; 1897–99 (roč. 2–3) přešli bez J. Hilberta; 1899/1900 (roč. 4) J. Kotěra, J. Preisler, S. Sucharda, J. Schusser; 1900–02 (roč. 5–6) J. Kotěra, J. Preisler, L. Šaloun, od poloviny roč. 6 také F. X. Šalda (v tiráži neuveden); 1902/03 (roč. 7) přešli, F. X. Šalda; 1903/04 (roč. 8) F. Anýž, A. Hofbauer, J. Preisler, F. X. Šalda; 1905 (roč. 9) přešli bez F. Anýže, V. Županský; 1906 (roč. 10) přešli bez A. Hofbauera, M. Jiránek; 1907 (roč. 11) F. X. Šalda, V. Županský; 1908 (roč. 12) M. Švabinský; 1909–10 (roč. 13–14) M. Jiránek; 1911 (roč. 15) E. Filla, A. Matějček (č. 1–5), J. Štursa (č. 6–12); 1912 (roč. 16) A. Matějček; 1913 (roč. 17) A. Matějček, J. Čapek; 1914/15 (roč. 18) O. Novotný (č. 1 s J. Čapkem); 1916/18 (roč. 19) J. Benda, J. Kotěra, J. Preisler, T. F. Šimon, J. Štursa; 1919/20 (roč. 20) A. Matějček, F. Žákavec; 1921/22 (roč. 21) V. Nebeský; 1923/24 (roč. 22) V. Nebeský (č. 1–9), J. Pečírka (č. 10–12); 1924–28 (roč. 23–25) J. Pečírka a red. rada: E. Filla, O. Gutfreund, O. Novotný; 1928–30 (roč. 26–27) F. Kovárna a red. rada: E. Filla, J. Lauda (od roč. 27), O. Novotný; 1930–32 (roč. 28–29) F. Kovárna (roč. 28, č. 1), V. Novotný (roč. 28, č. 2–12, roč. 29) a red. rada: E. Filla, J. Lauda (roč. 28), O. Novotný (roč. 28), K. Honzík, B. Stefan (od roč. 29); 1933–38 (roč. 30–34) V. Novotný (roč. 30, č. 1–5), E. Filla (roč. 30, č. 6–10, roč. 31–34) a red. rada: J. Fragner (místo K. Honzík) od roč. 31, č. 8–9), V. Novotný, V. Špála, J. Štyrský, J. Wagner (od roč. 33); 1938/40 (roč. 35) J. Wagner a red. rada: J. Fragner, V. Novotný, V. Špála; 1940–42 (roč. 36–37) J. Pečírka a red. rada: J. Fragner, M. Očadlík, V. Špála, J. Träger, J. Wagner (odp. red.), V. Závada; 1942/44 (roč. 38) J. Pečírka (č. 1–4), A. Hofbauer (č. 5–8), J. Krofta (č. 9–10), odp. red. J. Wagner a red. kruh; 1947 (roč. 39) O. Mrkvička a red. rada; 1947/48 (roč. 40) E. Filla a red. kruh; 1949 (roč. 41) výbor S. V. U. Mánes, A. Paderlík (odp. red.), L. Kára (tajemník redakce). – *Majitelé a vydavatelé*: 1896–1949 (roč. 1–41) S. V. U. Mánes; 1947 (roč. 39) vydal SVU

Mánés a nakl. Svoboda. – *Periodicita*: 1896–1904 (roč. 1–8) měsíčník, od listopadu do října; 1905–13 (roč. 9–17) měsíčník, od ledna do prosince; 1914–18 pouze dva ročníky (18–19); 1919–24 (roč. 20–22, 12 čísel v ročníku); 1924–32 (roč. 22–29) měsíčník, od podzimu do podzimu; 1932–38 (roč. 30–34) měsíčník, 10 čísel s letní pauzou; 1938–40 (roč. 35) 10 čísel; 1940–44 (roč. 36–38) měsíčník, 10 čísel s letní pauzou; 1947 (roč. 39) Sborník S. V. U. Mánés; 1947/48 (roč. 40) měsíčník, 10 čísel s letní pauzou; 1949 (roč. 41) 3 čísla (březen, červenec). – *Přílohy*: Zprávy (k roč. 18, 13 čísel); Zprávy Volných směrů (vycházely samostatně k roč. 20, 4 čísla, red. A. Matějček, F. Žákavec); Výtvarná práce, red. P. Janák, 1921/22 (k roč. 21); mimo jako přílohy vycházely barevné i černobílé reprodukce děl světového i českého umění.

V. s. navázaly na studentský výtvarný časopis Paleta s jeho humorné satirickou částí Špachtle (1885–99) a album Listy z Palety (1894), sestavené členy Spolku výtvarných umělců Mánés (založen 1894). Časopis byl sice koncipován jako spolkový orgán, od začátku měl však rámec spolku překračovat a postihovat celé spektrum uměleckých modernistických snah. Výroční spolkové schůze stanovily družstvo V. s., jež pak volilo ze svých členů redakci; její členové byli většinou zároveň funkcionáři Mánésa, místo šéfredaktora byl stanoven odpovědný redaktor. Kromě redaktorů uváděných v tiráži se na redakční praxi podíleli tiskaři J. Štenc a Z. Grégr (v tiskárně E. Grégr a syn se V. s. tiskly většinu své existence). V počátcích měla v textové části převahu beletrie, výtvarnému umění byla vyhrazena menší část textu a obsáhlá část obrazová; literární část redigoval J. Hilbert a K. Mašek (i pseud. Fa Presto). Od roč. 4 (1899/1900) se V. s. proměnily ve výtvarný časopis, jehož textovou část zaplňovala především výtvarná a umělecká esejistika a kritika (včetně zaměření na architekturu). S příchodem F. X. Šaldy 1902 (od pol. roč. 6), který převzal neoficiální šéfredaktorství, se celková orientace listu stmelila ideou umělecké kultury; ta vnesla do V. s. opět i literární orientaci, především však vyhranila požadavky specificky výtvarné kritiky. Šaldovy pokusy učinit redakci nezávislou na vydavatelství byly z hlediska Mánésa nepřijatelné a vedly 1907 (roč. 11) k jeho odchodu. Již za Šaldova působení se na V. s. výrazně podílel M. Jiránek; mj. z jejich společné iniciativy byly 1905 založeny knihovny V. s. Dráhy a cíle (jako 1. sv. vyšly Šaldovy Boje o zítřek) a Umělecké zjevy, jež obě sice v tiráži deklarovaly svou nezávislost na

Mánésu, vzápětí však byly spolkem převzaty. Za redakce M. Jiráka 1909–10 (roč. 13–14) se ke slovu dostala mladá generace výtvarníků a teoretiků (E. Filla, V. Kramář, B. Kubišta, A. Matějček, V. V. Štech, též O. Kubín), hlásící se k novým uměleckým proudům, zejména ke kubismu, která V. s. 1911 (roč. 15) převzala (v redakci E. Filla, část ročníku A. Matějček a po něm J. Štursa). Brzy však zde došlo ke generačnímu střetnutí a k odchodu mladých umělců z časopisu i z Mánésa; ti pak ještě s dalšími utvořili Skupinu výtvarných umělců a vydávali Umělecký měsíčník. 1912 (roč. 16) opět převzal V. s. A. Matějček (spolu s B. Kubištou se vrátili do Mánésa) a k němu se po rozchodu s Uměleckým měsíčníkem připojil 1913 (roč. 17) J. Čapek, který usiloval o mnohostrannost listu jak z hlediska různých oblastí českého a světového umění, tak ve vztahu k staršímu umění; pro názorové neshody se však záhy s V. s. a Mánésem rozešel. Po válečném období, které utlumilo zejména styky se zahraničím, došlo pak ve 20. letech za redakce V. Nebeského 1921–24 (roč. 21–22) k oživení mezinárodní spolupráce a též k navázání kontaktů s nastupující generací Devětsilu. Zejména však ve 30. letech, za řízení V. s. E. Fillou 1933–38 (roč. 33–34), nastalo těsnější sblížení s meziválečnou avantgardou, se surrealistickou skupinou (mj. v red. radě J. Štyrský) i s umělci působícími mimo toto seskupení, s básníky, teoretiky a s divadelními tvůrci. Za nacistické okupace 1939–44 (roč. 35–38) se V. s. zapojily do úsilí o podporu a záchovu národní kultury a od 1940 (roč. 36) v nebyvalé míře publikovaly literaturu, divadelní a hudební příspěvky. Literární část redigoval V. Závada, hudební M. Očadlík a divadelní J. Tráger; na konci každého čísla vycházel oddíl věnovaný literatuře. První poválečný roč. 39 (1947) vyšel za redakce O. Mrkvičky ve sborníkové podobě, následující roč. 40 (1947/48) opět převzal E. Filla. Nedokončený roč. 41 (1949) se změněnou redakcí však již ovlivnily důsledky založení Svazu českosl. výtvarných umělců a zavádění ideologické estetické normy do hodnocení moderního umění i výběru příspěvků. Po dvojčísle 2–3 bylo vydávání časopisu zastaveno.

První ročníky byly koncipovány jako výtvarně-literární revue. Textová část přinášela poezii, prózu i drama generace 90. let, především symbolistní, dekadentně symbolistní a impresionistické povahy, rovněž však i tvorbu lumírovců (J. Vrchlický, J. Zeyer). V. s. publikovaly

stejně prózu J. Kvapila a X. Dvořáka jako poezii O. Březiny, S. K. Neumanna, V. Dyka a K. Tomana (básně ze sbírky *Pohádky krve*). V próze převládala impresionistická črta mnohdy cestopisné povahy (V. Mrštík), meditativní a ornamentální stylizace (J. Arbes, R. Jesenská, B. Knoesl, H. Kvapilová pod pseud. Mája Z.), psychologizující realistická povídka (V. Otomar) a společenský román tištěný na pokračování. Celková orientace listu (program na obálce 1. č.) byla výrazem snahy o korigování radikálních polemických koncepcí 90. let a řídila se zpočátku pouze obecným požadavkem kvality uměleckého výkonu. V 1. č. byl rovněž otisknuto články J. Hilberta Vrchlický – fotbal, odmítavě reagující na útoky mladé kritiky proti Vrchlickému v půli 90. let. Podobně V. Dyk ve V. s. otiskl verše věnované Vrchlickému nazvané *Při čtení kritiky B. Ptáčníka*. Literární část ze začátku zahrnovala i fejeton, spolkové zprávy a výtvarnou kritiku (zprvu an., podíleli se na ní J. Preisler, S. Sucharda, M. Jiránek, A. Hofbauer, V. Županský, o architektuře psali zejména J. Fanta a J. Kotěra). Zvláštním žánrem byly texty k reprodukcím, které společně s kronikou postupně emancipovaly svébytnou výtvarnou kritiku, jež se rovněž distancovala od literárnosti výtvarné kritiky v *Moderní revui* a jiných časopisech (stať *Umělecká kritika mladá i starší v č. 2 roč. 2*). Liberální stanovisko V. s. v uměleckých zápasech 90. let podpořilo ve 3. roč. mj. i *Prohlášení* několika spisovatelů na protest proti polemické praxi kritiky 90. let (podepsáni např. L. Arleth, J. Borecký, E. Čenkov, K. Červinka, X. Dvořák, K. Engelmüller, V. Houdek, P. Kles, K. Mašek, V. Otomar, F. Seikanina, L. Suchý). Od 3. roč. se vydělil v textové části oddíl výtvarných statí (významný podíl K. B. Mádl a v dalších ročnících také S. K. Neumanna a G. Jaroše pod pseud. Gamma), též překladových. Rovněž odchod K. Maška a jeho prohlášení v č. 12 vyjadřovaly postupnou proměnu V. s. v ryze výtvarný list. V roč. 4 se již plně projevilo úsilí o vytvoření uměleckého časopisu po vzoru podobných evropských periodik (*Ver Sacrum*, *Pan*), inspirovaného idejí *gesamtkunstwerku*. Beletrie sice ubylo (např. v roč. 5 ukázka z básnické tvorby A. Sovy a O. Březiny), avšak textová část byla obohacena zejména o esejistiku, podporující hledání slohu nové doby (J. Ruskin, J. Lange). Bohatá grafická úprava a kvalitní reprodukce společně s obměňovanou obálkou vyjadřovaly

ideu časopisu jako uměleckého úkolu. Již od roč. 6 spolupracoval s redakcí F. X. Šalda (i pseud. Quidam). Zaměřil se jednak na rozšíření zahraniční spolupráce (J. Meier-Graefe, R. Muther, C. Maclair, G. Mouray, Ch. Morice; na překladech se kromě redaktorů podíleli M. Jiránek, Ž. Pohorecká, K. Svoboda, F. Táborský), kdy mnohé texty zahraničních přispěvatelů byly ve V. s. tištěny po prvé (občas i v jazyce originálu paralelně s překladem), jednak na rozpracování svých esejů později shrnutých do knihy *Boje o zítřek* (1907 otiskl též prózu *Život ironický*). Šalda sem též přenesl svou polemickou a literárněkritickou tribunu (polemika s V. Mrštíkem, K. M. Čapkem, kritika Dykova *Konce Hackenschmidova*). Zároveň usiloval podpořit výtvarnou orientaci listu filozoficky a teoreticky (překlady z děl J. W. Goetha, F. Nietzscheho, J. McNeill Whistlera, Stendhala, O. Wildea, eseje O. Březiny, M. Martena, kulturněhistorické stati A. Nováka). Za Šaldova působení se pozornost V. s. soustředila na impresionismus a osobnosti rámec impresionismu přesahující (P. Cézanne, A. Rodin, V. van Gogh, P. Gauguin). Toto zaměření podporoval i M. Jiránek, který postupně jako výtvarný kritik a fejetonista ve V. s. dominoval. V. s. připravovaly pravidelně tematická čísla (v roč. 1–9 o J. Uprkovi, A. Muchovi, L. Maroldovi, H. Schwaigerovi, F. Bílkovi, o karikatuře, A. Rodinovi, E. Munchovi aj.), z nichž jsou pro literaturu především významná: dvojčíslo věnované J. Nerudovi (č. 1–2, roč. 6) a *Pohádkové číslo Sníh* (č. 2–3, roč. 7, 1902 sep.). Do roč. 4 byla výtvarná část listu věnována především českému umění s vůdčí úlohou členů *Mána* a generace jejich učitelů (reprodukce např. M. Aleš, F. Bílek, Z. Braunerová, A. Hofbauer, O. Homoláč, A. Hudeček, A. Chittussi, F. Jenewein, F. Kaván, J. Mařák, J. Mařatka, K. V. Mašek pod pseud. Fa Presto, A. Mucha, J. V. Myslбек, J. Panuška, M. Pirner, J. Preisler, V. Preissig, A. Slavíček, S. Smetana, V. Stretti, S. Sucharda, L. Šaloun, K. Špillar, J. Štursa, M. Švabinský, J. Uprka, F. Ženíšek), od roč. 5 i zahraničním autorům (mj. A. Bernard, A. Böcklin, Leonardo da Vinci, J. Plečnik, Puvis de Chavannes, A. Renoir, A. Rodin, J. M. W. Turner, J. McNeill Whistler). – Kromě uvedených autorů publikovali *poezii* K. Babánek, A. B. Dostál, M. Fučík, J. Hilbert, J. Holý, V. Houdek, H. Jelínek, R. Jesenská, F. Kaván, B. Knoesl, J. Mach, J. S. Machar, B. M. Maršík, A. E. Mužík, K. Nejš, J. Opolský, K. V.

Prokop, F. Sekanina, F. X. Svoboda, L. Suchý, L. Veltruský, A. Wenig; *prozu a drama* K. Engel Müller, V. Hartmann, F. Herites, E. Lederer (pseud. J. Leda), A. Mrštík, J. Osten, K. Pelant, V. M. Schwab, K. Toman (pseud. Jan Hora), J. z Wojkovicz; *výtvarnou kritiku a esejistiku* J. Dědina, J. Hilbert, K. Pelant, K. Svoboda, F. Šimon (šifra F. Š.-n.), F. Táborský, Z. Wirth, F. Zákavec aj., dále pseudonym Alceste a šifry (-á-, B., -en, G., H., hč., M., J., K. P., Is, Np., -nr., S-, S. K., Sk., Š. Ž.). Časopis otiskl *texty věnované výtvarnému umění* od těchto zahraničních autorů: M. Barrès, Ch. Baudelaire, J. Ch. Cazin, A. Conti, W. W. Crane, M. Denis, F. M. Dostojevskij, Th. Duret, G. Flaubert, E. Fromentin, P. Gauguin, W. Hunt, J.-K. Huysmans, J. N. Krasoj, A. Lichtwark, R. Marx, D. S. Merežkovskij, M. Montandon, Ch. Morice, F. Ohman, W. Ritter, A. Seguin, K. Scheffler, G. Treu aj. – Po Šaldově odchodu (od roč. 12) se nejvýrazněji podílel na utváření listu M. Jiránek, a to jak v kritické části, tak v překladech, rozšířil také záběr listu na oblast staršího umění a Orient (roč. 12, č. 11–12 bylo věnováno japonskému umění). V programové výzvě Odvaha upřímnosti (roč. 13, č. 1) zdůraznil nutnost střízlivě věcného pohledu na stav českého umění. Ojedinele se objevily obecněji zaměřené stati, např. F. V. Krejčího Moderní umění jako síla života (roč. 12, č. 7–8) zdůrazňující sociální orientaci umění, O. Fischera Dopis o barvách (roč. 14, č. 7) či zcela výjimečně také beletrie (úryvky z prózy J. Mahena Díže v roč. 13). Uměleckohistorickou tendenci podpořil i překlad stati H. Wölfflina O uměleckohistorickém pavzdělání, jako znamení obratu k ryze odborné reflexi, založené na vídeňské škole dějin umění (překlad stati M. Dvořáka Od Mánesa k Švabinskému v roč. 14, č. 8). Publikovány byly i stati kulturněhistorické (J. Šusta) a výběry z myšlenek slavných malířů (E. Delacroix, H. Matisse). Z mladé generace, jež se ve V. s. uplatnila za M. Jiráka a převzala pak v roč. 15 jejich redakci, nejradikálněji vystupoval E. Filla; jeho stanoviska a redakční praxe (preference předválečných avantgardních směrů např. ve stati O ctnosti novoprimitivismu v č. 2–3, roč. 15) vyústila v odchod téměř celé generace z V. s. i Mánesa. V dalším ročníku však časopis opět převzal A. Matějček, k němuž se v roč. 17 připojil J. Čapek. Kromě odborných statí z dějin umění V. s. vyhledávaly *eseje o umění* od literárních osobností (É. Verhaeren, A. Suarès,

Šaldův esej Tvůrčí činy v roč. 16). *Výtvarné referáty* publikovali kromě redaktorů K. Čapek, V. Hofman, B. Kubišta, E. Siblík, V. V. Štech (i šifra V. V. Š.), E. Taussig, V. Tille (scénografie), P. Toman, R. Weiner (i šifra R. W.). Své pojetí pluralitně koncipovaného časopisu formuloval J. Čapek ve studii Tvořivá povaha moderní doby (č. 4–5), kde podal i charakteristiku tvorby W. Whitmana, a v programu Úkoly uměleckého časopisu (č. 11–12), zdůrazňujícím živý vztah k starému umění a úlohu informovat o celém evropském uměleckém dění; opět zavedl i *úvahy filozofické a estetické* (J. Kabelka a K. Čapek). To vedlo v dubnu 1914 k jeho definitivnímu rozchodu s V. s. a Mánesem. – Za války a těsně po válce byl časopis redigován konzervativněji ve vztahu k předválečným avantgardám (s výjimkou referátů R. Weinaera, V. V. Štecha, K. Čapka) a sloužil kromě oblasti uměleckohistorické především spolkovým snahám. Informativní část listu se přesouvala do příloh *Zprávy* (roč. 18, v č. 13 stať S. K. Neumannova Povšechný stav českého umění před válkou) a *Zprávy V. s.* Po válce bylo významné především období redakce V. Nebeského, který obnovil spolupráci se zahraničními přispěvateli a navázal kontakty s Devětsílem (F. Muzika, J. Štyrský). S návratem E. Filly do Mánesa (stal se též stálým přispěvatelem V. s.) se rovněž obnovila spolupráce s předválečnou výtvarnou generací (s výjimkou J. Čapka). Od roč. 23 (1924) za redakce J. Pečírky časopis sledoval svá stálá témata nejen v tvorbě členů Mánesa, ale i ve světovém umění. Velká pozornost byla věnována sochařství (E. A. Bourdell a A. Maillol), také však vývoji kubismu (P. Picasso a G. Braque). Pravidelně se časopis vracel k osobnostem E. Muncha, P. Cézanna a P. Gauguina. Mezi stálé přispěvatelé *výtvarných statí* patřili V. Birnbaum, M. Dvořák, V. Kramář, A. Matějček, O. Novotný, V. Novotný a V. V. Štech; vztahu výtvarného umění a literatury se na příkladu J. Cocteaua věnoval A. Hoffmeister (roč. 25, č. 10). *Literatura* se do V. s. vracela se spisovateli písíci o výtvarném umění (např. J. Cocteau, Ch. Vildrac, J. Deml) nebo příležitostně, např. v č. věnovaném J. Štursovi (č. 1, roč. 24) vyšly básně A. Sovy, F. Šrámka, A. M. Píši. *Divadlu – scénografii* se věnoval J. Kodíček v seriálu Výtvarné divadlo (roč. 23). V celkové koncepci listu vzrůstal rovněž podíl *pojednání o architektuře* (K. Honzík, P. Janák, B. Markalous, B. Stefan, šifra TGE.,

Volné směry

zřejmě K. Teige). Umělecký historik F. Kovárna se v období svého redaktorství stavěl proti sblížení výtvarného umění a literatury, jak se projevilo v artificialismu a ve statích K. Teiga, sám směřoval k formulaci čistě výtvarného programu na tradicionalistickém východisku (K otázce tradice v č. 11–12, roč. 25). Oproti tomu za redakce E. Filly došlo ve 30. letech ke sblížení s literaturou, a to položením důrazu na vzájemné vztahy obou druhů umění. Již v roč. 29 byl otištěn úvod V. Nezvala k výstavě Poezie 1932 (č. 10–12), zdůrazňující zejména úkoly surrealismu a inspiraci dílem G. Apollinaira. Tím začala širší spolupráce V. s. se surrealistickou skupinou (příchod J. Štyrského do redakční rady) i s básníky mimo ni, ale i s divadelníky (J. Frejka, J. Honzl), vždy ovšem s důrazem na výtvarné impulsy či přesahy literatury k výtvarnictví. K postavení surrealismu v soudobém umění se rovněž pojila polemika A. Hoffmeistera, K. Teiga a V. Nezvala s odsudkem surrealismu I. Erenburgem (v *Tvorbě* 1933, s. 645), stať Z. Kalandry o principu slasti (roč. 32, v č. 3–4) a příspěvky B. Brouka. V roč. 30 byla též otištěna stať R. Jakobsona *Co je poezie?*, klíčová pro soudobé strukturální uvažování o pohybech pojmu umění. Výtvarně inspirované *básně* publikovali K. Biebl, J. Frič, F. Halas, J. Hora, P. Křička, V. Nezval, L. Novomeský, J. Seifert. Objevily se rovněž *recenze* básníků na surrealistické výstavy (J. Hořejší v č. 1, roč. 33) nebo poznámka J. Mukařovského o problémech výtvarné kultury. Filla se rovněž zapojil do obsáhlé polemiky o povahu kritiky iniciované K. Čapkem (*Zrada generace* v č. 1, roč. 30), kdy vystoupil s ostrou kritikou tvorby bratří Čapků a F. Langra, již označil za podbízivou. Kromě E. Filly publikovali rozsáhlejší *umělecko-historické a teoretické texty* V. Beneš, Z. Drobná, J. Funke (k fotografii), P. Kropáček, J. Květ, A. Masaryková (i šifra A. M-á), J. Opitz, B. Slánský, J. Urzidil, J. Wagner. Po Fillově internaci za nacistické okupace byl roč. 35 věnován různým aspektům české výtvarné tradice a v roč. 36 došlo k otevření V. s. literatuře, divadlu a hudbě. *Kritické statí a referáty* psali mladí teoretikové J. Chaloupecký (publikoval obsáhlé recenze tvorby členů Skupiny 42 v duchu programu poezie všedního dne), M. Očadlík (hudební kritika), V. Sommer, J. Frejka a J. Träger se věnovali divadlu. Rovněž však časopis tiskl *eseje* B. Mathesia, J. Vodáka a A. Vyskočila. Z nejmladší výtvarněteoretické generace přispívali zejmé-

na P. Kropáček a M. Míčko a dále historikové umění A. Brynychová, E. Poche, V. Richter, J. B. Svrček. K. Honzík otiskl několik statí o architektonické tvorbě životního prostředí (roč. 38). *Poezií* přispěli: K. Biebl, I. Blatný, F. Halas, J. Hiršal, V. Holan, J. Hora, F. Nechvátal, V. Nezval, J. Orten (pseud. J. Jakub), J. Palivec, M. Součková, V. Závada; *prózou a dramatem* J. Glazarová, K. Konrád, J. Kopta, M. Majerová, V. Nezval, E. Vrchlická. – Po válce nejprve vyšel bilanční 39. ročník v podobě sborníku, který představil i nové členy ze skupiny Ra (J. Istler, V. Tikal, V. Zykmond). E. Filla v roč. 40 navázal na svou redakční praxi ve 30. letech, torzo roč. 41 signalizovalo již obrat k prosazování tendenčních politických kritérií.

LITERATURA: R. Prah, L. Bydžovská: V. s. Časopis secese a moderny (1993, též rejstříky 1896–1910, i něm. mutace). ■ an.: Nový český list umělecký, NL 30. 10. 1896; F. V. K. (Krejčí): Měsíčník V. s., Rozhledy 6, 1896/97, s. 172; an.: K Maroldovu číslu V. s., Samostatnost 1899, s. 117; an.: K české kultuře (Šaldova činnost při V. s.), Přehled 3, 1904/05, s. 205 a 216; J. Červený (A. Macek): V. s., Rudé květy 6, 1906/07, s. 159; M. Jiránek: Zehn Jahrgänge V. s., Cechische Revue 1907, s. 165; an.: Redakční krize ve V. s., Samostatnost 1907, s. 443; -n. (S. K. Neumann): Volné směry žaponskému umění, LidN 7. 3. 1909 + (pod vl. jm.) Výtvarníci jako literáti, LidN 23. 3. 1909, oboje → Stati a projevy 3 (1968); an. (F. X. Šalda): První číslo nového ročníku V. s., Novina 4, 1910/11, s. 95 → KP 8 (1956); K. Č. (Čapek): V. s. zakončily svůj jediný válečný ročník, Cesta 1, 1918/19, s. 304 → O umění a kultuře 1 (1984); K. Mašek in *Tři léta s Mánesem* (1921) + *Mlžné obrazy*, Volné směry 21, 1921/22, s. 187; F. Kovárna: Šaldova osobnost ve výtvarné kritice, Volné směry 25, 1926/27, s. 270; -s: V. s. ..., ReD 2, 1928/29, s. 72; E. Bass: Začátky S. V. U. Mánes, Volné směry 28, 1930/31, s. 90 a 121; F. Žáka-vec: O spolupráci F. X. Šaldy s Mánesem (s hojnými citacemi z Šaldovy koresp. s J. Štencem), Umění 10, 1936/37, s. 379 a 429; F. Kovárna in F. X. Šalda: Hájemství zraku (1940) + (šifra -ma) Výtvarná kultura rezignuje, KM 1940, s. 427; J. B. Svrček in F. X. Šaldy boje a zápasy o výtvarné umění (1947); O. Mrkvička: Umění za protektorátu, Almanach Kmene 1948, s. 241; J. Kotalík: Výtvarněkritické dílo M. Jiráka, in M. J.: Literární dílo 2 (1962) + Čtyři generace S. V. U. Mánes, kat. S. V. U. Mánes. Výstava k 100. výročí založení (1987); L. Bydžovská: E. Filla a spolek Mánes na přelomu dvacátých a třicátých let, Umění 1988, s. 247; R. Prah: „Paleta“ – „Špachtle“. Idea a praxe časopisu české výtvarné moderny, sb. Prameny české moderní kultury 2 (1988); L. Bydžovská in SVU Mánes v letech 1887–1907 (disertace, 1988) + V. s. 1913. Čapek kontra Matějček, Documenta Pragensia 1988, s. 235; R. Matoušová: Šaldova výtvarná kritika

ve V. s., Tvar 1990, č. 19; F. Dvořák: Ediční činnost S. V. U. Mánes, sb. S. V. U. Mánes (1992); R. Prah: Plakát první výstavy SVU Mánes: mezi utopí, parodií a revoltou, Umění 1992, s. 23; J. Javůrek: Spolek Mánes a počátky české krásné knihy, Čtenář 1994, s. 128; R. Prah: Moderní revue et/versus V. s., sb. Moderní revue (1995); ● ref. R. Prah, Z. Bydžovská: V. s.: J. Rous, LitN 1994, č. 27; O. M. Urban, Umění 1996, č. 1 ●.

dvo

Jiřík Volný

* 1644

Autor písmácké poezie.

Uváděn též jako Jiří Volný. Datum narození je odvozeno ze záhlaví jedné jeho písně. Datum smrti 1745, které udává F. J. Vavák, nebylo pozitivně ověřeno. V odborné literatuře bývá mylně ztotožňován se synem L. Volného Jiřím († po 1766), vyšetřovaným 1748 pro příslušnost k sektářské skupině tzv. abrahamitů. – O jeho příbuzenském poměru k Lukášově rodině nelze nic bližšího zjistit. Není jmenován mezi osobami, které na začátku 18. století prosazovaly zřízení ovčáckého cechu, ani nebyl vyšetřován v souvislosti s držením „heretických“ knih.

Tradice V. připisuje hlavní autorství souboru *Písně kratochvilné*, vznikajícího patrně od 70. let 17. století (autorský podíl na něm měli také L. a V. Volný). V. moralistické skladby odsuzují alamodový životní styl vyšších společenských vrstev i zlovyky selského stavu. Místy obscenní erotika naznačuje možné filiace s lidovou a kramářskou poezií, patriotická témata svědčí o národním sebevědomí, podporovaném četbou starší historické literatury a proctví, a stavovské hrdosti. V. skladby byly velmi oblíbeny a šířily se v opisech (deset z nich opsal 1756 J. Luňák v Končicích u Žiželic, 1786 V. Vokřál ve Velimi a 1787 F. J. Vavák). V. se také podílel na rukopisném kancionálu dochovaném ve dvou pozdějších opisech (starší z nich v muzeu v Pardubicích).

EDICE: Veselé písně (1822, ed. V. Hanka, neúplně); Písně kratochvilné (1894, ed. Č. Zíbrt, neúplně); Truhlice písní (1940, ed. Z. Kalista, neúplně). – *Ukázky in:* ant. České baroko (1941, ed. Z. Kalista). ■

BIBLIOGRAFIE: F. M. Bartoš in Soupis rukopisů Národního muzea v Praze 1 (1926, č. 64, 1040). ■ LITERATURA: J. V. Jaroš (A. Waldau): Samoukové

české poezie, Obrazy života 1859, s. 95; A. Šolta: Dva selské kancionály z 18. století psané písmáky. (2.) Kancionál J. V., Národopisný sb. československý 1898, sv. 2, s. 55; Č. Zíbrt in ed. Písně kratochvilné (1894) + Rozprávka o třech ženách z Frantových Práv v skladbě ovčáka J. V. († 1745), ČL 1911, s. 35; B. Slavík in Písmáci selského lidu (1940, s. 6); Z. Kalista in ant. Truhlice písní (1940); k tomu ref. F. Kutnar, ČČH 1940, s. 307, a J. Strakoš, Řád 1941, s. 138) + in ant. České baroko (1941); B. Šalanda: Písně sborník ovčácké rodiny Volných, ČL 1986, s. 23 + Tradice folklorního díla ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 1. Studia ethnographica 6, 1990, s. 101 + Kratochvilné písně ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 3. Studia ethnographica 7, 1991, s. 15; I. Kořán: Věra v písních ovčáků Volných, ČLit 1997, s. 227.

vpb

Lukáš Volný

* 1654

† po 1738 snad Čihary u Chlumce nad Cidlinou

Autor písmácké poezie.

O jeho životě je velice málo zpráv. S bratrem Václavem se 1699 podílel na založení ovčáckého cechu, povoleného 1704 Leopoldem I. 1732 byl na faře v Lovčicích s manželkou Kateřinou vyslýchán kvůli podezření z přechovávání kačířských knih; oba obvinění popřeli (o protokol z výslechu se opírá údaj o datu narození V.). O jeho příbuzenském vztahu k Jiříkovi V. nelze nic určitějšího zjistit.

Z literárních prací V. tiskem vyšly dvě písně: *Píseň pěkná nová o vovčičkách...* a *Leopold, císař pán římský...* (druhou z nich složil s Václavem V.); starozákonními, zvířecími a rostlinnými podobenstvími v nich oslavuje založení a povolení ovčáckého cechu. S Václavem a Jiříkem V. se podílel na rukopisném sborníku *Písně kratochvilné...* a na rovněž rukopisném „ovčáckém“ kancionálu (starší z dvou jeho dochovaných opisů je uložen v muzeu v Pardubicích). Kancionál ovčáků Volných je podle I. Kořána skrytě nekatolický a souvisí se staršími evangelickými kancionály. 1738 sepsal V. v čihařském ovčíně rukopisně dochovanou *Knihu neb manuál cechovní poctivého pořádku pastýřův dobytka ovčího*.

KNIZNĚ. *Píseň pěkná nová o vovčičkách...* (1699); LEopoLD CÍsař Pán RŽImSKII [=1704] Tenkrát

mdlé posylnil hesky. Wssak Iozeff PrWnI CIsař náss Pán glž nñli PotWrDIL Wsseho náM VIVat Iozeff [= 1709] (1710, s V. Volným). ■ EDICE. *Ukázky in:* ant. Truhlice písní (1940, ed. Z. Kalista). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 12 696, 16 653; F. M. Bartoš in *Soupis rukopisů Národního muzea v Praze 1* (1926, č. 75, 139, 222, 250). ■ LITERATURA: J. V. Jaroš (A. Waldau): *Samoukové české poezie, Obrazy života 1859*, s. 396; A. Šolta: *Dva selské kancionály z 18. století psané písmáky*. (2.) *Kancionál Jiřího V., Národopisný sb. československý 1898*, sv. 2, s. 55; B. Slavík in *Písmáci selského lidu* (1940, s. 6); Z. Kalista in ant. *Truhlice písní* (1940; k tomu ref. F. Kutnar, ČČH 1940, s. 307, a J. Strakoš, Řád 1941, s. 138) + in ant. *České baroko* (1941); J. Němeček in *Lidové zpěvohry a písně z doby roboty* (1954); K. Palas: *Pololidové básnictví barokní a kancionálová píseň, sb. O barokní kultuře* (1968); B. Šalanda: *Písnový sborník ovčácké rodiny Volných, ČL 1986*, s. 23 + *Tradiční folklorní díla ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 1. Studia ethnographica 6, 1990*, s. 101 + *Kratochvilné písně ovčácké rodiny Volných, AUC Praha. Philosophica et historica 3. Studia ethnographica 7, 1991*, s. 15; I. Kořán: *Víra v písníčkách ovčáků Volných, ČLit 1997*, s. 227.

vpb

Ferdinand Volšovský

* 11. 2. 1826 *Volšov* (Volšovy) u Sušice

† 14. 2. 1877 *Praha*

Autor lyrickoepických básní ovlivněných zejména tvorbou F. L. Čelakovského.

VI. jm. F. Košín; psal se a byl psán také Ferd. Košina z Freudenfeldu, F. Košín, Fd. Volšovský, J. Volšovský; pseud. Volšovský volil podle rodiště. – Syn lesníka ze starobylé vladycké rodiny z Freudenfeldu (z Radostova). Mladší bratr J. Košín z Radostova byl sběratelem a adaptátorem národních pohádek, básníkem a autorem povídek pro mládež. V. vystudoval gymnázium a 1847–52 pražskou polytechniku (mechaniku, fyziku, stavitelství a chemii). Po studiích působil patrně nějaký čas na Pardubicku, poté žil v Praze a pracoval jako úředník představenstva státní dráhy. Zemřel na mrtvici, pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

V. debutoval hymnickou reflexí a lyrickou básní apostrofující Hospodina (Časopis pro katol. duchovenstvo). V polovině 50. let opakovaně publikoval zejména drobné veršované hádanky (patrně i anonymně) a mravoučné

i didaktizující básně určené převážně dětským čtenářům. Jediný V. básnický soubor *Kunětické melodie* obsahuje lyrickoepické básně (často označené jako národní báchorky či národní pověsti), jejichž děj je inspirován konkrétními dějinnými událostmi odehrávajícími se od raného středověku až do 17. století a situován na Pardubicko do historického prostředí hradu Kunětická Hora. Vedle dobového historismu a vlasteneckého zaujetí byla sbírka značně ovlivněna ohlasovou básnickou produkcí, zejména poezií F. L. Čelakovského, i folklorní tvorbou. Svě převážně rozměrnější texty V. tvořil z cyklů stejnorozměrných básní skládajících se ze tří čtyřveršových strof; tuto formu přejal od Čelakovského, avšak bez didaktického zaměření. Inspiraci pro národní pověst *Lesní panna* čerpal z Čelakovského Ohlasu písní českých, námět pro národní pohádku (*Liběna*) nalezl v Erbenově básni Zlatý kolovrat. V závěrečné básni sbírky (*Starý vojín*) převážily romantizující teskné reflexe.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Ferdinand K.; Fdd., F. (dub., Lumír 1855), F. K., F. V. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pro katol. duchovenstvo (1847, BB Hospodin, pastýř můj, Hymnus večerní); Lumír (1852, 1855–56; 1856 B Starý vojín); alm. Vínek, upomněnka ze študentské merendy v Chrudimi (Chrudim 1859); Zlaté klasy (1854, 1856); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wermisch). ■ KNIŽNĚ. *Poezie: Kunětické melodie* (1858). ■

LITERATURA: ● ref. *Kunětické melodie: an., Tagesbote aus Böhmen 22. 1. 1858; an., Pražské noviny 2. 4. 1858; K. Cz. (Czernmak), Erinnerung 1858, s. 224 ●; ● nekrology: an., Politik 15. 2. 1877; an., NL 16. 2. 1877; E. Krásnohorská, Osvěta 1877, s. 320 ●; an.: k 20. výr. úmrtí, Ohlas od Nežárky 1897, s. 69.*

vfr

František Vondráček

* 1. 5. 1865 *Týnec nad Labem*

† 27. 3. 1954 *Praha*

Překladatel z polštiny, básník, publicista, propagátor česko-polských vztahů.

Od 1876 studoval na gymnáziu v Chrudimi, 1880 přešel na gymnázium v Pardubicích (1881 podnítil projev E. Jelínka na pardubickém nádraží při převozu ostatků B. Jablonského z Polska do Čech V. zájem o polštinu a polskou kulturu) a odtud 1882 na učitelský ústav v Kut-

né Hoře, který absolvoval 1885 a zároveň tam vykonal zkoušky pro školy měšťanské. Jako podučitel působil krátce v Chlumu na Hlinecku, odkud ještě 1885 přešel na měšťanku do Chrastí u Chrudimi, kde se před 1. světovou válkou stal ředitelem. 1919 byl jmenován okresním školním inspektorem na Slovensku, posléze v Praze. Od 1921 zde působil jako lektor polštiny na Vysoké škole obchodní a také jako referent Zemské školní rady; 1926 odešel do výslužby. Již od 90. let 19. století pobýval často v Polsku (od 1906 každoročně); před 1914 zemřela v Krakově a v okolí Zakopaného, přátelil se s mnohými představiteli polské moderny (např. od 1899 s L. Rydelem, dále s K. Przerwou-Tetmajerem, S. Żeromským aj.). Organizoval spolkovou a přednáškovou činnost zaměřenou na česko-polské vztahy. Za zásluhy o rozvoj česko-polské vzájemnosti mu byl udělen řád Polonia restituta.

V. raná, časopisecky publikovaná, náladová lyrika byla inspirována pozdní lumírovskou poetikou. Záhy však ve V. díle převážily překlady z polštiny. Kromě několika časopiseckých básnických ukázek (M. Konopnicka), u nichž však byla konstatována výrazová neobratnost, se soustředil především na soudobou prózu a drama, na dílo příslušníků Mladé Polsky (A. Asnyk, L. Rydel, S. Żeromski) a na prózu a poezii s venkovskými náměty K. Przerwy-Tetmajera. Postupně se jeho záběr rozrůstal o společenský a historický román (H. Sienkiewicz), a později soustavně o cestopisnou a dobrodružnou prózu F. A. Ossendowského, jehož české vydání spisů i redigoval. V. osvětovou činnost prováděla kritická publicistika komentující soudobé polské literární dění, sledoval i peripetie česko-polské vzájemnosti, mnohdy v souvislosti s aktuálně vydávaným překladem. Své cesty do Polska pravidelně zachycoval v cestopisných fejetonech a v záznamech rozhovorů s polskými umělci. V. literární pozůstalost (uložena v LA PNP) obsahuje mj. rukopisy nevydaných překladů dramát L. Rydela.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1893); Čas (1906); Čes. slovo (1924); Hlas národa (1900, 1902); sb. Hlinecko (1914); Jitřenka (1886); Květy (1896–97; 1896 BB); Lit. listy (1893–95); Máj (1903, BB); Malý čtenář (1898); Mor. orlice (Brno 1889); Nár. listy (1893, 1897–1913, 1920); Nár. osvobození (1933); Nár. politika (1923); Niva (1893); Přehled (1906); Rozprawy Aventina (1926–27); Ruch (1887); Studentské listy; Večerní Tribuna (1924); Venkov (1908, 1919–38);

Vesna (1892–93); Vesna (Ml. Boleslav); Zlatá Praha (1896, BB). ■ **KNIŽNĚ. Překlady:** ant. Květy z polských niv (1893); M. Gawalewicz: Zuzana (1895); A. Asnyk: Kiejstut (b. d., 1896); S. Rossowski: Ze stezek života (1896); B. Prus: Loutka (1902); Vybrané povídky a pohádky (Polský sborník) (1902); J. Weysenhoff: Pan Podfilipski (1903); S. Karpowicz: Črty pedagogické (1904); L. Rydel: Navždy (1904) + Matka a syn (1910) + Madejovo lože (1928); E. Orzeszkowa: Marta (1906); E. Piasecki: Zásady výchovy tělesné (1908); K. Przerwa-Tetmajer: Na skalném Podhalí (1908) + Z Tater (1908) + Zatracení (1911) + Do nebe (b. d., 1912, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 36) + Tatranští hrdinové (1914); S. Żeromski: Popely (1909) + Podjaří (1926) + Boj se satanem (1927); A. Domańska: Pážata krále Zygmunta (b. d., 1914); M. Rodziewiczówna: Klenot (1923); E. Słoński: Syn (1923); S. Kiędrzyński: Požár (1924); H. Sienkiewicz: Strážce majáku a jiné povídky (1927) + Za chlebem a jiné povídky (1927) + Pouští a pralesem (1928) + Bartek vítěz a jiné povídky (1929, s V. Kredbou); F. A. Ossendowski: S vrcholu do propasti (1928) + Bílý kapitán (1929) + Sokol pouště (1930) + Lenin 1, 2 (1930) + Orlice (1930) + Za čínskou zdí (1931) + Život a příhody opičky (1931) + Čao-ra (1931) + Plamenná půl noc (1931) + Pod šlehy samumu (1931) + Pod polskou vlajkou (1931) + Lidé, zvířata, bohové (1932) + Malí vítězové (1932) + Syn Beljirin (1932) + Lodi zbloudilí (1934) + Slon Birara (1935) + Z džungle za oceán (1936) + Po stopách losů (1937) + Poklad ostrovů Andamanských (1938); H. Mniszkówna: Dědictví 1 (1930); F. Goetel: Rozpoltěné srdce (1933). ■ **SCĚNICKY. Překlady:** G. Zapolska: Málka Schwarcenkopfová (1906) + Rosnička (1917); S. Krzywoszewski: Herečky (1910); L. Rydel: Začarované kolo (1915). ■ **REDIGOVAL spisy:** Vybrané spisy F. A. Ossendowského (1928–38). ■ **USPOŘÁDALA VYDALA:** Květy polských niv. Výbor z povídek pro mládež (1893); Vybrané povídky a pohádky (Polský sborník) (1902); Pierwsza książka rachunkowa dla szkół ludowych (1925, s J. Kozákem); Naszej młodziezi 1–3 (čítanka, 1925–26, s jinými). ■

LITERATURA: J. Wagner: F. V. (1865–1954). Literární pozůstalost (LA PNP 1968; doplň. L. Šolcová: LA PNP 2002). ■ Quidam (F. X. Šalda): ref. překl. A. Asnyk, Lit. listy 18, 1896/97, s. 303 → KP 3 (1950); J. Lý. (Ladecký): ref. překl. L. Rydel: Navždy, Zvon 4, 1903/04, s. 295; ● ref. překl. K. Przerwa-Tetmajer: Tatranští hrdinové: an., Čes. osvěta 1915, s. 133; F. V. Vykoukal, Osvěta 1915, s. 303 ●; G. W. (Winter): ref. překl. insc. L. Rydel: Začarované kolo, PL 4. 3. 1915; M. Zelenka: Über die literarischen tschechisch-polnischen Beziehungen 1 (o stycích F. V. a L. Rydela), Prager Presse 26. 7. 1924 (večerní vyd.) + Polen und Tschechen (výňatky z dopisů L. Rydela F. V. z 1900–03), Prager Presse 19. 4. 1925; ● k šedesátinám: an., Čes. slovo 1. 5. 1925; W. Mergel, Kurjer Warszawski 27. 7. 1925; -d., Slovanský přehled 1925, s. 239 ●; R. (A. Rambousek): ref. překl. S. Kiędrzyń-

Vondráček

ski, Čes. osvěta 22, 1925/26, s. 345; Promyk (H. Sedláček): ref. Naszej młodzięzy, NO 14. 4. 1926; V. Č. (Červinka): ref. překl. S. Žeromski: Podjaří, Lumír 53, 1926/27, s. 498; ● ref. překl. S. Žeromski: Boj se satanem: Č. (V. Červinka), Zvon 27, 1926/27, s. 547; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 19. 8. 1927; J. Matouš, Nové Čechy 11, 1927/28, s. 83 ●; B. Hloušková: ref. překl. H. Sienkiewicz: Strážce majáku..., Úhor 1927, s. 65; ● ref. překl. L. Rydel: Madejovo lože: F. Homolka, Úhor 1928, s. 175; V. F. S. (Suk), Střední škola 9, 1928/29, s. 189 ●; Ask. (A. Rambousek): ref. překl. L. Rydel: Navždy (další vyd.), Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 190; V. Brtník: ref. překl. F. A. Ossendowski: Bílý kapitán, Venkov 6. 2. 1930; -min-: ref. překl. F. A. Ossendowski: Lenin, Tvorba 1930, s. 399; V. Brtník: ref. překl. F. A. Ossendowski: Pod šlehy samumu, Venkov 20. 12. 1931; J. Staněk: ref. překl. F. A. Ossendowski: Pod polskou vlajkou, Čes. osvěta 28, 1931/32, s. 438; Filip. (D. Filip): ref. překl. F. A. Ossendowski: Slon Birara, Úhor 1935, s. 212; ● k sedmdesátinám: an., Venkov 1. 5. 1935; an., Kurjer Poznański 2. 5. 1935; F. A. Ossendowski, Kurjer Warszawski 2. 5. 1935; E. Wozniecki, Dziennik Poznański 3. 5. 1935 ●; A. F. J. (Fleischerová-Janovská): ref. překl. F. A. Ossendowski: Poklad ostrovů Andamanských, Úhor 1938, s. 180; an.: k pětasedmdesátinám, LidN 3. 5. 1950; A. Balajková-Heczková: Dopisy Lucjana Rydela F. V. (z 1900), Slavia 20, 1950/51, s. 396.

dvo

Jan Vondráček (1)

* 25. 12. 1830 *Lhůta* u Vysokého Mýta

† 20. 5. 1892 *Hradec Králové*

Překladatel antické (řecké i latinské) literatury, pořadatel výborů z řecké poezie.

Plným jm. Jan Evangelista Emanuel V. – Pocházel se selského rodu, gymnázium vystudoval v Litomyšli, na pražské filoz. fakultě studoval češtinu a filozofii a jako vedlejší předměty řečtinu a latinu, vzdělával se i v polštině u J. P. Koubka a F. L. Čelakovského. Po studiu byl několik let úředníkem v pražské univerzitní knihovně, patrně se zájmem věnoval se vědecké práci. Z té doby se také hlavně datují jeho překlady řecké i latinské poezie. Avšak 1859 nastoupil suplentské místo na katolickém gymnáziu v Těšíně, kde 1860 získal aprobaci pro všechny třídy gymnázia. Zprvu učil češtinu a latinu, později stále častěji i polštinu, využívaje znalostí získaných na univerzitě. Na škole se sblížil s filologem a folkloristou F. Barto-

šem, kontakty navázal i s ředitelem tamního evangelického gymnázia, slovenským prozaikem J. Kalinčiakem a spisovatelem M. M. Hodžou, který se do Těšína uchýlil koncem 60. let před perzekucí na uherském Slovensku. Vystaven pro své vlastenecké smýšlení přezíravým postojům i existenčním tlakům nadřízených (ředitele školy i zemského inspektora), dosáhl 1873 přeložení na gymnázium v Hradci Králové; zemřel stížen mozkovou mrtvicí.

V. prvním překladatelským počinem byla řecká pověst básníka Musaia Hero a Leander (v 340 hexametrech), pro srovnání doplněná stejnojmennou básní F. Schillera (překlad V. A. Svobody), dále ukázkami z řeckého elegika Mimnerma z Kolofonu a dalších autorů a opatřená také úvodem a vysvětlivkami. Takřka současně V. uspořádal výbor z dvou římských básníků: z P. Ovidia Nasa s ukázkami z jeho heroid, fingovaných milostných dopisů fiktivních žen, z epických proměn i z elegií vzniklých ve vyhnanství, a z lyrických veršů G. V. Catulla (Ovid a Katull). Díla obou básníků doprovázejí verše z tzv. Řecké antologie (soubor zachovaných epigramů zvaný Anthologia Graeca z 10. a v menším rozsahu i 14. století). Z ní V. již v Hradci Králové samostatně vydal výbor *Věvec z antologie řecké*. Zatímco překlad básně Hero a Leander uvedl V. vlastním veršovaným Proslovem v přízvukném metru (o přesazení růže z řeckého sadu do českého, leč v podobě „chudičké chudobičky“), v úvodním proslovu k *Věnci* v časomíře popsal obsah knihy a sdělil její poslání s poučením, jak se zachovat v různých životních situacích a vyhnout se zhoubným nástrahám. V próze pak V. publikoval překlad starověké báje zpracované L. Apuleiem (Amor a Psyche), doplněný několika autorovými novelami, především o životě historických osob.

PRÍSPĚVKY in: Programm des kathol. Staats-Gymnasiums in Teschen (1864–65). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: Musaios: Hero a Leander (1858); Ovid a Katull (výbor, 1858); L. Apuleius: Amor a Psyche (1874); *Věvec z antologie řecké* (1876). ■ KORESPONDENCE: J. Nehýbl: Z pramenů k národnímu obrození na Těšínsku 2 (A. V. Šemberovi z 1864 a F. Bartošovi z 1869), SISb 1964, s. 215. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Ovid a Katull (výbor, 1858); *Věvec z antologie řecké* (1876). ■

LITERATURA: ● ref. překl. Musaios: -š., Lumír 1858, s. 357; Lum., Pražské noviny 16. 4. 1858; an., tamtéž 16. 5. 1858; H. (I. J. Hanuš), Kritische Blätter für Literatur und Kunst 1858, č. 28, s. 42; V. Nebeský,

ČCH 1858, s. 456 ●; ● ref. překl. Ovid a Katull: *, Pražské noviny 25. 6. a 19. 8. 1858; V. Nebeský, ČCM 1858, s. 458; an., Slovenské noviny (Vídeň) 1858, příl. Světozor, s. 136 ●; T. Hrubý: O překladech našich z literatur klasických, Lit. listy 1885, s. 5; J. Nehýbl: Z pramenů k národnímu obrození na Těšínsku 2, SISb 1964, s. 212 + Prof. J. V., Těšínsko 1970, č. 1.

mhs

Jan Vondráček (2)

* 25. 1. 1882 *Pacov*

† 28. 9. 1953 *Horní Mokropsy* (Všenory) u Prahy

Divadelní a literární historik pozitivistického zaměření; autor syntetických dějin obrozeneckého divadla, překladatel a kulturněhistorický publicista.

Narodil se v rodině chalupníka jako pohrobek po smrti otce. Vyrůstal ve skromných poměrech. Městská rada v Pacově mu 1895 přiznala stipendium, jež mu umožnilo studium na vyšším gymnáziu v Pelhřimově. Po maturitě (1902) se zapsal na pražskou filoz. fakultu, již absolvoval 1907 profesorskými zkouškami z češtiny a němčiny. První místo nastoupil na reálce v Praze-Karlíně, pak od podzimu 1909 vyučoval na reálce v Nymburce, kde se oženil (již 1912 ovdověl), rok učil na reálce v Čes. Budějovicích. Po vypuknutí 1. světové války narukoval, v září 1914 utrpěl zranění na ruské hranici v Haliči a byl shledán neschopným další vojenské služby. Až do skončení války působil na vojenských reálkách v Dolním Rakousku, Sedmihradsku a v Uhrách. Po návratu do Čech učil na gymnáziu v Chrudimi, od 1920 v Příbrami a pak na dívčí reálce v Praze-Holešovicích. V té době se podruhé oženil. Krátce řídil učitelství v Příbrami a 1928 byl jmenován přednostou referátu ministerstva školství v Užhorodě na Podkarpatské Rusi a zároveň zastával jako první funkci tamního zemského školního inspektora. Na vlastní žádost pak byl 1937 z rodinných důvodů přeložen do Brna jako zemský školní inspektor. Podnikl řadu zahraničních cest pracovních (studijních pobyt v Londýně 1914, účast na pedagogických sjezdech v Ženevě a v Paříži) a zejména soukromých téměř po celé Evropě. Ve svých působitích se podílel na místním kulturním životě, angažoval se hlavně v ochotnickém hnutí. Během pobytu na Podkarpatské Rusi se zajímal o rusínskou lidovou poezii, kterou přeložil

a vydal. Počátkem okupace byl předčasně pensionován s titulem vládního rady. S manželkou a dvěma syny se přestěhoval do obce Horní Mokropsy, kde žil až do smrti. Za vynuceného odpočinku začal psát dějiny rodného města, které zpracoval do roku 1643 (opis šestisvazkového díla uložen v pacovském Muzeu A. Sovy). Od 1950 externě spolupracoval s dokumentačním oddělením Českosl. divadelního a literárního jednatelství (ČDLJ) a podílel se také na činnosti Archivu historiků čes. divadla, ustaveného 1951. Rozšířenou verzi divadelních dějin, zamýšlenou až do otevření Nár. divadla, již nedokončil. Pohřben byl v Pacově.

Soustavnou badatelskou činnost V. vyvíjel hlavně jako historik českého divadla. Již první studie o aréně ve Pštrosce ukázala jeho zaměření a metodický přístup založený na důkladné heuristice. Z archivních průzkumů výtěžil množství materiálů a dobových dokumentů, jimiž podstatně rozšířil poznání divadelních dějin a korigoval některá tradovaná chybná tvrzení. Po přípravných dílčích studiích zpracoval v třídílných *Přehledných dějinách českého divadla* jako první uceleně historii počáteční etapy novověkého českého divadla od konce 18. a v první polovině 19. století. Výklad je soustředěn k aspektům divadelní praxe, zaměřuje se k problematice provozu, organizace, repertoáru, cenzury atp. Podává chronologicky sled divadelních událostí, postihuje aktivity profesionální a ochotnické včetně loutkářských, dění na pražských scénách i na venkově. V duchu buditelských koncepcí nahlíží české divadelní snahy jako součást kulturního a politického zápasu o národní identitu. V interpretaci česko-německých divadelních vztahů převažuje zřetel k dění na české straně, příznačný je rovněž důraz na existenční podmínky českého divadla, dokládáné úředními dokumenty, účetními výkazy apod. Na dalším pramenném výzkumu je založeno stěžejní V. dílo, podstatně rozšířené dvoudílné *Dějiny českého divadla* (po autorově smrti je připravil k vydání V. Müller). Její hodnota spočívá v bohatství faktů, v nových objevech (repertoár divadla v Růžodole, Stavovského divadla z let 1804–06, doklady o cenzurní praxi, o sociálním postavení hereců, smlouvy aj.), v širší zachycení divadelní kultury, ale také ve spolehlivé faktografii, ve shromažďování a důsledném prověřování údajů, v hojných citacích, soupisech a přehledech (cenný materiálový přínos je však oslaben nedosta-

tečným odkazovým aparátém). Pozitivistický a kronikářský přístup spolu se schopností utřídit a přehledně podat fakta je typický i pro jeho literárněhistorické práce (studie *Božena Němcová v Nymburce*). Ke slohovým a vývojovým analýzám umělecké tvorby nebyl disponován (ojedinělý a nepřesvědčivý pokus o rozbor díla, podniknutý v rané monografii *Poezie Petra Bezruče*). V dalších pracích, včetně popularizačních článků věnovaných převážně osobnostem české literatury, se otázkám uměleckým již důsledně vyhýbal. Jeho zájem o lidovou poezii přinesl dva objevné překlady (*Staroanglické balady a Lidové balady karpatoruské*) a antologii *Staročeská lyrika milostná* v převodu do nové češtiny. Původní sbírka žalmických básní *Matka vlast* je inspirována prožitkem mnichovských událostí, okupace i osvobození.

PSEUDONYM: Jan Vok. ■ PŘÍSPĚVKY in: Almanach vydaný na oslavu půlstoletého trvání gymnázia v Příbrami 1871–1921 (1921); Budivoj (Čes. Budějovice 1914, studie Počátky českých hereckých společností); Čes. slovo (1930–33); Českosl. republika (1929); Českosl. divadlo (1927–34; 1927 stať Před březnem a po březnu 1848, 1929 České divadelní muzeum, 1933–1934 Čeští ochotníci v době Bachova absolutismu); Čes. jih (Tábor 1933); Hlas Vysočiny (Pelhřimov 1948); Chrudimský kraj (1919); Jihočes. listy (Čes. Budějovice 1920); Jihočeský sb. historický (Tábor 1949); Jihočes. věstník (Pacov 1939–41, Minulost města Pacova); Lid. noviny (1930); sb. Listy z dějin českého divadla 1, 2 (1954); Občanské listy (Nymburk 1913); Osvětový věstník Podbrdská (Běroun 1925, 1935); Pestrý týden (1932); Podkarpatoruská revue (Užhorod 1938); Právo lidu (1936); Sborník Zemské muzejní společnosti v Užhorodě (1932); Střední škola (1928); Škola a kultura (1948); Topičův sborník (1919–23); sb. Ve službách Thalie 1 (Olomouc 1944, studie Ve službách Thalie. Kapitoly z dějin ochotnického divadelnictví do roku 1860); Výr. zpráva reálky v Nymburce (1913, studie Aréna ve Pštrosce roku 1849); Zpráva obecného reálného gymnázia v Příbrami (1925–26). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře a divadle*: Poezie Petra Bezruče (1913); Božena Němcová v Nymburce 1848–1850 (b. d., 1913); Život Boženy Němcové, ženy zlatého srdce (1920); Přehledné dějiny českého divadla 1–3 (1. a 2. 1926, 3. 1930); Trebišovská epopeja čili Hrdinné zpívání o tom, jak Rotary Club z Užhorodu vypravil se dne 30. X. 1933 se svými rodinami do zemí západních a po dlouhém bloudění, putování a sebe posilování nalezl v Trebišově Svobodu (B, Užhorod b. d., 1933); Matka vlast (BB 1945); Česká Thalie před sto lety (1950, rozmnož.); Bouda. Vlastenské divadlo v Novém Městě na Koňském trhu (1953, rozmnož.); – posmrtně: Dějiny českého divadla 1, 2 (1956, 1957,

1. Doba obrozenecská 1771–1824, 2. Doba předbřeznová 1824–1846, ed. V. Müller). – *Překlady*: Staroanglické balady (1926); Staročeská lyrika milostná (1928); Lidové balady karpatoruské (1938). – *Ostatní práce*: Příbramsko (turistický průvodce, 1923); Zkoušky dospělosti na učitelských ústavech a pedagogických akademiích (1938); Minulost města Pacova a okolí (1947, rozmnož.). ■ REDIGOVAL *almanachy a sborníky*: Almanach vydaný na oslavu půlstoletí trvání gymnázia v Příbrami 1871–1921 (1921), Červen. Almanach abiturientů příbramského gymnázia (1927), Sborník zemské muzejní společnosti v Užhorodě (1932), Vzpomínkový památník abiturientů pelhřimovského gymnázia z roku 1902. 1902–1952 (1952, s. O. Hlinecký, rozmnož.). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: viz rubrika KNIŽNĚ. *Překlady*. ■

LITERATURA: ● ref. Poezie Petra Bezruče: A. M. (Macek), Akademie 17, 1912/13, s. 302; A. Novák, Přehled 11, 1912/13, s. 761 + Das literarische Echo 16, 1913/14, s. 854; ALAP (A. Procházka), MR 1912/13, sv. 27, s. 183; L. N. Zvěřina, Osvěta 1913, s. 390; G. W. (Winter), PL 4. 5. 1913; Ant. Procházka, MSIR 10, 1913/14, s. 314; P. Vaša, ČMM 1914, s. 149 ●; ● ref. Božena Němcová v Nymburce: H. (J. Herben), Besedy Času 1914, s. 63; an., Čes. osvěta 1914, s. 16 ●; an.: J. V., in Almanach vydaný na oslavu půlstoletí trvání gymnázia v Příbrami 1871–1921 (1921, s. 34); ● ref. Přehledné dějiny českého divadla (sv. 1): tg. (J. Träger), Nár. a Stavovské divadlo 3, 1925/26, č. 39; -och- (F. S. Procházka), Zvon 26, 1925/26, s. 517; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 31. 8. 1926; (sv. 2): tg. (J. Träger), Nár. a Stavovské divadlo 4, 1926/27, č. 12; amp. (A. M. Píša), Večerní PL 31. 1. 1927; K. Juda, Střední škola 1928, s. 120 ●; ● ref. překl. Staroanglické balady: J. Knap, Kmen 1, 1926/27, s. 152; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 27, 1926/27, s. 461; J. Staněk, LidN 14. 4. 1927; jšr. (J. Šnobl), LitN 1927, č. 4; ● ref. ed. Staročeská lyrika milostná: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 5. 1928; J. Heidenreich (Dolanský), LidN 24. 8. 1928; P. E. (Eisner), Prager Presse 23. 10. 1928 ●; ● ref. Přehledné dějiny českého divadla (sv. 3): vkm., Lit. rozhledy 15, 1930/31, s. 263; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 26. 3. 1931; an., Týdeník Nár. divadla 1931, s. 23 ●; ● k padesátinám: J. Hrkal, Českosl. divadlo 1932, s. 35; an., Naše kniha 1932, s. 28 ●; ● ref. překl. Lidové balady karpatoruské: (P. E.) (P. Eisner), Prager Presse 15. 12. 1938; J. V. Sedlák, Venkov 24. 1. 1939; K. P. (Polák), Nár. práce 3. 3. 1939; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 46, 1938/39, s. 503 ●; ● k šedesátinám: kp., LidN 25. 1. 1942; an., Nár. politika 25. 1. 1942; an., Venkov 25. 1. 1942 ●; lk (L. Kundera): ref. Matka vlast, Rovnost 5. 7. 1946; ● J. K. (Kopecký): ref. Česká Thalie před sto lety, LidN 31. 1. 1951 + k sedmdesátinám, LidN 26. 1. 1952; ● ref. Bouda: M. Kačer, ČLit 1954, s. 187; F. Tetauer, Divadlo 1955, s. 76 ●; ● ref. Dějiny českého divadla 1: V. Justl, NŽ 1956, s. 1237; J. Kmuníček, HD 1956, s. 516; P. Grym, Ochotnické divadlo 1957, č. 1; F. Černý, Slovenské divadlo (Bratislava) 1957, s. 265 ●; ● ref. Dějiny českého divadla 2: V. Pro-

cháзка, Divadelní noviny 1, 1957/58, č. 10; F. Černý, Slovenské divadlo (Bratislava) 1958, s. 57 ●; M. Kačer: ref. Dějiny českého divadla 1, 2, Divadlo 1957, s. 970; V. Kořínek: Profesor J. V., Nymbursko 4. 10. 1966; (VM) (V. Müller): Historikův osud, LD 28. 9. 1973.

es

Felix Adam Vondruška

* 15. 5. 1879 *Podhrad* (Hluboká nad Vltavou)
† 30. 11. 1955 *Dvorec* u Nepomuka

Povídkář a romanopisec ovlivněný zejména naturalismem, básník, divadelní a literární referent, autor regionálních kulturněhistorických a vlastivědných prací.

VI. jm. Felix Alois V., po otci, hlubockém vodákoví a úředníkovi u knížete Schwarzenberga, přijal jméno Adam. Své práce podepisoval také jako A. F. Vondruška a Felix (Fel.) Vondruška. Literatura o V. většinou uvádí den narození 19. 5. – Narodil se v osadě Podskal (části obce Podhrad) u Hluboké n. Vltavou. Pocházel po otci z rodu proslulých truhlářů (mj. umělecká výzdoba hlubockého zámku), po matce z rodu baštýřů na Bezdrevu. Od 1891 navštěvoval českou reálku v Čes. Budějovicích (mat. 1898), kde ho učil J. Š. Kubín. Poté v Praze studoval 1898–1902 na České vysoké škole technické (obor technická chemie, 1901 1. státní zkouška) a údajně též na české univerzitě zeměpis (plnou středoškolskou aprobaci získal 1903). Nejprve byl suplentem na české vyšší reálce v Karlíně, 1904–07 na reálném a vyšším gymnáziu v Kolíně. Tam se spřátelil se spisovatelem K. Legerem a s kolegy učiteli F. Županem a J. K. Šlejharem, který měl na něho vliv osobní (srov. *V údolí světla a stínu*) i literární. 1907–09 učil na vyšší reálce v Rakovníku, od 1909 působil na 2. české státní reálce v Plzni (kromě zdravotní dovolené 1922–25, kdy těžce nemocen pobýval většinou v nemocnici) jako profesor chemie, zeměpisu a fyziky až do 1939, kdy odešel do výslužby. Od 1917 byl členem Spolku čes. spisovatelů beletristů Máj, později členem Umělecké besedy a Syndikátu čes. spisovatelů. V Plzni se hojně účastnil přednáškové a spolkové činnosti (stýkal se s K. Klostermannem, přátelil s ředitelem Uměleckopřemyslového muzea v Plzni J. Čadíkem), jako místopředseda Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni (od 1919) a člen Literárně-uměleckého

klubu přednášel o divadle, českém a světovém písemnictví, též o rumburské vzpouře, o chemii aj. Úzce spolupracoval s redakcí Čes. deníku, kde pravidelně uveřejňoval fejetony a referáty o divadle a literatuře (zejména za 1. světové války a v první polovině 20. let, 1920 byl údajně i spoluredaktorem). Navštívil Dánsko, Itálii, Černou Horu a Dalmácii. Za 2. světové války a v 50. letech žil u sestry ve Dvorci u Nepomuka. Zemřel na krvácení do mozku; pohřben byl v blízké Vrčeni.

Těžiště V. beletristického díla tvoří psychologizující povídková a románová próza, jež vznikala především pod vlivem ruského realismu (F. M. Dostojevskij), francouzského naturalismu (É. Zola) a českých realistických a naturalistických prozaiků (zejména J. K. Šlejhar, M. A. Šimáček a K. Klostermann). V prozaickém debutu *Vydědenci*, cyklu šesti ideově a motivicky souvisejících novel, V. zobrazil tragický svět lidí trpících a osudem vykořeněných (instinktivně pužené hrdiny vylíčil se soucitem, zešeřelost atmosféry podal expresivním stylem). V lyrizovaných prózách bez pevnější žánrové výstavby (*Povídky z Pošumaví*) zachytil záhadnost velkých vášní a milostných zklamání vedoucích často k vraždě či sebevraždě. Své deterministické vidění vystupňoval v sociálním románu *Udolání*, příběhu konce manželství pasivního hrdiny zdeptaného iracionálním tlakem života i pekelným prostředím továrny. O téměř dokumentaristickou románovou kroniku se pokusil v próze *Černé město*, v níž podrobně vykreslil vývoj průmyslové i kulturní Plzně v období kolem 1. světové války (vystupují zde reálné plzeňské postavy K. Klostermann, J. Strnad). Časopisecky publikované cestopisné črty, fejetony, vzpomínky na literáty (J. K. Šlejhar, J. Vrchlický) a povídky V. sebral do knížky *V údolí světla a stínu*. Některé menší prózy přepracovával a znovu vřazoval do svých dalších knih či vydal samostatně (šumavská novela *Záhadný milenec*). V. poezie odráží nestrávené různorodé literární vlivy; sbírka *Návrat* (texty tištěné v časopisech v době 1. světové války) obsahuje vedle reflexivních rozevlátých básní psaných pod vlivem sociálního symbolismu A. Sova a vizionářské poezie O. Březiny i konvenční vzpomínkové elegie podané klasickou formou, jejichž tématem je převážně osobní hoře nad ztracenou láskou a smutek z nenávratna. Poetický epilog *Na rozcestí* tvoří komorní cyklus

formálně tradičních, intimních básnických meditací z let 1923–33, v nichž chmurné úzkostné nálady ustupují zmoudřelé a smiřující melancholii. Opakovaně se V. zabýval rumburskou vzpourou v r. 1918; na základě autentických zpráv a dokumentů vylíčil její historii v souboru Stanko Vodička, vůdce rumburské vzpoury, načrtl portrét jejího intelektuálního vůdce (V. oblíbený žák na reálce), uveřejnil zde i Vodičkovy básně, které upravil. Z V. přednášek konaných v plzeňském literárním spolku vznikla popularizační monografická studie o E. Vojanovi, sledující hercův životní osud a jeho působení na plzeňském českém jevišti. V. se rovněž intenzivně zabýval regionální kulturou a místopisem, v díle *Padesát let Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni* sepsal podrobné dějiny a rozvoj spolku v období 1878–1928 a soupis důležitých spolkových událostí a přednášek; uspořádal publikaci *Průvodce po Plzni a okolí*.

ŠIFRY: -eye-, -eye-, fav, F. A. V., F. V., Mg., -nd-, Vx, Vx., X. ■ **PŘÍSPĚVKY** in: *Besedy Času* (1912–13); *Čes. deník* (Plzeň 1912, 1915–39, i příl. *Besedy Čes. deníku*; mj. 1916 *Památce Nerudově*, O básnických spisech O. Březiny, 1918–19 pravidelný ref. o divadle a literatuře); *Čes. divadlo* (1918); *Čes. kraj*; *Čes. svět* (1917); *Divadlo*; sb. *Hruškův památník* (Plzeň b. d., 1935); *Lid. noviny* (1939, stať *Alšův odchod*); *Naše kniha* (1929–30); 1929 *Z mých vzpomínek na F. Procházku*, 1930 *Z korespondence Bohumila Havlasy*; *Nepomuk* (1945); *Newyorské listy* (1923); *Nová doba* (Plzeň 1916, 1919, 1928); *Omladina* (Plzeň 1919); *Plzeňsko* (Plzeň 1932–35; 1932 *O vzpouře plzeňského roku 1753*, 1933 *O zaniklém chemickém velkopřemyslu plzeňského kraje*, i sep., 1934 *Rumburk 1918. Památce Stanislava Vodičky*); sb. *Průvodce po Plzni* (1925); sb. *Průvodce po Plzni a okolí* (b. d., 1918, *Procházka městem* → přeprac. in sb. *Průvodce po Plzni*, *Vycházky do okolí plzeňského*, *Divadelní Plzeň*); *Ruch českého západu* (Plzeň 1932); *Směr* (Plzeň 1913); *Stráž*; sb. *Svatopluku Čechovi* (1946, *O rodině Růženky Kubrové*); sb. *Stanko Vodička, vůdce rumburské vzpoury* (1919, *Rebel Stanko Vodička*); *Výr. zpráva 2. čes. státní reálky v Plzni* (1914–15, 1929, 1932; 1915 *O názorech valenčích, i sep.*); *Výr. zpráva reál. a vyš. gymnázia Kolín* (1907, *O geometrické izomerii uhlíko-dusíkatých látek, i sep.*); *Vzlet* (Plzeň 1917–18; 1917 *P Ve spodním proudu* → přeprac. s tit. *Hořké byly in Povídky z Pošumaví*, 1918 *P Návštěva*); alm. *Z nejmladších 2* (b. d., 1917); sb. *Za právo a stát* (1928, stať *Rumburská vzpoura*); *Žďár* (Rokycany); *Život na dlani, pokr. Západočes. život* (Plzeň, mj. 1933 *P Záhadný milenec*); – posmrtně: ant. *Zapadlo slunce za dnem, který nebyl* (2000, ed. I. Wernisch). ■ **KNÍŽNĚ**. *Beletrie a práce o divadle*: Vydědenci (PP

b. d., 1913; přeprac. *P Zahučaly lesy* s tit. *Podivná láska 1921 in Povídky z Pošumaví*); *Udolání* (R b. d., 1917); *Návrat* (BB 1919); *Povídky z Pošumaví* (PP 1921; přeprac. *P Čtvrtá dimenze samostatně 1938* s tit. *Záhadný milenec*); *V údolí světla a stínu* (FF, PP a vzpomínky, 1922); *Eduard Vojan. Jeho život a dílo* (b. d., 1924); *Na rozcestí* (BB 1933); *Černé město* (R 1934); *Záhadný milenec* (P 1938, přeprac. *P Čtvrtá dimenze z knihy Povídky z Pošumaví*). – *Ostatní práce*: *Za svobodu! Věnováno památce rumburských mučedníků* (1924); *Padesát let Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni* (b. d., 1928, s J. Strnadem); *O zaniklém chemickém velkopřemyslu plzeňského kraje* (1933 ← *Plzeňsko*); *Zelená hora u Nepomuka* (1946, s A. Berndorfem). ■ **REDIGOVANÉ sborníky**: *Průvodce po Plzni a okolí* (b. d., 1918). ■ **USPOŘÁDAL A VYDAL**: sb. *Stanko Vodička, vůdce rumburské vzpoury* (1919, an., mj. ed. BB S. Vodičky). ■

LITERATURA: ● ref. Vydědenci: O. Šimek, *Čes. kultura* 1, 1912/13, s. 667; Ant. Veselý, *Čes. revue* 6, 1912/13, s. 636; an. (J. Vodák), *Čas* 1. 6. 1913; K. P. (Pelant), *Směr* 12. 7. 1913; an., *NL* 31. 8. 1913, příl. ●; ● ref. *Udolání*: Šind., *Zlatá Praha* 34, 1916/17, s. 467; J. F. (Folprecht), *Čes. revue* 10, 1916/17, s. 615; Kaz. (F. S. Procházka), *Zvon* 17, 1916/17, s. 643; W. (R. Weinger), *Venkov* 8. 5. 1917; A. T. (Trýb, dub.), *Vzlet* 1917, s. 138; K. Fiala, *MR* 1917, sv. 31, s. 239; -t., *PL* 15. 7. 1917; jv. (J. Vodák), *LidN* 19. 12. 1917; A. Brtníková, *Kmen* 1, 1917/18, č. 14; K. Sezima, *Lumír* 46, 1917/18, s. 122; K. V. (Velemínský), *Naše doba* 25, 1917/18, s. 222 ●; ● ref. *Návrat*: an., *Vzlet* 1919, s. 498; B. Polan, *Nové Čechy* 3, 1919/20, s. 34; P., *Archa* 7, 1919/20, s. 375; -pa- (F. S. Procházka), *Zvon* 20, 1919/20, s. 697; K. H. (Hikl), *Naše doba* 27, 1919/20, s. 780; Š. Jež, *Cesta* 2, 1919/20, s. 889; J. Knap, *Cesta* 2, 1919/20, s. 971; J. Krecar, *MR* 1919/20, sv. 36, s. 252; J. H. (Hora), *PL* 15. 2. 1920; L. N. Zvěřina, *Lípa* 1920, č. 3; V. Dlouhý, *NŘ* 1920, s. 80; -vh- (M. Hýsek), *Kmen* 4, 1920/21, s. 9 ●; ● ref. ed. *Stanko Vodička...: A. T.*, *Čes. deník* 25. 5. 1919; -vh- (M. Hýsek), *Kmen* 4, 1920/21, s. 418 (ref. 2. vyd.) ●; ● ref. *Povídky z Pošumaví*: B. P. (Polan), *Nové Čechy* 4, 1920/21, s. 241; -ejč- (J. Krejčí), *Naše doba* 28, 1920/21, s. 778; J. Vrba, *Pramen* 1921, s. 280; an., *Zlatá Praha* 1921, s. 486; M. Novotný, *Cesta* 4, 1921/22, s. 131 ●; ● ref. *V údolí světla a stínu*: -ejč- (J. Krejčí), *Naše doba* 29, 1921/22, s. 566; -btk- (V. Brtník), *Zvon* 22, 1921/22, s. 502; F. S., *PL* 28. 5. 1922; V. Z. (Zelinka), *Zlatá Praha* 1922, s. 159; K. Juda, *Střední škola* 1924, s. 108 ●; ● ref. *Eduard Vojan*: jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 9. 11. 1924; drb. (J. Borecký), *Zvon* 25, 1924/25, s. 474; B. P. (Polan), *Nové Čechy* 8, 1924/25, s. 193; Rčk. (A. Roček), *Samostatnost* 1925, č. 19 ●; ● ref. *Padesát let Spolku přátel vědy a literatury české v Plzni*: ne (A. Novák), *LidN* 19. 6. 1928; J. Skřivánková-Šimerková, *Plzeňsko* 1933, s. 108 (k tomu polemika, *Plzeňsko* 1934, s. 32 a 35) ●; J. Brambora: *Bibliografie O. Březiny*, *RA* 4, 1928/29, s. 92 (k tomu polemika: *V. odpověď*, *Nová doba* 24. 11. a 2. 12. 1928; J. Čadík, *Naše kniha* 1929, s. 6;

V. B., Venkov 2. 1. 1929); ● k padesátinám: E. Šimek, Čes. deník 19. 5. 1929; J. Krýsa, tamtéž; F. Široký, Plzeňsko 1929, s. 79, 97 a 115, i sep. ●; B. Polan: Obrýs literární Plzně, LidN 6. 7. 1929; ● ref. Na rozcestí: L. Jehl, Čin 1933, s. 476; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 34, 1933/34, s. 98; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 60, 1933/34, s. 290; K. J. (Juda), Střední škola 1936, s. 100 ●; ● ref. Černé město: K. J. (Juda), Střední škola 15, 1934/35, s. 261; drb. (J. Borecký), Zvon 35, 1934/35, s. 544; A. N. (Novák), LidN 7. 1. 1935; an. (B. Polan), Čin 1935, s. 122 ●; drb. (J. Borecký): ref. Záhadný milenc, Zvon 39, 1938/39, s. 546; ● k šedesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 39, 1938/39, s. 587; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 19. 5. 1939; s., Nár. politika 19. 5. 1939; ne. (A. Novák), LidN 20. 5. 1939 ●; bj (B. Jirásek): Plzeňský regionální spisovatel (k 100. výr. nar.), Pravda 23. 5. 1979; H. Dobrá: F. A. V. (k 110. výr. nar.), Plzeňský přehled 1989, květen; V. Viktora in Kapitoly o literární Plzni 2 (1990, s. 8); V. Färber: F. A. V., Pěší zóna 1998, č. 3; V. Viktora: Pax iisicum – Plzeň: Doubravka, Doudlevice, Plž 2005, č. 6.

vfr

Rudolf Jordán Vonka

* 18. 10. 1877 *Křinec* u Rožďalovic
† 30. 6. 1964 *Praha*

Autor povídek pro mládež s výchovnou tendencí, badatel o životě a díle J. A. Komenského, česko-nizozemských kulturních vztahů, bratrského knihtisku a zednářství, regionální historik; propagátor české kultury v Nizozemí, překladatel, kreslíř, básník.

Pokřtěn Jan Rudolf V., psal se též J. Vonka, A. R. Vonka, R. A. Vonka, R. F. Vonka; jménem Jordán podle místního rybníčku byla rodina rozlišována od dalších tamních Vonků. – Syn zednického mistra. V rodišti vychodil obecnou a pak v Nymburce 1891–93 měšťanskou školu, 1894–97 studoval v Praze na učitelském ústavu (vliv učitele K. Vorovky). Působil jako zatímníodučitel na obecné škole v Nymburce (1897), poté na obecných školách v Hradišku, Ratenicích, Kostomlatech a Žehuni, 1901–04 jako definitivní učitel v Kovanicích a Křečkově, 1904–05 byl substitutem na chlapecké měšťance v Nymburce a 1905–08 na dívčí měšťance tamtéž. Jako příslušník realistické strany byl 1908 přeložen na chlapeckou měšťanku do Městce Králové (1913 definitivní učitel; jeho žákem byl J. Boudyš). Využil rozsáhlou publicistickou a osvětovou činnost (mj. 1898–1903 byl jednatelem poděbradské Budče, pracoval v Osvětovém sboru okresu poděbradského, organizoval uni-

verzitní extenze, lidové přednášky a zasazoval se o vznik rolnické školy v Nymburce), účastnil se prázdninových studijních pobytů v Ženevě, Paříži a na Istrii. 1914 narukoval, sloužil v Polsku, na Ukrajině, v Litvě, Srbsku, severní Itálii a jižní Albánii (zajímal se přitom o jazyk a kulturu příslušného regionu). Již 1917 se angažoval v hnutí Čes. strany pokrokové, 1918 se stal jejím tajemníkem. Krátce působil na chlapecké měšťance v Poděbradech. 1920 začal pracovat na ministerstvu zahraničních věcí jako smluvní úředník (ve zpravodajském oddělení), od října t. r. do konce 1924 působil jako tiskový tajemník československého velvyslanectví v nizozemském Haagu, po celou dobu pobytu zde propagoval (publicisticky i přednáškově) českou kulturu a pátral po památkách týkajících se českých pobělohorských exulantů a J. A. Komenského (nalezl korespondenci českých a nizozemských stavů, neznámou pečeť a prsten Komenského) a navázal zde četná pracovní i osobní přátelství. 1925–33 pracoval na osobním oddělení ministerstva zahraničí, penzionován byl jako vrchní odborový rada. V. byl vyhlášeným přednášečem a diskutérem jak v ČSR, tak i v zahraničí (např. v Německu a Dánsku), promlouval v četných sborech Českosl. církve a mnohých evangelických církvích různých denominací (např. v česko-bratrském sboru v Praze-Spořilově byl deset let laickým kazatelem, vedl zde také sbor mládeže), navázal četná osobní i pracovní přátelství (1926 se stal členem lóže Jan Amos Komenský, přátelsky se stýkal s F. M. Bartošem, G. Jarošem-Gammou, L. Kubou, J. Volfem), hojně cestoval (navštívil např. slovenské země kromě Bulharska, dále Vídeň a Francii). Hned po září 1938 se zapojil do odbojové činnosti (člen odbojové organizace Věrný pes), několikrát byl gestapem zatčen a vězněn. Až do konce života se zabýval osvětovou a kulturní činností (převážně v evangelickém prostředí). Zemřel po úrazu. – Manželka Libuše (Linda) Vonková (roz. Chmelařová, * 17. 10. 1884), pedagogická publicistka a redaktorka (se S. Stunou vydávala časopis Rodiče a škola), příležitostně překládala z angličtiny (v čas. Besedy lidu, Světzor) a holandštiny (I. Boudier-Bakker: A co potom?, 1927).

Pro V. rozsáhlou literární a odbornou činnost je příznačné popularizační zaměření uskutečňované publicistickou formou. Dominantní oblasti jeho zájmu (s ostře vyhraněným

konfesijním stanoviskem) se týkaly vztahu české církevní a kulturní tradice, nejen v obecném pojetí (*Česká reformace a její mírová myšlenka, Pět set let od Lipan, Tradice, Z čeho prýští smysl dějin*), ale i na příkladech několika osobností (např. *K. H. Mácha. Jeho dílo v zrcadle náboženství, Komenský není muž baroka, Nerudova cesta k Bohu, Pod Durychovo Bloudění, Vrchlický a náboženství*) či problémů české literatury (*Jiskérky v Temnu, O několika bratrských písních v římských zpěvnících*). Dále se V. zabýval též dějinami knihtisku (především, ač ne výlučně, bratrského: *Nejstarší notový tisk český, Tiskařské dílo jednoty bratrské*), komeniologickou problematikou, zvláště z nizozemského prostředí (*J. A. Komenský a Naarden, Komenský – knihtiskař v Nizozemí*), s akcentem na její pedagogicko-teologické zaměření (*Běžec s pochodní*) a potřebou zdůraznit její ideovou kontinuitu, zejména etickou, s dílem T. G. Masaryka (*Jak Komenský ožívá v T. G. Masarykovi; Komenský a Masaryk, představitelé československého národa*). Aktivní působení v zednářských kruzích bylo spojeno s V. zájmem o historii zednářství, a to ve vztahu k pansofické (*Čerpal Anderson z díla Komenského?, Zednářská frazeologie u Komenského*) a lidové (*Ohlas lidové řehořské a mikulášské litanie v učebnicích Komenského a v obřadu zkušebním učně vstupujícího do zednářské lóže*) tradici. V. svérázné názory nebývaly přijaty bez výhrad, recenzentům jeho odborných prací (J. Hendrich, A. Škarka) vadila jeho církevní tendenčnost a oborový diletantismus. – Za svého pobytu v Nizozemí V. časopisecky propagoval českou kulturu a literaturu a zabýval se i česko-nizozemskými kulturními vztahy (*Betrekkingen tusschen Czechen en Nederlanders*); později překládal a komentoval nizozemskou a vlámskou literaturu zejména regionálního (F. Timmermans) a sociálního zaměření (Mullatuli). Je rovněž autorem povídek s didaktickou tendencí na historické náměty (*Čapkův velbloud, Komenský a Rembrandt*), autobiografických próz (*Povídka z Vály*) a převyprávění pověstí z rodného Křinecka (*Okolo Chotuce, Pod žezlem starých bohů*) určených dětem a mládeži; vydával je převážně časopisecky mnohdy s vlastními ilustracemi již od konce 90. let 19. století a s časovým odstupem i knižně. V tisku V. zveřejnil mj. cyklus oslavných básní věnovaných počtě a památce T. G. Masaryka, několik básní se zednářskou tematikou

(*Řetěz – Nocturno*) a je též autorem několika scénických výstupů s Komenským jako hlavní postavou. Ve V. rozsáhlé rukopisné pozůstalosti (deponované v Polabském muzeu v Poděbradech a Lit. archivu PNP) se zachovaly mj. vzpomínky na učitelský ústav, deníky a konvolut milostné, intimní a přírodní poezie převážně z 1914–15 a mnoho vlastivědných prací. Kolem 1960 dokončil česko-litevský a litevsko-český slovník (tiskem rovněž nevyšel), pracoval i na frazeologickém albánsko-českém slovníku a zabýval se slovanskými výpůjčkami v těchto jazycích.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Čchaidze (Nový lid 1940), R. Trantina, R. Volný, Trantina, Václav Trantina, V. Jordán, V. Košť, V. Palice, V. Poduška, V. Suk (dub.), V. Trantina; -n-; -on-, R. F. V., RJV, R. J. V., Rjv., rjv., r. j. v., R. V., T., Tr., V. J. (dub.), V. K. ■ PŘÍSPĚVKY in: Amersfoort (Arnheim 1923); Annales maçoniques (Paříž 1933); sb. Archiv pro bádání o životě a díle J. A. Komenského (1924, 1927, 1929–30); Besedy lidu (1909–10); Besídka malých (1896); Bibliofil (1927–30); Blahoslav (1941); Bratrstvo (1930); Bulletin de la Société de l'Histoire de Protestantisme Français (1927); Čas (1905); Čes. mysl (1931); Čes. stráž (1918–19); Čes. slovo (1920, 1923–28, 1930, 1933, 1936, i Večerní Čes. slovo 1932; 1927 překl. J. Eigenhuis: Hráz); Českosl. republika (1926–27); sb. Českoslovenští evangelici T. G. Masarykovi (1930); Čes. lid (1925–26, Ohlas lidové řehořské a mikulášské litanie v učebnicích Komenského a v obřadu zkušebním učně vstupujícího do zednářské lóže); Čes. zápas (1927, 1929–35, 1938–39, 1941–42; 1930 Tradice, Zvedněme i my pochodeň Komenského, oboje i sep.; 1931 Poražený arcibiskup. K nucenému odstupu pražského arcibiskupa dr. F. Kordače, Z čeho prýští smysl dějin, oboje i sep.; 1932 Cesta daleká, ale správná, Cesty k světlu, 1781–1931, vše i sep.; 1933 Po schodech demokracie blíže k lidství, i sep.; Probouzení demokracie, sep. 1934; 1934 Náboženské kaménky, Pět set let od Lipan, Průvodcové náboženského názoru. Druhá řada náb. kaménků, vše i sep.; 1936 Z nových cest, i sep.; 1937 Vrchlický a náboženství; 1938 Komenský není muž baroka; 1941 Nerudova cesta k Bohu); kal. Čes. zápas (1932–40); 1932 Okolo Chotuce, i sep.; 1934 Pod žezlem starých bohů, i sep.; 1935 Ze života našich dávných předků, i sep.; 1936 Co je zednářství?, i sep.); De Naarder courant (1923–24; 1924 Masaryk en Nederland, i sep., De Cechische Muziek. De ontwikkeling der beeldende kunsten in Cechoslovakije, Dr. Edvard Benes, de eerste minister de buitelandse Zaken in Cechoslovakije, i sep.); De Nieuwe Gooiander (Hilversum 1923, Betrekkingen tusschen Czechen en Nederlanders, i sep.); De Rotterdamsche Courant (1923); De tampon (Utrecht 1927); Divadelní věstník (1937); Domov a svět (1930); Drobné umění –

výtvarné snahy (1924–25); Duch novin (1928, 1930; 1928 Proč má Komenský své místo na výstavě Pressa v Kolíně nad Rýnem, i sep.); Dvě hvězdy (1933, Čerpal Anderson z díla Komenského?, i sep.); Eenheid ('s-Gravenhage 1920, 1924; 1920 Geestelijke stroomingen onder het Cechische volk, i sep.; 1924 Comenius bijdrage, i sep.); Festschrift Th. G. Masaryk zum 80. Geburtstag (Bonn 1930); sb. Hollar (1936); Hus (1930, Pod Durychovo bloudění, i sep.); Jasno (1938); Jednota bratrská (1942, 1952, 1956); Jizeran (Mladá Boleslav 1934, Úlomky z dějin Křince, i sep.); Kalendář česko-bratrský (1930, 1934–37, 1941–42); Kalendář Lady (1937); Kalich (1924); Kapesní kalendář Nár. listů (1938); Kapesní kalendář Nového lidu (1940–42, 1944–45, 1947, 1949); sb. Kde domov můj (1940); Klas (1932); Kostnické jiskry (1921–43, 1945–46; 1930 Česká reformace a její mírová myšlenka, i sep.); 1932 O několika bratrských písních v římských zpěvnících; 1936 K. H. Mácha. Jeho dílo v zrcadle náboženství; Kritika (1928); Křesťanská revue (1957); Kulturní zpravoďaj (1927); Kulturní zprávy (1935, Dva vůdcové, i sep.); L'Europe centrale (Praha, Paříž 1926, Rembrandt et les Tchèques); Lada (1935); Lid (1946); Lid. noviny (1923, 1928, 1930, 1934); Luhačovické listy (1942); Luhačovský lázeňský zpravoďaj (1940); Malý čtenář (1895, 1910–11); Masarykův lid (1927–28, 1935); Masarykův sborník (1925, 1927, 1932); Měsíčník dorostu Českosl. červeného kříže, pokr. Lípa (1922, 1927, 1931); Náboženská revue (1935); Nár. kultura (1920, 1922, 1925); Nár. osvobození (1926, 1929–32, 1937); Nár. práce (1940–41); Naše zahraničí (1928); Naše zájmy (1923–24); Nieuwe Rotterdamsche Curant (1922–23, De Tsjechische Letterkunde); Niva (1936–38); Nový lid (1935–38, 1940); Nový rozvoj (1941); Nymburské listy (1932–34, 1936, 1939–40; 1933 P pro ml. Nad obrazem české země, sep. b. d.); Občanské listy (1920, 1939–41); 57. výr. zpráva Okres. záložny hospodářské (Nymburk 1939); Panoráma (1934–35, 1940); Poděbradské noviny (1940); sb. Poděbradsko 3, část 4 (1940–41); Polabský obzor (1913–14); Politika (1925); Poslání (1926); Prager Presse (1924, 1929); Právo lidu (1925); Přelom (1931–32, 1934); Rádce z předmostí (1950); Radost (1926–28); Reformační sborník (1929, 1934–36; 1934 Nejnovější portrét Komenského, Jiskřerky v Temnu); Ročenka českosl. knihtiskařů (1925–28, 1930, 1932, 1934, 1936–38; 1925 Komenský – knihtiskař v Nizozemí, i sep.; 1926 Nizozemec Laurens Janszoon Coster, vynálezce knihtisky, i sep.; 1927 Bratrský tisk, i sep.; 1928 Dobrovické tisky, i sep.; 1930 Nejstarší vyobrazení knihtiskáren, i sep.; 1932 Nejstarší notový tisk český, i sep.; 1934 Jan Kollár káže o tiskařském umění, Židovští knihtiskaři v Praze, oboje i sep.; 1936 Tiskařské dílo jednoty bratrské, i sep.; 1937 Kralické zvláštnosti, i sep.); Ročenka spolku muzea král. města Nymburka (1911); Rodiče a škola (1933); Růžový palouček (1928–36, 1938, 1940–41; 1928–29 P pro ml. Komenský a Rembrandt; 1929–30 P pro ml. Povídka z Vály; 1931–32 P pro ml.

Zlato na Chotuci; 1938 P pro ml. Jeden den z třiceti let); Salon odmítnutých (1897); Sbor Komenského v Přerově (1933); sb. Stavba (1931, Zednářská frazeologie u Komenského, i sep.); Svaz sesterských kroužků bratrské jednoty baptistů (1942); Svob. zednář (1925–38; 1925–27 Můstky od Komenského k zednářství; 1931–32 Žena a zednářství, BB Řetěz – Nocturno); Školské reformy (1925); Švejdův divadelní věstník; The Observer (Praha 1929); Tribuna (1925–27); Typografia (1928, 1929); Úhor (1913); Úchylná mládež (1924, Péče o děti úchylné v Nizozemí, i sep.) Urbánkův sborník (1936); Úsměv (1929–30); Věda a život (1941, 1957); Vesmír (1924–26, 1928–32, 1936–37); Věstník (Poděbrady 1901–03); Věstník pedagogický (1925–26, 1941); Věstník učitelských penzistů (1931–32); Vitrinka (1924–29, 1930–31); Vlastní silou (Ml. Boleslav 1912–13); Vragen van den dag (Amsterdam 1924, překl. A. Novák: De czechische Letterkunde, s A. Heytingem, i sep.); Wahrheit (Praha 1925); Zeměd. jednota (1920); Zeměd. přítomnost (1935); Zlatá Praha (1923–24); Zlín (1941); Zprávy Českosl. červeného kříže (1932). ■ KNIŽNĚ *Beletrie a práce o literatuře* (pro ml.): T. G. Masaryk. Nejkrásnější pohádka na světě (1919); Od hroudy k chlebu (P 1939); Čapkův velbloud (P 1946 ← Růžový palouček 14, 1933/34). – *Překlady*: L. Sommer: Tři léta v zemi zlata (1917); H. W. P. E. van den Bergh van Eysinga: Věda a vědecký názor světový (1925); F. Timmermans: Pallieter (1927) + Petr Bruegel (1934; 1940 s tit. Petr Bruegel, 1971 s tit. Petr Brueghel) + Selský žal (1938) + Ježíšek ve Flandřích (1939) + Rodinná kronika (1943); E. Winterberg: Praha a její vztahy k zednářství v minulosti a přítomnosti (1928); S. Przybyszewski: Chopin a národ (1929); A. Lantoin: Hiram v zahradě olivetské (1930); F. Bacon: Nová Atlantida 1623 (1938); A. Coolen: Temné světlo (1942); A. Thiry: Krásný rok pana Carola (1942); S. Franke: Sarina (1946); Multatuli: Max Havelaar (1947). – *Historické a náboženské práce*: Ženy ze života a díla Jana Amose Komenského (1926); J. A. Komenský a Naarden (1927); Pochodeň Komenského (1928); Cechoslovakije en de internationale tentoonstelling voor oeconomiche ontwikkeling te Amsterdam (1929, s B. Mendlem); Mírová myšlenka a smysl českých dějin (1929); Jak Komenský ožívá v Masarykovi (1930; rozšřf. vyd. 1931 s tit. Jan Amos Komenský ožívá v T. G. Masarykovi); Zednářství a světový mír (1930, kart. otisk); Komenský a Masaryk, představitel československého národa (1938); Běžec s pochodní (1940); Staří Čechové na cestách (1941, pseud. V. Trantina); Příspěvek k poznání Komenského (1942, výt. nezjišť.). – *Ostatní práce*: Československý socialista a marxism (b. d., 1919); Půda (1919); Poděbradské hejtmanství (1920); Přírodopis 1–3 (1. Savci, 2. Ptáci, 3. Plazi. Obojživelníci. Ryby, 1921); Župa mladoboleslavská (1921); Menšiny (1926); Navštivte Nizozemsko (Haag b. d., asi 1927); Příspěvek k dějinám hrncářství (1933, výt.

Vopařil

nezjišť.); Husitská kronika v kresbách M. Alše. Jan Roháč na Sioně (1937, komentář); Husitská kronika v kresbách M. Alše. Mistr Jan Hus (1938, komentář); Zvěřinec (1943, výt. nezjišť.); – posmrtně: Jana Amose Komenského výklad obrazových symbolů z titulního listu jeho sebraných spisů vydaných roku 1658 v Amsterdamě (1964). ■ REDIGOVAL *periodika*: Čes. stráž (1919, č. 7–47), Stráž československého socialismu (1920, č. 1–9), Gazette de Prague (1921), Svob. zednář (1931–33 do č. 6); *knižníci*: Knihovna zednářské literatury Trojúhelník (1930–32, sv. 1–4, s F. Richtrem). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Pozemková reforma (1920); J. A. Komenský: Angelus pacis (1926, lat. orig., s čes., franc., angl. a něm. překl.); Zednářská symbolika (1928); Staré povinnosti svobodných zednářů 1723–1926 (1931); Schody ducha z knižnice Ř ... a D ... L ... (1934, úvod J. Volf); Svátek práce (sb. programových čísel, 1938, s K. Balákem). ■

LITERATURA: J. Steinbauerová: R. J. V. (1877–1964). Soupis osobního fondu (LA PNP 2000). ■ Promyk (H. Sedláček): ref. Masaryk. Nejkrásnější pohádka na světě, Úhor 1919, s. 105; J. Volf: ref. Komenský – knihtiskař v Nizozemí, ČNM 1925, s. 285; ● ref. Ženy ze života a díla Jana Amose Komenského: S., NO 4. 1. 1927; F. Prager, LidN 5. 2. 1927; -i-, NO 3. 8. 1927; J. Š., Naše doba 35, 1927/28, s. 122; J. Staněk, Čes. osvěta 25, 1928/29, s. 415 ●; ● ref. J. A. Komenský a Naarden: Hendrich (J. Hendrich), Pedagogické rozhledy 1927, s. 489; U., Naše doba 35, 1927/28, s. 121; O. Odložilík, ČMM 1928, s. 251 ●; vbk (V. Běhounek): ref. překl. F. Timmermans: Pallieter, Dělnická osvěta 1928, s. 94; F. Timmermans: Autor Pallietera píše překladateli (R. J. V.), Panoráma 1928, s. 150; ● ref. Jan Amos Komenský ožívá v T. G. Masarykovi: sh, LidN 22. 1. 1932; Hn (J. Hendrich), Čes. slovo 18. 3. 1932 ●; Kubka: Vzpomínka na odb. učitele měšť. školy v Nymburce R. V., nynějšího vrch. odb. radu v ministerstvu zahraničí, Nymburské listy 10. a 17. 6. 1932; H. (A. Hartl): Zednářské dílo br. R. J. V., Svob. zednář 1933, s. 107; mn. (M. Novotný): ref. překl. F. Timmermans: Petr Breugel, LidN 7. 1. 1935; A. Škarka: ref. Nejnovější portrét Komenského a Jiskérky v Temnu, Naše věda 1935, s. 223; ● k šedesátinám: oj, LidN 17. 10. 1937; F. M. Bartoš, J. Týml, NO 17. 10. 1937; an., Marginalie 1937, s. 168 ●; ● ref. Od hroudy k chlebu: Filip (D. Filip), Úhor 1939, s. 189; M. Majerová, LidN 22. 12. 1939; k., Naše zprávy 1939, č. 79 ●; ● ref. Běžec s pochodní: b. (V. Běhounek, dub.), Dělnická osvěta 1940, s. 312; jšp (J. Šup), LitN 1941, s. 94; Hendrich (J. Hendrich), Věstník pedagogický 1941, s. 26 (V. reakce tamtéž, s. 106, H. odpověď s. 107); F. Štampach, Střední škola 1941, s. 198 ●; A. Pražák: ref. K. H. Mácha. Jeho dílo v zrcadle náboženství, Naše věda 1943, s. 158; an.: ref. překl. A. Coolen, LidN 8. 6. 1943; J. Ševid: R. J. V. – ani mistr, ani půlmistr (k sedmdesátinám), Svob. slovo 17. 10. 1947; V. Brodský: Za R. J. V. (k 1. výr. úmrtí), Jednota bratrská 1965, č. 6; L. Horák: In memoriam R. J. V., sb. Archív pro bádání o životě a díle J. A.

Komenského 1970, s. 319; J. Brambora: J. V. Klíma a R. J. V., sb. Tradice J. A. Komenského mezi českým a slovenským učitelstvem v 19. a 20. století (1979, s. 99); M. Písková: Z pozůstalosti R. J. V., Minulost Přerovska 1992, s. 75; L. Jurkovič (L. Soldán): Můstky od Komenského k zednářství?, Zvuk 2000, s. 92 + (pod vl. jm.) Od J. A. Komenského k T. G. Masarykovi, Čas 2001, č. 41; J. Čechurová in Čeští svobodní zednáři ve 20. století (2002).

ls, vpb

Josef Vopařil

* 15. 11. 1913 *Němčice* u Litomyšle
† 2. 11. 1979 *Praha*

Autor veršů a povídek vracejících se do světa chlapectví a do prostředí rodného kraje, publicista.

Syn dělníka. Obecnou školu navštěvoval v rodné obci, 1924–28 nižší třídy reálného gymnázia v Litomyšli. Od počátku 30. let publikoval básně ve Studentském časopise a získal zaměstnání redaktora regionálního listu *Náš kraj* v Čes. Třebové. Poté byl úředníkem v Hradci Králové a nakonec úředníkem, novinářem a redaktorem v Praze, kde 1946–48 redigoval do zastavení tři ročníky *periodika* *Nár. revoluce*, ústředního orgánu Svazu *nár. revoluce*. Přispíval tam články s kulturněpolitickou tematikou; do února 1848 se podílel i na redigování *deníků* *Nár. osvobození* a *Právo lidu*. V závěru života patřil k stálým spolupracovníkům *Svobodného slova* a psal tam reportáže, články a zprávy z různých oblastí kultury doma i v zahraničí; podobné příspěvky uveřejňoval i v *Lid. demokracii*.

V básnické sbírky *Vyznání* a *Libela* obsahují především „verše chlapeckého srdce“ (podtitul první z nich). V obou převažují wolfovsky laděné evokace dětství a chlapectví, motivy domova, rodných lesů, ale také prostředí továren a železničních tratí, doplňované sociálními vizemi o novém lidství („přetvořit svět v bratrské sounáležitosti“) i soucitem s ubožáky. Na rozdíl od utlé, málomluvné a upřímné, byť poněkud naivní prvotiny je druhá sbírka (věnovaná F. X. Šaldovi) již víc artistní, leč značně nepůvodní. Návraty do rodného kraje, studentské reminiscence i sociální črty se objevují i v knize povídek z 1938–39 *Poutí za hvězdou*. Hned po osvobození 1945 V. vydal antologii *Ozvěny barikád*, v níž soustře-

díl ohlasy válečného dění a Pražského povstání básníků tří generací, od nejstarších S. K. Neumanna a J. Hory a meziválečných autorů F. Halase, V. Nezvala a J. Seiferta až po tehdy nejmladší J. Kainara, I. Fleischmanna, J. Hořce aj.

ŠIFRY: -efil-, (il), -il-, jv., -jv-., J. Vop., v, -v-, Vop, vop., (vop), Vop., VOP. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Hlas revoluce (1969–79); Lid. demokracie (1968–73); Masarykův lid (1946); Mladá fronta (1946); Mladé proudy (1935–36); Nár. osvobození (1946–47); Nár. revoluce (1946–48); Náš kraj (Čes. Třebová 1931–33); Naše rodina (1971–78); sb. Ozvěny barikád (1945); Panoráma (1937); Studentský časopis (1930–36); Svob. slovo (1956–79); Telegraf (1935); Venkov (1940–41); Volné slovo (1946); Zeměd. noviny (1972); Zvon (1941); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beltrie*: Vyznání (BB 1933); Libela (BB 1934); Pouť za hvězdou (PP 1940). ■ REDIGOVAL *periodika*: Náš kraj (1931–33), Nár. revoluce (1946–48). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: sb. Ozvěny barikád (1945). ■

LITERATURA: ● ref. Vyznání: pgh. (P. G. Hřbina), Elán 4, 1933/34, č. 6; JiVa (J. Valja), Studentský časopis 13, 1933/34, s. 211; A. Černík, Čin 1934, s. 424; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 35, 1934/35, s. 110 ●; ● ref. Libela: adv. (Ad. Veselý), Elán 5, 1934/35, č. 9; V. Knapp, LitN 7, 1934/35, č. 9; zč., Index 1935, s. 34; Nk. (B. Novák), Rozhledy 1935, s. 206; an., Ranní noviny 26. 7. 1935 ●; ● ref. Pouť za hvězdou: b. (V. Běhounek), Nár. práce 9. 11. 1940; V. Hánek, Venkov 15. 11. 1940 ●; ● nekrology: (so), LD 3. 11. 1979; pk (P. Kovařík), Svob. slovo 6. 11. 1979 ●.

ls

Josef Antonín Voráček

* 22. 2. 1857 *Kokšín* (Švihov) u Klatov
† 4. 7. 1900 *Uherský Brod*

Překladatel z bulharštiny, francouzštiny a ruštiny, básník lumírovské školy.

Pocházel z rolnické rodiny, 1868–76 studoval na gymnáziu v Klatovech, 1877–81 na pražské univerzitě češtinu, francouzštinu a němčinu. Byl lingvisticky nadaný, již na střední škole se naučil rusky, polsky, srbsky a bulharsky. Po studiích krátce působil jako výpomocný učitel na reálném gymnáziu v Praze, 1882 odešel do Bulharska, kde přijal místo profesora ve Slivenu a poté v Sofii. Po návratu suploval na reálce v Mladé Boleslavi a 1890–96 tam vyučoval na Všeobecné řemeslnické škole, od 1896 na České vyšší obchodní škole v Brně a současně po

tři roky na tamějším gymnáziu a od 1899 na Zemské vyšší reálce v Uherském Brodě; 1894 se oženil. Byl členem Umělecké besedy, v níž stejně jako v literárně-řečnickém spolku Slavia přednášel o ruské a bulharské literatuře. Po krátké chorobě zemřel a byl pohřben ve Švihově.

V. časopisecky publikované prózy a básně přinášely žánrové obrázky s motivy milostných nálad nebo prostého života s citem pro hudební kadence veršů. Jako překladatel se vedle příležitostně zveřejňovaných jednotlivých veršů ruských a bulharských básníků soustředil na poezii I. Vazova, jemuž věnoval i několik přednášek a pojednání. V překladech poezie se snažil uchovat autorovu původnost v rovině významové i charakteru verše a jeho intonace. Také v prozaických převodech usiloval o vystižení stylistické osobitosti, a to u velmi různorodých autorů: klasického představitele francouzského sentimentalismu 18. století (J. H. Bernardin de Saint-Pierre), současného prozaika provenšalské přírody (P. Arène) i ruského autora historických románů a povídek, opírajícího se o archivní studia a pečujícího o postížení koloritu doby (G. P. Danilevskij). Současně se V. zabýval i francouzskou filologií včetně lexikografie. V rukopise zůstaly příručky Česko-bulharské rozmluvy (konverzace) a Česko-francouzský korespondenční slovník pro vyšší obchodní školy a překlad 1. dílu La Fontainových Bajek.

PSEUDONYMY: Alois Siola, Al. Siola, Ant. Květenský (Šumavan), Kokšínský. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Almanach české omladiny (1879); Čtvrtá roč. zpráva Čes. vyšší obchodní školy v Brně za škol. rok 1898/99; Koloda (1880); Květy (1882); Lit. listy; Lit. obzor (1892); Ruch (1879–83); Slovanský sborník (1883–87); 1883 studie Poezie bulharského básníka Ivana Vazova; Studentské listy (1882); Šumavan (Klatovy); – posmrtně: Čtvrtá roč. zpráva Zemské vyšší reálky v Uherském Brodě na škol. rok 1899/1900; ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Překlady*: P. Arène: Provenšalské novely (1882); J. H. Bernardin de Saint-Pierre: Pavel a Virginie (1884); G. P. Danilevskij: Poslední Záporožci, Fénička (1884); Výbor z básní Ivana Vazova (1889). ■

LITERATURA: ● ref. překl. Výbor z básní Ivana Vazova: J. V. (Vrchlický), Hlas národa 31. 3. 1890; an., Zlatá Praha 1890, s. 48 ●; ● nekrology: F. Nerad, Čtvrtá roč. zpráva Zemské vyšší reálky v Uherském Brodě za škol. rok 1899/1900; an., Mor. orlice 7. 7. 1900 ●.

sb

Jan Vorel

* 18. 12. 1869 *Telč*† 20. 3. 1925 *Praha*

Kritik, publicista a překladatel z okruhu generace 90. let 19. století; autor studií zabývajících se zvláště sociálním rozměrem moderního umění a analýzou románu.

Psán i Jan Vorel. – Syn obuvníka, vystudoval 1881–87 reálku v Telči (žák L. Čecha a spolužák O. Březiny), krátce učil a poté se věnoval žurnalistice. Prošel redakcemi několika listů: v Chrudimi pracoval v Pelclových Rozhledech a krátce řídil Hlasy z východních Čech, nato byl redaktorem ve Vinohradských novinách a v Praze v Čes. novinách a v německém listu Politik. Jako literární teoretik a kritik se přifařil k modernistické části generace 90. let (Literární listy, Rozhledy), později se více zaměřil na sociologické a národohospodářské otázky, jež ho přivedly na přelomu století od pokrokařského radikalismu k národně sociálnímu hnutí. Patřil 1898 k zakladatelům národně-sociální strany, spolupracoval při tvorbě jejího programu, 1898–1906 působil v redakci jejího orgánu Čes. demokracie, 1907 se stal redaktorem Čes. tiskové kanceláře, přitom úzce spolupracoval i nadále s novým stranickým listem Čes. slovo. Za 1. světové války se účastnil domácího odboje, byl pod policejním dohledem kvůli styku s rodinou E. Beneše a pro podporu jeho činnosti.

V časopiseckých kritikách a studiích V. navázal na kritické postoje H. G. Schauera. Usiloval o postžení nových projevů a možností umění a hranic mezi sociální skutečností a literaturou. Pozornost věnoval otázkám národnosti a národního umění, sledoval různé aspekty literární teleologie. Zároveň však umělecké předpoklady literárního díla důsledně odděloval od mimoliterárních jevů (náboženství, prostředí, národní hnutí). Hledisko spojující dobový umělecký individualismus se společenským růstem v duchu tzv. pokrokového hnutí uplatnil v diskusi o dekadenci (v Rozhledech, dále F. V. Krejčí, F. X. Šalda, A. Procházka). V knize o románu se zaměřil na vymezení jeho podstaty v novějším vývoji beletristické tvorby. Přestože se místy opíral i o cizí podněty, význam jeho práce záleží v citlivém postžení souvislostí mezi písemnictvím a životem, v pojetí žánru ve zdůrazňování důležitosti nových

metod, které by nahradily dřívější třídění literatury podle látky. Vedle literárních kritik, studií a divadelních referátů publikoval časopisecky i překlady z němčiny a hlavně z francouzské beletrie, zejména v Nár. listech (G. de Maupassant, É. Zola, A. Daudet, P. Loti, Belgičan C. Lemonnier aj.), dále národohospodářské články, knižně pak odborné spisy sociologické.

ŠIFRY: V., Vrl. ■ PŘÍSPĚVKY in: Časopis pokrokového studentstva; Čes. demokracie (1898–1906); Čes. dělnické listy; Čes. noviny; Čes. slovo (i příl. Večerník a Čes. dělník); Hlasy z východních Čech (Chrudim); Lit. listy (1891–96); 1893 Teorie prostředí, 1894 Katolický román, Národní román, 1895 Vliv přírody na literaturu); Moderní revue (1894–95); 1894 Idealismus a realismus); Nár. listy (1893–99); Nár. politika; Politik; Radikální listy (od 1894); Rozhledy (1892–97, 1903–04); 1894 Nové proudy a dekadence); Venkov (1906–12); Vesna (Brno, Vel. Meziříčí 1893–96); Vinohradské noviny; Zeměd. politika; Zlatá Praha (1900, Socializace umění). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře*: Román (1895). – *Překlady*: W. Sombart: Ideály sociální politiky (1904); G. Stille, P. Fahlbeck: Novomalthusianismus (1904); F. Oppenheimer: Sociální význam společenstva (1904). – *Ostatní práce*: Sociální politika obcí (1900); Praktická životní filozofie (1917). ■ REDIGOVAL *časopis*: Hlasy z východních Čech (5. 10. 1894 – 20. 2. 1895); *kalendář*: Velký anti-semitský kalendář Obrana (1901). ■

LITERATURA: -g- (A. Procházka): polemika s čl. Nové proudy a dekadence, MR 1894/95, sv. 1, s. 70; Sursum!: ref. Národní román, Naše doba 2, 1894/95, s. 271; J. (T. G. Masaryk): ref. Román, Naše doba 3, 1895/96, s. 666 (k tomu J. V.: Zasláno, Lit. listy 17, 1895/96, s. 244); ● nekrology: an., Čes. slovo 21. 3. 1925 (i Večerník); V. Klofáč, tamtéž 22. 3. 1925; A. N. (Novák), Lid 22. 3. 1925 ●; M. Hýsek in Dopisy Otokara Březiny F. Bauerovi (1929, s. 232); G. Picková-Saudková in Hovory s Otokarem Březinou (1929, s. 357); J. Karásek (ze Lvovic): Počátky Moderní revue, RA 7, 1931/32, s. 50 → Vzpomínky (1994, s. 79); in O. Březina: Korespondence 1 (2004).

jz

Josef Vorel

* 23. 10. 1875 *Písek*† 12. 2. 1962 *Praha*

Překladatel hlavně americké literatury, zejména dobrodružných románů z tzv. Divokého západu.

Podle matriky Josef Antonín V. – Syn řezníka. Chlapečkou obecnou školu navštěvoval 1882–87

v Písku, kde také vystudoval vyšší reálku. Po maturitě (1894) údajně pokračoval ve studiu učitelského ústavu; 1900 se oženil. Poté vyučoval na různých pražských měšťanských školách: 1925–26 na 2. měšťanské škole chlapecké na Maninách, 1928 na občanské škole v Dejvicích, 1929 na měšťanské dívčí škole v Praze-Bubnech a 1930 na Žižkově, kde působil rovněž jako ředitel. Koncem 30. let odešel do důchodu. 1942 ovdověl a žil u dcery, od 1953 žil v Praze-Strašnicích. Urna s jeho popelem byla uložena v hrobu rodiny Groulíkovy (příbuzní dcery) na Olšanských hřbitovech. Poměrně kusé životopisné údaje o V. i informace o jeho autorství překladů jsou čerpány zejména od vzdálených příbuzných.

Z osobní záliby se V. věnoval studiu cizích jazyků, zejména angličtiny; od počátku 20. let začal získané znalosti uplatňovat jako překladatel. Po krátkém období, kdy překládal i z francouzštiny (H. de Balzac, Th. Gautier), se specializoval na americkou literaturu. Za necelých dvacet let od 1921 publikoval zhruba osmdesát překladů převážně dobrodružných románů z amerického Západu. Prvním prozaikem, kterému věnoval výraznější pozornost, byl J. London, nejprekládanějším autorem se stal Z. Grey, z jehož díla V. převedl do češtiny téměř třicet kovbojských románů. Z dalších amerických autorů dobrodružných žánrů překládal M. Branda, J. O. Curwooda, J. Gregoryho, přeložil i ženské romány E. H. Porterové a ojediněle také práce neamerických autorů, Kanadana H. H. Knibbse a Angličanů R. Sabatiniho a E. Wallacea. V. překlady často ilustroval J. Wovk a vydávaly je většinou Českomoravské podniky tiskařské a vydavatelské (knížnice Curwoodův odkaz, pokr. v nakladatelství Novina), B. Procházka (např. knihnice Siesta), Sfinx (knihnice Devítikorunovka, Třicítikorunová série) a Toužimský a Moravec. Překladatelskou činnost V. náhle ukončil 1939 v době, kdy časopisy začaly ostře napadat vydávání dobrodružné literatury, což provázely i první snahy o regulaci knižního trhu. Od 90. let vycházejí (též upravené) reedice V. překladů.

KNIŽNĚ. *Překlady*: J. Conrad: Úsměv štěstí (1921); J. London: Železná pata (1921) + Síla silných (1921) + Cesta (1922) + Malá paní z Velkého domu (1922) + Na palubě Dazzlera (1922); F. Bret Harte: Vyrženci (1922); J. O. Curwood: Král šedých medvědů (1922) + Mrzáček z Peribonky (1929) + Vlčák Kazan (1932); Th. Gautier: Slečna de Maupuin (1924); U. Sinclair:

Boj milionů (1924); H. de Balzac: Zklamáná naděje (b. d., 1924) + Maskovaná milenka (1926); H. R. Haggard: Ona (b. d., 1924) + Bílá bohyně (1926) + Královna otroků (1926); H. Bordeaux: Dvě sestry (1925); Z. Grey: Zlato pouště (1925) + Ocelový oř (1926) + Jezdci z purpurových stepí (1927) + Hřmící stádo (1927) + Zálesák (1927) + Poslední rudého plémě (1928) + Bojující karavany (1930) + Nevada (1930) + Ztracená řeka (1930) + Prázdniny v pralese (1931) + Poslední přerýpník (1932) + Tajemství Západního průsmyku (1933) + Pastýř z Guadeloupe (1933) + Vysočina divokých koní (1934) + Arizonský Amis (1934) + Duch pohraničí (1934) + Děvče z lesů (1935) + Doupě uchvatitelů (1935) + Zákoník Západu (1935) + Hromová hora (1936) + Po neznámé řece džungle (1936) + Sirotek z pastvin (1936) + Betty Zane (1937) + Na západ od Pekosu (1938) + Zlatá úroda (1938) + Pistolníci ze španělských hor (1939) + Zmizelá karavana (1939); A. Berněde: Surcouf, lev oceánu (1926); G. S. Porter: Dcera svého otce (1926); J. Buchan: Odvážná sázka (1927); H. N. Casson: Tři knihy typů (b. d., 1927, s F. Králem); F. M. Crawford: Z tajemné Indie (1927); E. Wallace: Vládce temnot (1928); Ch. N., A. M. Williamson: Láska slečny Molly (1928); P. B. Kynne: Do země zlata (1928) + Čarovný vrch (1930) + Jim dobyvatel (1930) + Údolí obrů (1930); A. M. Chisholm: Žlutý kůň (1928) + V zemi silných mužů (1930) + Ztřeštění prospektoři (1931); E. Marshall: Hlas krve (1928) + Poustevník ze země obrů (1929) + Mořský orel (1931); H. H. Knibbs: Mladý jezdec od plamenné řeky (1928, s L. J. Knížkem) + Overland Red (1928) + Chytrý tulák (1930) + Síla života (1932); R. Sabatini: Pod vlajkou Borgiů (1928) + Brána smrti (1928) + Kapitán Blood (1928) + Jed v krvi (b. d., 1937); J. Gregory: Muž proti muži (1928) + Veselý Kazimír (1928) + Smečka Haverilů 1–3 (1938); L. Gerard: Oběť lásky (1929); E. H. Porter: Pollyanna 1, 2 (1929) + Pollyanna dorůstá (1930); R. Beach: Syn bohů (1930); O. Binns: Zlatokopův odkaz (1930); V. Bridges: Ostrov Greensea (1930); W. W. Liggett: Ledová hranice (1930); H. L. Smith: Pollyanna se vdala (1930) + Pollyanniny klenoty (1931) + Pollyannin čestný dluh (1931); Ch. Pitt: Jezdci ze sněhových polí, Rezavé zlato (1930) + Zákoutí bouřného pobřeží (1932); W. M. Raine: Po křivých a rovných cestách (1930) + Texasan (1936); M. Brand: Stopování (1930) + Usměvavý Charlie (1937) + Veselý Jack (1937); J. C. Ferris: Hoši z farmy X (1931); G. O. Baxter: Šerifova kořist (1931) + Dva bratři (1932); R. O. Case: Jezdci z Grande Ronde (1932); W. Deeping: Soudný den (1932) + Kryštof Hazzard (1933); B. M. Bower: Tygří oko (1933); L. Y. Erskine: Dobrodružství jízdního policisty (1933); S. E. White: Dlouhá puška (1934); E. Ph. Oppenheim: Zlatá příšera (1935); H. G. Everts: Právo tomahavku (1938); – posmrtně: Z. Grey: Dvě sombrera (1994); J. Gregory: Jeff od Putující řeky (1995). ■

LITERATURA: T. (T. Trnka): ref. překl. Z. Grey: Zlato pouště, Čes. osvěta 21, 1924/25, s. 555; ● ref.

Vorlíček

překl. E. H. Porter: Dcera svého otce: vz (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 659; B. H. (Hloušková), Úhor 1933, s. 127 ●; J. Prchal: ref. překl. J. C. Ferris, Úhor 1932, s. 173; J. Knap: ref. překl. Z. Grey: Poslední přerýpník, Venkov 27. 3. 1932; nk.: ref. překl. Z. Grey: Hromová hora, Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 271.

vf

František Ladislav Vorlíček

* 2. 4. 1828 *Blatná*

† 20. 5. 1865 *Praha*

Překladaťel polské prózy, autor článků o literatuře, publicista, editor.

V literatuře bývá chybně uváděn rok narození 1827. – Syn tkalce. Základní vzdělání a hospodářskou školu (1840–41) absolvoval v rodišti. 1842 odešel do Strakonice na učitelskou přípravku pro triviální školy, ale již po šesti měsících byl nucen studium z finančních důvodů ukončit. Nedlouho se živil jako vychovatel ve Stachách u Vimperka. 1846 krátce navštěvoval hlavní školu na Malé Straně v Praze, díky podpoře přátel (krajana J. P. Koubka a zpěváka K. Strakatého) mohl navštěvovat přednášky na univerzitě (zkouška z českého jazyka a literatury, studium cizích jazyků, zvláště polštiny) a absolvovat učitelský ústav v Budči (1849). Několik let působil jako soukromý učitel (mj. v rodině V. K. Klicpery) a zároveň spolupracoval s redakcí Pražských novin (věnoval se zejména školské problematice). Přátelsky se stýkal s V. Hankou, F. Šohajem a J. E. Vocelem, po jistou dobu patřil do okruhu přátel B. Němcové. 1856 složil učitelské zkoušky, o rok později přijal místo učitele na hlavní škole v Nymburce (založil školní knihovnu, prosazoval industriální vzdělání dívek), později se stal jejím ředitelem. 1859 se oženil, po dvou letech však jeho žena zemřela. Následné psychické problémy a přemíra práce vyústily v duševní chorobu, jíž V. po opakované léčbě (pražský ústav pro choromyslné, lázně Sedmihorky) podlehl. Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

V. patřil ve své době k předním znalcům a propagátorům polské literatury. Překládal romány a novely s historickou tematikou předních polských spisovatelů (M. Czajkowski, J. Dzierzkowski, E. Chojecki, J. Korzeniowski, J. I. Kraszewski, H. Rzewuski, L. Siemieński,

S. Witwicki) a publikoval informativní články (*Literatura polská*, J. Korzeniowski aj.). Časopisecky uveřejnil několik portrétů soudobých českých spisovatelů (J. P. Koubek, F. J. Rubeš, V. K. Klicpera) a k vydání připravil sebrané spisy J. P. Koubka (k účasti na edici se přihlásil i J. V. Frič v Pamětech). Vyzván F. L. Riegrem údajně také uspořádal a korigoval druhé vydání Máchových spisů. V Pražských novinách soustavněji recenzoval dobovou literární produkci. Ve studii *Stručný přehled nejnovějších beletristických překladů* reagoval na aktuální situaci české beletristické produkce kritikou její nízké umělecké úrovně a absence národního charakteru. Podobně jako V. B. Nebeský spatřoval cestu k nápravě ve studiu života českého venkovského lidu. – V pozůstalosti se dochovaly některé neuverejnené překlady historické beletrie (I. Kraszewski, J. Korzeniowski) a část původního historického románu o pánech z Rozdražova.

ŠIFRY: -ek. (dub.), F. L. V., F. L. V. č. k., F. L. V-ek, Fr. L. V-k, Fr. V., F. V. (dub.), V. (Obzor). ■ PŘÍSPĚVKY in: Boleslavan (1861–62); alm. Lada Nióla (1855, List o Rubešovi); Lumír (1853–62; překl.: 1853 S. Witwicki: Slib přátelství, J. Dzierzkowski: Pláč a smích, H. Rzewuski: Kdo víc vypije, E. Chojecki: Pověsti krymské, L. Siemieński: Příhoda cestovatele, 1854 J. Korzeniowski: Slečna mudrlantka, E. Chojecki: Poslední Mansur, 1862 J. Korzeniowski: Výjev na bále); Obzor (1855, studie Literatura polská, J. P. Koubek); Pražské noviny (1850–59; 1852 Stručný přehled nejnovějších beletristických překladů, 1854 čl. J. Korzeniowski, 1859 V. K. Klicpera); Slovan (1850); sb. Věvec (1843); – posmrtně: Lumír (1866). ■ KNIŽNĚ. *Původní práce*: Krátký životopis c. k. polního maršála hr. J. V. Radecského z Radče (1858, šifra F. V., dub.). – *Překlady*: H. Rzewuski: Listopad 1, 2 (1854) + Samuel Zborovský, hejtman kozákův záporožských 1, 2 (1856); J. Korzeniowski: Novely 1–3 (1854; 1. Aninka, Poděkování, 2. Kříž na stepi, 3. Úterý a pátek, Dopisy) + Dcera věřitelova (1863); J. I. Kraszewski: Kordecký 1, 2 (1861) + Ďábel 1–3 (1863); M. Czajkowski: Švédové v Polště 1–3 (1862). ■ KORESPONDENCE: V. Kryšpín: Vzpomínka na F. L. V. (A. Svobodovi z 1857–58), Světozor 1870, s. 179; J. Lelek: Příspěvky k životopisu B. Němcové (B. Němcové z 1855), Zvon 17, 1916/17, s. 271 a pokr.; VB: Dopis F. L. V. B. Němcové z 24. 8. 1855, Výběr prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1984, s. 230. ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: J. P. Koubek: Sebrané spisy veršem i prózou 1–4 (1857–59). ■ LITERATURA: O. Hejl: F. L. V. (1828–1865), učitel a spisovatel český (diplom. práce, Jihočes. univerzita v Čes. Budějovicích 2004). ■ M.: ref. List o Rubešovi, Obzor 1855, s. 64; an.: Velezajímavá pověst z podání

lidu polského..., Lumír 1862, s. 861; -n-: ref. překl. J. Korzeniowski: Dcera věřitelova, Kritická příloha k NL 1864, s. 47; ● nekrology: an., Národ 23. 5. 1865; F. S. (Schulz), Lit. listy 1865, s. 184; an., Zlatá Praha 1865, s. 131; -e-, Lumír 1865, s. 408; an., Plzeňské noviny 27. 5. 1865 ●; V. Kryšpín: Vzpomínka na F. L. V., Světozor 1870, s. 179 + in *Obraz činnosti literární učitelstva československého za posledních 100 let* (1885, s. 296); F. Krčma: Mácha a Rieger, Lumír 1924, s. 371.

lk

Pavel Vorličný viz Pavel Aquilinas

Vosa

1864–1866

Ilustrovaný politickosatirický čtrnáctideník.

Podtitul: Politicko-humoristický list. – *Redaktoři:* 1864 (roč. 1, č. 1) K. Rank; 1864–66 (roč. 1 od č. 2 – roč. 3) M. B. Kříž. – *Vydavatelé a nakladatelé:* 1864 (roč. 1, č. 1) V. Foustka; 1864–65 (roč. 1 od č. 2 – roč. 2 do č. 15) M. B. Kříž; 1865–66 (roč. 2 od č. 16 – roč. 3) F. V. Průdek (psán i Průdek); Brno. – *Periodicita:* čtrnáctideník; 1864 (roč. 1) od února do prosince 21 čísel; 1865 (roč. 2) od ledna do prosince 24 čísel; 1866 (roč. 3) od ledna do června 12 čísel.

Časopis se zaměřoval na politickou satiru s náměty z českého politického a společenského života. Obracel se proti vídeňské vládě, parlamentu, germanizaci, pražskému centralismu, omezování svobody tisku, byl výrazně antimitský (některé příspěvky jsou psány parodizovaným jazykem brněnských německých židů). Pranyřoval i úplatkářství a nemorální život konkrétních moravských poslanců (List panu Hajdlerovi, telčskému poslanci v Telči pod podloubím, stálé rubriky *O trhu v Hradišti*, *Epistoly brněnské*, *Listy z Vídně do Plešovce na Hané*, *Listy z Prahy do Drnovic na Hané* a též *Žehy*, tj. aforismy, anekdoty, epigramy, parodie, ironické rady a návody). Časopisu však chybělo kvalifikované redakční vedení a jasnější koncepce; list zanikl v polovině 1866 po vypuknutí prusko-rakouské války.

Většinou drobné příspěvky veršované i prozaické (výjimečně se v roč. 2 objevila rozsáhlejší humoreska na pokračování *Z malé vesnice*) byly anonymní, nebo podepsány neidentifikovatelnými značkami a pseudonymy (Křesomysl Bodlák, Koulař, Kuliferda, Kryšpín Potěh, jeden

Brňák, jeden Přerovan, Kateřina Klepáčová a Bety Vrzalová). Znamějšimi autory, kteří v listě často tiskli, obvykle v hanáckém nářečí (a výhradně pod pseudonymy), byli pouze F. Brzobohatý (pseud. Jora /i Jore/ von der /i dr./ Veškov, Antonin Jaborské, Majdalena Jaborské i Jaborská) a A. H. Sokol (pseud. A. H. Neslovský, A. Neslovský, Tonek). F. Brzobohatý byl patrně autorem anonymních parafrází několika básní F. L. Čelakovského (v roč. 3).

LITERATURA: ● ref. V.: an., Národ 6. 5. 1864, příl.; ...ý., Časopis katol. duchovenstva 1864, s. 232; an., Hlas 7. 5. 1864, 29. 3. a 14. 6. 1865 ●; B. Gabrielová, B. Marčák in *Kapitoly z dějin brněnských časopisů 1* (1999).

sm

Jiří Voskovec

* 19. 6. 1905 Sázava

† 1. 7. 1981 *Peerblossom* (USA)

Autor her a spolu s J. Werichem vůdčí osobnost Osvobozeného divadla, herec a divadelník, básník a překladatel, esejista a publicista.

VI. jm. Wachsmann; narodil se v osadě Černé Budy, části obce Sázava. – Otec Vilém W. (1864–1945, psán i Vaksman, po vzniku republiky, kdy se stal českosl. občanem, se 1921 přejmenoval úředně na Václav Voskovec, tohoto jména začal užívat již jako legionář) byl vojenským hudebníkem, od 1889 působil v Rusku, 1904 se vrátil s rodinou do Prahy, pracoval jako úředník ruského konzulátu, po vypuknutí války byl kvůli ruskému občanství internován v Dolním Rakousku, 1915 byl poslán, resp. vyměněn do Ruska (rodina zůstala v Praze), byl přijat do armády, bojoval i na ruské frontě, poté sloužil v českosl. legiích jako hudebník, 1920 se vrátil do Prahy, posléze dosáhl hodnosti plukovníka a stal se generálním inspektorem českosl. vojenských hudeb (založil mj. vojenskou hudební školu). Otcův rod měl německé kořeny, V. byl spřízněn i s malířem a architektem Bedřichem W. (1820–1897), jeho strýc Bedřich W. (1871–1944) byl malíř a spoluzakladatel S. V. U. Mánes, bratranec Alois W. (1898–1942) výtvarník a scénograf. V. matka byla dcera malíře S. H. Pinkase (syna politika A. M. Pinkase), babička byla Francouzka. – V. navštěvoval v Praze od 1911 tzv. cvičnou školu při učitel-

ském ústavu v Panské ul., 1916–21 studoval reálné gymnázium v Křemencově ul. (spoluzáci J. Werich, V. Müller, J. Träger, A. Hoffmeister; za války musel nakrátko z politických důvodů studium přerušit, když byla rodina pod policejním dohledem, a učil se truhlářem), 1921–24 Lycée Carnot v Dijonu (stipendium českosl. vlády, diplom Bachelier ès Lettres); za pobytu ve Francii navštěvoval rodinného přítele J. Šímu v Paříži, poznával nejnovější umění, věnoval se amatérskému divadlu (již 1921 příležitostně stotoval v Nár. divadle) a začal publikovat. 1924–27 studoval na právnické a filoz. fakultě pražské univerzity. Od 1924 byl členem Devětsilu (kontakt zprostředkoval Šíma) jako „specialista na obrazové básně“ (vyloučen 1927 údajně za role ve filmech Pohádka máje podle V. Mrštíka z 1926, Paní Katynka z Vaječného trhu podle P. Biliánové a Ve spárech upíra z 1927, v nichž užíval pseud. Petr Dolan); od 1926 působil jako herec v jeho sekci Osvobozené divadlo (J. Frejka, J. Honzl aj.). 1927 byl nedlouho redaktorem kulturní rubriky čtrnáctideníku Přerod (po doporučení rodinného přítele H. Ripky). Po úspěchu *Vest pocket revue* (prem. v dubnu 1927) tvořil spolu s J. Werichem stěžejní linii autorských revuí v rámci Osvobozeného divadla (O. d.) vedle experimentálních inscenací J. Honzla; po jeho dočasném odchodu se 1929 stal V. držitelem koncese O. d. (sídlo od t. r. v nově postaveném paláci U Nováků ve Vodičkově ul.). V. a Werich jako ústřední osobnosti divadla (autoři a herci, též režie a výpravy) spolupracovali především s hudebním skladatelem J. Ježkem (od 1929), choreografem J. Jenčíkem (od 1936 se S. Machovem), dirigentem K. Ančerlem, s výtvarníky B. Feuersteinem, A. Wachsmannem, F. Muzikou a F. Zelenkou, herci F. Futuristou, M. Nedbalem, J. Plachtou aj.; od 1931 jejich hry režíroval J. Honzl. Od 1929 vydávali časopis *Vest pocket revue* (později *Lokální patriot* aj.). Od počátku 30. let se společně věnovali rovněž filmu jako herci a scenáristi, pokusili se i o filmové podnikání (1931 založili filmovou společnost VAW, která však po prvním filmu zanikla). Ve 30. letech (po výstupech natočených 1930 do *Paramount Revue*) napsali a realizovali scénáře filmů *Pudr a benzin* (1931, s rež. J. Honzlem), *Peníze nebo život* (1932, s rež. J. Honzlem), *Hej-Rup!* (1934, s rež. M. Fričem a s V. Wassermannem) a *Svět patří nám* (podle hry *Rub a líc*, 1937, s rež. M. Fričem a s K. Steklým). Po skandali-

zaci hry *Kat a blázen* nakrátko 1935 přerušili činnost O. d. (plánovaný film *Golem* nebyl realizován, neuskutečnila se ani zamýšlená spolupráce s Nár., resp. Stavovským divadlem, pro které chtěli napsat a inscenovat hru na námět Komenského *Labyrintu světa a ráje srdce*), ještě t. r. ji obnovili (na čas jako *Spoutané divadlo*) v sále Rokoko a záhy opět U Nováků. Od 20. let V. pravidelně zajížděl do Francie, zejména do Paříže, často s Werichem, s nímž (a Ježkem) 1937 cestoval po Itálii. V listopadu 1938 byla V. Zemským úřadem v Praze odňata divadelní koncese a tím ukončena činnost O. d. 31. 12. 1938 odjel V. přes Švýcarsko do Paříže, poté s Werichem a Ježkem lodí do USA (V. manželka, Francouzka, za ním přicestovala v létě 1939). 1939–46 žil v emigraci v USA, zprvu v New Yorku, od léta do listopadu 1939 v Point Pleasant (Pennsylvania), poté opět v New Yorku, od května 1940 do května 1941 v Clevelandu (Ohio). 1939–40 s J. Werichem hráli především pro krajany, adaptovali a přeložili do angličtiny hry *Těžká Barbora* a *Osel a stín* (inscenovali je v Clevelandu 1940; plán proniknout s nimi na Broadway se nepodařilo uskutečnit). Hojně cestovali (též kvůli příležitostným vystoupením); v létě 1941 přesídlili do Hollywoodu (vystoupení ve studiu M. Reinhardta, O. Welles natočil jejich filmový test). Z finančních důvodů však byli na podzim t. r. nuceni přerušit divadelní činnost a vrátili se do New Yorku (kde V. zůstal do 1946), až 1944 byli angažováni do představení Shakespearovy *Bouře* na Broadwayi (prem. 1945 v Alvin Theater). 1940–45 V. a Werich napsali a odvysílali asi dva tisíce rozhlasových pořadů: napřed 1940 pro místní česká vysílání, od 1941 pracovali pro Úřad pro válečné informace (OWI) v New Yorku, pro Hlas Ameriky (relace vysílané z Bostonu) a pro českosl. zahraniční vysílání BBC (nahrávky byly posílány do Londýna a odtud vysílány). V. působil za války i jako divadelní režisér, např. 1943 v New Yorku, poté 1945–46 hlavně s mladými herci v rámci společného podniku odborové organizace amerických herců a newyorské městské knihovny, tam poznal svou druhou ženu, divadelní režisérku A. Gerletteovou († 1958); 1946 vysílal rozhlasové relace *Americké kukátko*. V září 1946 se vrátil (přes Paříž) do Prahy, hrál a režíroval v Divadle V+W (které 1946–48 provozovali s Werichem jako družstvo opět U Nováků) aj. (1947 pohostinsky inscenoval vlastní pře-

klad Wilderovy hry *Jen o chlup* v Nár. divadle), rovněž přednášel o Americe. V dubnu 1948 odešel do Paříže, kde do 1950 pracoval jako úředník sekretariátu UNESCO v oddělení hromadných komunikací (napsal přitom množství rozhlasových pořadů na programová témata Spojených národů, mnohojazyčně vydaných a provedených po celém světě); v této funkci rovněž založil a organizoval Radiový bulletin UNESCO, který byl rozeslán rozhlasovým stanicím a zahrnoval mezinárodně relevantní informace ze školství, kultury, vědy s důrazem na mezinárodní spolupráci. V Paříži založil 1949 se svou ženou rovněž American Club Theatre (American Theatre of Paris), v němž oba režirovali. V květnu 1950 odletěl do USA, kde měl od války zažádáno o americké občanství, jako podezřelý ze sympatií ke komunismu (v rámci uplatňování zákona senátora McCarthyho) byl však zadržen a internován 11 měsíců na Ellis Islandu; propuštěn byl až po záruce F. Peroutky a P. Zenkla jako představitelů českosl. exilu (tuto zkušenost zdramatizoval a uvedl později v úspěšné televizní inscenaci *I was accused*, *Byl jsem obžalován*). Od 1951 žil v New Yorku a působil především jako divadelní, filmový a televizní herec George V. (časté cesty do Kalifornie a Hollywoodu aj.), věnoval se i produkci, psal scénáře a režíroval (např. dokumentární filmy). 1954 a 1956 adoptoval dvě dcery. 1956–57 pobýval s rodinou v Londýně, kde dostal roli v divadelním zpracování *Deníku Anne Frankové* (tam se setkal i s J. Werichem, poté ještě několikrát v 60. letech v USA, ve Vídni aj., naposledy 1974); jako herec také často cestoval (Irsko, Kanada, Španělsko, Afrika, Korsika aj.). 1961 se oženil potřetí (Christine V. se rovněž věnovala divadlu a s V. spolupracovala na překladech). 1980 zakoupil dům v Kalifornii, na kraji pouště Mojave severovýchodně od Los Angeles, do něhož se s manželkou přestěhoval. Zemřel na náhlou srdeční příhodu několik dní po návratu z nemocnice (rakovina plic). 1990 byla uložena urna s jeho popelem do hrobu J. Wericha na Olšanských hřbitovech. – V. bratr Prokop V. (1893–1977) překládal z ruštiny (F. M. Dostojevskij, N. V. Gogol, I. A. Gončarov, A. F. Pjsemckij, M. J. Saltykov-Ščedrin, L. N. Tolstoj, I. S. Turgeněv, S. P. Zlobin aj.), francouzštiny (H. de Balzac, A. Jarry, Lautréamont aj.) i angličtiny (R. L. Stevenson), jeho práce vycházely knižně od 1949; synovec Prokop V. ml. (* 1942),

autor veršů, kritik a překladatel, odešel 1975 do Francie; V. švagrem byl historik a archivář J. Borovička (1885–1971); neteř Adriena B. (* 1922), biologka, je též překladatelka z francouzštiny a angličtiny.

V. vstoupil do literatury inspirován avantgardními uměleckými postupy, futurismem a zvláště poetismem; ve 20. a 30. letech publikoval časopisecky verše a prózy, obrazové básně a filmové scénáře i výtvarné práce, články o literatuře, divadle a filmu, překlady textů A. Rimbauda, G. Ribemont-Dessaignese, A. Bretona, Ph. Soupaulta, V. Nezvala (do francouzštiny) aj. (poezii z tohoto období i pozdější shrnul soubor *Želva, o které se nikdo nezmiňuje*). Nejrozsáhlejší a nejvýznačnější byla jeho aktivita divadelní, spjatá především s O. d. v jedinečné autorské a herecké spolupráci s J. Werichem (jejíž výsledky jim přinesly profesionální soběstačnost, značný vzhlas doma i mezinárodní uznání). Jejich nové, antirealistické, autorské pojetí divadla těžilo ze spojení imaginace a intelektuálního humoru, moderní poezie a lidové zábavy, z jevištní syntézy různých druhů umění (literatura, hudba, tanec, výtvarné umění, film). Jejich hry charakterizuje pružný syžet (v zásadě volně řazení obrazů) s vkomponovanými předscénami a improvizacemi (aktualizace), v nichž se především uplatňoval osobitý humor, jehož ústředním momentem jsou fenomény nedorozumění a komicky (jazykově) nahlížené absurdity. Typ hry založené komikou ústřední dvojice přinesla úspěšná (původně studentská, amatérská inscenace) *Vest pocket revue*, na kterou bezprostředně navázala *Smoking revue*. Po číhonní veselošře *...si pořádně zařádit* podle Nestroyovy frašky (posléze v dalších úpravách *Hlava proti Mihuli*, 1938 již nere realizované, a ve Werichově úpravě *Teta z Bruselu*) V. a W. uvedli parodii populárních cliftonek *Gorila ex machina*, revui *Kostky jsou vrženy*, hru *Premiéra Skafandra* a detektivní komedii *Lícení se odročuje*. Inscenační tvar, hojně využívající prvky lyrismu a parodie, dadaisticky a absurdně založené hravosti i romantiky, exotiky, jazzový orchestr a sborový balet, odkazy k filmové grotesce, cirkusovému klaunství, kabaretu i dobrodružné četbě pro O. d. propracovali a ustálili v sérii revuálních her *Fata Morgana*, *Ostrov Dynamit* (ve verzi pro ml. *Děti kapitána Bublasy*), *Sever proti Jihu*, *Don Juan & Comp.* a *Golem*. Po úvodní fázi, spjaté nejvýrazněji s dobovými

avantgardními, poetistickými postupy, s úsilím o tzv. čistý (bezpředmětný) humor a smích, o autonomní divadelní skutečnost v protikladu k dobovým (měšťáckým) klišé a s volným travestujícím zacházením s historickými fakty a osobnostmi, sílily v hrách V. a W. na počátku 30. let momenty sociální kritiky a obrany demokratických principů. Posun ke kritické reflexi aktuální domáci a evropské společenské situace (stav občanských svobod, politikaření a frázovitost, korupce, militarismus, fašismus), k politické satíře v tématech a humoru (založené setrvale osobitou slovní a situační komikou) znamenala „antická féerie“ *Caesar*, na niž navazovaly alegorie *Robin Zbojník a Svět za mřížemi*. Značný ohlas zaznamenala hra *Osel a stín*, rozvíjející (kocourkovsky) antický motiv, s tématem boje proti zlu poukazující na nebezpečí vývoje k nacismu (zvláště v Německu). Po *Silvestrovské revui* (*Sanatorium doktora Hormona* s V. Burianem) a oddechovém vaudevilu *Slaměný klobouk* se V. a W. vrátili k satíře hrou *Kat a blázen*, kritikou nacionalismu a diktátorství, která vyvolala protichůdné reakce a byla skandalizována nacionalistickou pravicí; na tuto situaci reagovali mj. ve stejné sezoně (1934/35) politicky aktuálními revuálními pásmo skečů *Vždy s úsměvem* (původně silvestrovské) a *Panoptikum*. Po odmlce obnovili činnost (Spoutané divadlo) úspěšnou hrou na villonovské motivy *Balada z hadrů*, koncipovanou jako divadlo na divadle, schematicky aktualizující témata nezaměstnanosti a sociální spravedlnosti (blízko stanovisku politické a kulturní levice). V revui s mytologickým námětem *Nebe na zemi* (podle staroanglické hry) částečně aktualizovali i své fantazijní a efektní pojetí komediálního divadla. Téma obrany demokracie proti fašismu v situaci společenské krize a nerovnosti otevřeně pojednali (z levicových a kolektivistických pozic) v komedii *Rub a líc*. Po retrospektivní revui *Panorama 1927–1937* (zahrnující výběr z dialogů a čísel z desetiletí divadla) uvedli zdařilou alegorii *Těžká Barbora*, opět s aktuálním motivem ohrožení svobody a demokracie agresivní sousední mocností. Poslední hrou O. d. před zastavením jeho činnosti byla nadčasová satira *Pěst na oko*, syntetizující jako „příběh o divadle na divadle“ postupy autorů ve sledu metaforických obrazů z historie (a jejích paradoxů). Divadlo V+W po válce uvedlo ještě (vedle obnovené *Pěsti na oko* a Werichovy adaptace hry

G. S. Kaufmana a M. Harta Přišel na večeri) v autorské úpravě (a V. režii) americký muzikál *Divotvorný hrnec*. Průkopnické a trvale inspirativní byly i V. a W. verše a písně různorodého charakteru (od lyrických po satirické), většinou psané k Ježkově hudbě jako součást her; reprezentativní výbor připravil a komentoval V. v knize *Klobouk ve křoví*. Kromě textů pro divadlo V. a W. společně publikovali články o divadelní teorii a praxi, glosy, polemiky a rozhovory; tyto práce stejně jako rozhlasové výstupy a samostatnou tvorbu V. zahrnují mj. soubory *V & W neznámí*. – V. rovněž překládal z francouzštiny a angličtiny (J. Cocteau, A. Jarry, Th. Wilder) i z češtiny do angličtiny (J. Topol, s Ch. Voskovcovou); k podobě divadelních inscenací nebo dramatizací, na nichž se podílel od 2. poloviny 40. let, přispíval i jako překladatel z francouzštiny do angličtiny a úpravce her (H. de Balzac, Molière, G. Courteline, E. Labiche, J.-P. Sartre). Psal eseje, vzpomínkové texty a předmluvy, součástí jeho díla se staly rovněž četné osobité dopisy i obsáhlé rozhovory. – V. a W. texty, písně, divadelní a rozhlasové dialogy, sentence apod. vycházely též jako zpěvníky, gramofonové desky, kazety, CD v různých souborech (např. Osvobozené divadlo 1–7, 1994–95) a úpravách. V torzech zůstaly V. román o T. G. Masarykovi *Anděl mezi hodinami* i memoáry *Stíny svobody*; v rukopisech i strojopisech dále mj. montáže z výstupů V. a W. *Babylon* (1929) a *Varieté Revue* (1930) a skeč *Už se páliho?* (1931, ze hry *Fata Morgana*). Rozsáhlý V. archiv je uložen na univerzitě v Bostonu (Howard Gottlieb Archival Research Center), část pozůstalosti v PNP v Praze; dokumentaci k O. d. (sestavenou B. Rádem, 1961, rozmnož.) uchovává Divadelní ústav v Praze (vedle strojopisných prací V. Effenbergra, R. Činčery aj.) a Divadelní oddělení Nár. muzea.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: J. V., vos., Vos., VOS.; (s J. Werichem): F. Formen, Formen (film. scénáře), Lokální patriot, úderné oddělení, Osvobozené divadlo, Sirius Vokno, Sirius Vokno (Erotická revue); V a W, V & W, V. & W., V+W, V–W. ■ PŘÍSPĚVKY in (do 1945 většinou s J. Werichem): Antologie protifašistických umělců (1936); Aventinský magazín (1930); A–Zet (1930, 1935, 1937); kat. Bedřich Feuerstein (1936); Bulletin of National Theatre Conference (Ohio 1943, Komédie psaná a komedie improvizovaná → Divadelní revue 1992); Českoslovák (Londýn 1941); Čes. slovo (1932–38, i Večerní Čes. slovo); sb. Českosl. oddělení na lyceích ve Francii

(1931); Čes. svět (1929); ant. 9 básníků Devětsilu (1928, B Vzpomínka na Evropu); Disk (1923, 1925; mj. 1925 V. film. libreto Nikotin); Divadelní a filmové noviny (1965, přednáška z 1927 Nářek nad humorem), pokr. Divadelní noviny (1967); sb. Divadlo (1965, Hollywoodská epizoda); Dobrý den (1928–29); V. Effenberger: Osvobozené divadlo 2 (Divadelní ústav 1974, rozmnož.; obs. mj. V. a W.: Kostky jsou vrženy, prem. 1929; skeč Konec starého roku, prem. 1934; Panoráma 1927–1937, prem. 1937; Hlava proti Mihuli z 1938); sb. Egon Hostovský. Vzpomínky, studie a dokumenty o jeho díle a osudu (Toronto 1974); Erotická revue (1933); Filmová politika (1934); Filmové práce (1946); sb. Fronta (1927, B Robinsonovo dětství, stař Želva, o které se nikdo nezmiňuje, překl. B A. Rimbauda, textů G. Ribemonta-Dessaignese, A. Bretona, P. Albert-Birota); G 65; Gentleman (1927); Haló noviny (1935); Hej rup (1937); sb. Hlas domova 1950–1975 (Melbourne 1975, rozhovor z října 1960); sb. Jan Werich ...tiletý (1965); sb. Jaroslav Ježek (New York 1942, vzpomínka → Hudební rozhledy 1966); sb. Jiří Šlitr (1970, Deštníkové dny → Revue napětí a humoru 5, Curych 1979); J. Škvorecký: Tankový prapor (Toronto 1971); sb. Když se řekne Werich... (Kolín n. R. 1981, Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne Werich a když se řekne V.); Kinorevue (1934, 1937); sb. Kreslíř Adolf Hoffmeister (1948); Kulturní politika (1946); sb. Kytice písní (Londýn 1943); La Revue de bourgogne (Dijon, 20. léta); Le Monde Slave (1926); Les Cahiers du Sud (Marseille, 20. léta); Lid. noviny (1928–29, 1933, 1935–38); Listy (Řím 1975, rozhovor s A. J. Liehmem → /rozšíř./ A. J. L.: Generace, Kolín n. R. 1988, Praha 1990); Lit. noviny (1931–35); Lit. svět (1927–28); Lokální patriot (1935–37); Meziaktí (program Švandova divadla, 1927); Milostný almanach Kmene pro jaro 1933 (1933); Mladá fronta (1946); Mladá kultura (1935); Mladé Československo (Londýn 1942); Mladý svět (1965); My 46 (1946); Nár. a Stavovské divadlo; sb. Národní divadlo a Honzlův případ (1936); Nár. osvobození (1933–37); Neděle (1969); Nedělní list (1929); Newyorské listy (1944); Nová doba (Chicago 1944); Nová Praha (1967); Nová svoboda (1939); sb. Nové české divadlo 1928–29, 1930–32 (1929, 1932; 1929 Humor na scéně a jeho chemie); Obzor (Londýn 1941–44); Panoráma (1931–32); Paramount Revue (1930); Pásmo (1924–26, BB, PP a překl.); Peníze nebo život. Filmový program (1932); Plamen (1965); sb. Podoby (1967, Verše); Prager Presse (1934, 1936); Právo lidu (1930, 1932–37, i Večerník PL); Pressa (1937); Program Osvobozeného divadla, pokr. Program – Revue Osvobozeného divadla, Osvobozené divadlo aj. (od 1928); Proměny (New York 1972); Přerod (1926–27); Přítomnost (od 1931); Ranní noviny (1935); ReD (1927–28); Roj; Rovnost (Brno 1965); Rozpravy Aventina (1927–31); Rudá zář (1935); Rudé právo (1933, 1935, 1937, 1946); Snaha (Brno 1934); sb. 150krát Osel a stín (1933, studie O jazzových textech); Student (1965,

1968); Studentský časopis (1923–24); Svědectví (Paříž, od 1958; 1958 ukázka z R Anděl mezi hodinami; 1963 Rozhovor s J. V., 1964 sep.; 1974 Stín svobody, kapitola o internaci na Ellis Island z knihy vzpomínek); Svob. slovo (1964, 1969); Telegraf (1933, 1936–37); Telegram (Alberta 1973); sb. T. G. Masaryk in Perspective. Comments and Criticism (New York 1981); sb. Theater – Divadlo. Vzpomínky českých divadelníků na německou okupaci a druhou světovou válku (1965); Tvorba (1937–38); Vest pocket revue (1929–30, mj. 1930 překl. G. Ribemont-Dessaignes: Duha); V. Havel: Hry 1970–1976 (Toronto 1977); alm. Víno (1930); Wiener Allgemeine Zeitung (1932); Západ (Ontario 1979–81); sb. Zítřek (New York 1943, Balada o Moravci s tit. Moravec a Alma mater a dialogy); Zpravodaj (Curych 1974–79); Žijeme (1932); sb. Život 2 (1922); Život (1948); mimoto v dalších zahraničních časopisech (zejména francouzských) a v divadelních programech vydávaných k jednotlivým představením Osvobozeného divadla, resp. Divadla V+W; – posmrtně: A – almanach autorů (1991, předscény); Divadelní revue (1990, 1992–93, 1995; V. a W.: mj. 1992 Silvestrovská revue, skeč Sanatorium doktora Hormona, s V. Burianem, prem. 1933; 1995 Kostky jsou vrženy, prem. 1929; vše ed. V. Just); Iluminace (1993, 1996; V. a W.: 1993 Hej, pane králi a Dva kumpáni mistra Františka, dvě varianty synopse filmu o Villonovi; 1996 filmová P Švejek z 1947, s K. Steklým; vše ed. V. Kofroň); sb. Je sedm hodin středověkého času. Postavy a příběhy ze začátků Svobodné Evropy (Mnichov 1990, rozhlasová relace z 1975 Můj Sisyfos); Kmen (1990); Lid. demokracie (1990); Mladá fronta (1989); Reportér (1990–91); Semafórum (1990–91); Svědectví (Paříž 1981, 1990, 1981 mj. V.: Básně, Walk-over, V. a W.: skeč Bydlí tu pan Bulánek?, prem. 1928, Rozkošná společnost, prem. 1933, Ve spárech upíra ze hry Kostky jsou vrženy, ed. P. Král); Tvar (1990); dále v literatuře o V. a O. d. ■ KNIŽNĚ I. *Společné práce J. V. a J. Wericha. Hry, výstupy, písně a práce o divadle*: Vest pocket revue (b. d., 1927, Werich pod pseud. J. W. Rich, i prem.; 1928 dopln. vyd.; 1956 změn. vyd. s nahrazenou scénou Nepřípadný dvojzpěv in Hry O. d. 3); Smoking revue (1928, i prem.); Gorila ex machina čili Leon Clifton neboli tajemství Cliftonova kladívka (1929, prem. 1928; 1930 insc. s tit. Leon Clifton čili Perná noc s gorilou); Premiéra Skafandr (1929, i prem.); Líčení se odročuje (1929, i prem.); Sever proti Jihu (b. d., 1930, i prem.); Golem (b. d., 1931, i prem.); Caesar (1932, i prem.); 1969 upr. J. Werich s M. Horníčkem, insc. 1955); Robin Zbojník (1932, i prem.); Svět za mřížemi (b. d., 1933, i prem., s A. Hoffmeisterem); Osel a stín (1933, i prem., insc. angl. verze Cleveland 1940; 1965 dopln. vyd. s dobovými ref. a s dokumenty, ed. J. Träger); Slaměný klobouk (1934, i prem., na motivy E. Labiche a É. Martina; 1957 vyd. s tit. Helenka je ráda aneb Slaměný klobouk, i insc.); Kat a blázen (1934, i prem.; 1962 upr. J. Werich a E. Illín, i insc.); Balada z hadrů (1935,

i prem.; 1957 insc. v úpr. J. Wericha); Nebe na zemi (1936, i prem., na motivy J. Fletchera; 1951 a 1959 upr. J. Werich a F. Rachlík, rozmnož., prem. 1950); Rub a líc (1937, prem. 1936; upr. vyd. jako filmový scénář b. d., 1937 s tit. Svět patří nám, s M. Fričem a K. Steklým); Le Théâtre Libéré (1937, i v angl. a něm. verzi); Těžká Barbora (1937, i prem.; prem. angl. verze Cleveland 1940; 1958 insc. v úpr. J. Wericha); Pěst na oko aneb Caesarovo finále (1938, i prem., s verši J. Seiferta; 1947 insc. v úpr. V. a W.); Balada o Moravcovi, Nápis na hrobech (b. d., 1946, rozhlasové relace z 1942); Fata Morgana a jiné hry (1967; obs. mj. poprvé knižně hry: Fata Morgana, prem. 1929; Don Juan & Comp., prem. 1931; Vždy s úsměvem, prem. 1934; Panoptikum, prem. 1935); – posmrtně: Hlava proti Mihuli, Spadla opona Osvozeného divadla (1996, bibliof., upr. verze hry ...si pořádně zařadit, podle J. N. Nestroye, obs. i materiály o O. d. z 1938–52, ed. K. Hodač); Faustovy skleněné hodiny. V & W neznámí 1. 1922–1929 (1997, ed. R. Dolejš a V. Kofroň; obs. většinou práce časopisecké a z rukopisů, poprvé zde první verze hry Smoking revue z 1927); Nikdy nic nikdo nemá... V & W neznámí 2. 1929–1938 (2001, ed. V. Kofroň, obs. práce časopisecké a z rukopisů, mj. rozhlasové pořady, rozhovory). – *Výbory*: Klobouk ve křoví. Výbor veršů V+W (1927–1947) (1965, usp. J. Voskovec); Máme za to (písnové texty, 1990, ed. K. Blahynková); Život je jen náhoda (písnové texty, 1993, ed. P. Jánký). – *Souborná vydání*: Hry Osvozeného divadla (Českosl. spisovatel, 1954–57, 4 sv.; sv. 3, 1956 obs. mj. poprvé knižně hry: Ostrov Dynamit, prem. 1930, insc. v úpr. pro ml. s tit. Děti kapitána Bublasy 1933, pro loutky s tit. Robur Dobyvatel; sv. 4, 1957: ...si pořádně zařadit, prem. 1928, podle J. N. Nestroye, samost. vyd. 1978, 1961 v adaptaci J. Wericha s tit. Teta z Bruselu); Drei satirische Musicals aus den dreissiger Jahren (Praha 1963, přel. E. Bertleff); Hry (Českosl. spisovatel, 1980–85, 3 sv., ed. M. Bělíková; sv. 2, 1980 obs. upr. znění / „po dohodě s autory“/ hry Pěst na oko aneb Caesarovo finále); Hry /Osvozeného divadla (4) / (Karolinum, 2000, obs. i Divotvorný hrnc, adaptace hry E. Y. Harburga a F. Saidyho, prem. 1948). ■ **KNÍŽNĚ II. Práce J. V. Beletrie** (posmrtně): Poezie zemědělská o polním pychu aneb Jak by deset básníků napsalo parodické verše na písničku z Prácheňska („Šla Nanynka do zelí...“) (New York 1983, ed. L. Kolda); Růže z Jericha (skeč, in Faustovy skleněné hodiny. V & W neznámí 1, 1997, ed. R. Dolejš a V. Kofroň, prem. 1927); Želva, o které se nikdo nezmínuje. Poezie 1922–1951 (2001, ed. V. Kofroň); in M. Schonberg: Rozhovory s V. (1995; upr. vyd. 2005). – *Překlady*: A. Jarry: Ubu králem (1930, s překl. J. Zaořálka, prem. 1928 s tit. Král Ubu; 1961 in Ubu králem a jiné hry a prózy pod jm. P. Voskovec a s jeho překl.; 1966 upr. M. Macourek a J. Grossman); – posmrtně: J. Topol: Cat on the Rails (in Czech Plays, Londýn 1994, s Ch. Voskocovou, ed. B. Day); J. Cocteau: Orfeus (1997 in Faustovy skleněné hodi-

ny. V & W neznámí 1, ed. R. Dolejš a V. Kofroň, prem. 1928); G. Ribemont-Dessaignes: Duha (2001 in Nikdy nic nikdo nemá... V & W neznámí 2, ed. V. Kofroň). ■ **SCÉNICKY. Hry a skeče** (zvláště příležitostné výběry z jiných her, s J. Werichem): Visací stůl č. 2 (1927, s jinými); Kufry (1928); Varieté revue (1930); Silvestr (1932); V+W v kostce (1933); Kabaretní představení (New York 1939); Take it easy (New York 1939); Kabaretní večer (New York 1939); Výstupy z repertoáru V+W (Hollywood 1941) aj. – *Překlady*: Th. Wilder: Jen o chlup (1947, i adaptace); J. Topol: Two from Prague (1968, Kočka na kolejích a Slavík k večeři, s Ch. Voskocovou). ■ **KORESPONDENCE: Jene...** (Werichovi z 1965), Divadelní a filmové noviny 8, 1964/65, č. 13; Píše nám... J. V. (pražskému studentovi z 1965), Student 1965, č. 2 (ke zkrácení V. textu: T. Pěkný, LitN 1966, č. 1); Vzpomínka z Itálie (redakci Hudebních rozhledů z 1966), Hudební rozhledy 1966, s. 488; J. Mikota: J. V. píše přes moře (Mikotovi z 1963–64, úryvky), G 65, č. 6; Divadelní dopis z Madridu a z New Yorku (J. Trägrovi a Divadelním novinám z 1966), Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 2; J. V., J. Werich: Jen dvě stě slov: K jubileu VPR (šéfredaktoru Divadelních novin z 1967), Divadelní noviny 10, 1966/67, č. 19–20; Píše nám J. V. (šéfredaktoru z 1969), Svob. slovo 28. 6. 1969; Havlovo Vyrozumění v New Yorku (z dopisu J. Trägrovi z 1969), Divadelní noviny 13, 1969/70, č. 1; in V. Vančura: Rád nové tvorby (V. a Werich přátelům divadla z 1935; 1972, ed. M. Blahynka a Š. Vlašín); Poslední dopis J. V. (V. Škutinovi z 1981), Nár. politika (Mnichov) 1981, č. 8–9, příl. Zvon → Listy (Řím) 1981, č. 6; in sb. ...a když se řekne V. (V. Fischlovi z 1953, K. Hvizďalovi z 1979; Kolín n. R. 1983, ed. J. Lederer; Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne Werich a když se řekne V.); in J. Werich: Listování (Werichovi z 1976–77, E. Opatrnému z 1980; 1988, ed. M. Bělíková, rozšíř. vyd. 2003); J. Suchý – J. V. (vzáj. koresp. z 1964–70), sb. Dramatické umění 1989, sv. 1, s. 136; Pojem slávy rovná se volovina a přízrak (V. Komárkovi z 1977), F 1990, č. 2; E. Opatrný: Nad dopisy J. V. (Opatrnému b. d. a z 1980), Scriptum 1, 1991/92, č. 1–5.; R. Dolejš, V. Kofroň: J. V. píše Janu W. z Paříže (z 1948), Divadelní noviny 1992, č. 0; Srdečně Váš J. V. Malý výbor z korespondence v letech 1948–1977 (H. Haasovi z 1962, V. Havlovi z 1977, P. Královi z 1960, divadlu Semafor z 1963, J. Suchému z 1970, J. Šlitrovi z 1965 a 1968, J. Topolovi z 1974, J. Werichovi z 1948, 1957, 1965 a 1968; 1992, ed. R. Dolejš, V. Kofroň); sb. Alcantara (Alcantarovi, tj. J. Wienerovi od 1953 do 70. let; 1992, ed. M. Kromiš); in R. Truhlařík: Můj strýc Artur aneb Vzpomínky na V. a Wericha (A. Dvorskému z 1937–40; 1992); in M. Schonberg: Osvozené (úryvky, mj. V. Procházkovi z 1975; 1992); in L. Hermanová: ...a co jsem ještě neřekla (Hermanové z 1978; 1993); J. V.: Milý příteli... (Jar. Trnkovi, spolužáku z Dijonu), Štěpánská 35 1993, s. 13 (ed. V. Kofroň); in J. Janoušek: Rozhovory s J. Werichem (V. a W. E. Táborskému z 1940; 1994 rozšíř. vyd.); v k.

(V. Kofroň): Bílá vrána, ne-li černá ovce... Z korespondence J. V. Janu Werichovi (z 1946–72), Historické listy, sv. 4, 1995; in V. & Wachsmanni (rodičům a sourozencům z 1939–41, sestře z Paříže 1948, F. Peroutkovi z 1950, neteři A. Borovičkové z USA z 1956–80; 1996, ed. A. Borovičková); in A. Fuchs, B. Haasová: Dlouhá svatební cesta (H. Haasovi z 1962; 1997); in J. V., J. Werich: Nikdy nic nikdo nemá... (Werichovi z 1957–69; 2001, ed. V. Kofroň); Korespondence J. V. a Josefa Topola (z 1966–76), Divadelní noviny 2003, č. 3 (ed. E. Stehlíková); J. V. píše Janu Vodňanskému (z 1976), Divadelní noviny 2005, č. 3; J. Černý: Causa J. V. (Černému z 1978), Reflex 2005, č. 24; in A. Branald: Tichý společník (Branaldovi z 1966; 2005); J. V. & J. W.: Korespondence 1, 2 (vzáj. koresp. z 1945–68; 2007, ed. L. Matějka, proponovány 3 sv.); dále ukázky z koresp. v literatuře o V. a O. d. ■ REDIGOVAL časopis: Přerod (1927). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Klobouk ve křoví. Výbor veršů V+W (1927–1947) (1965). ■

LITERATURA: (o V. a Werichovi a O. d.): sb. 150krát Osel a stín (1934; přisp. O. Pick aj.); sb. 10 let Osvobozeného divadla 1927–1937 (1937, red. J. Träger; přisp. K. Čapek → O umění a kultuře 3, 1986, O. Fischer, J. Honzl, R. Jakobson → Slovesné umění a umělecké slovo, 1969, a Poetická funkce, 1995, a Z korespondence, 1997, E. E. Kisch, E. Konrád, H. Malřová, V. Mejerchold, V. Nezval, I. Olbracht → O umění a společnosti, 1958, K. Teige → Zápasy o smysl moderní tvorby, 1969, A. Trýb, V. Vančura → Řád nové tvorby, 1972, J. Vodák aj.); V. Effenberger: Osvobozené divadlo 1, 2 (Divadelní ústav 1974, strojopis → /části/ Intervence 1995, č. 3 + Analogon 1998, č. 22/I); B. T. Jankowska: Przygoda teatralna Voskovca i Wericha (1927–38) (Vratislav, Varšava, Krakov, Gdaňsk 1977); J. Pelc: Meziválečná avantgarda a Osvobozené divadlo (1981; 1982 s tit. Zpráva o Osvobozeném divadle); D. Monmarte: Le Théâtre Libéré de Prague – V. et W. (Paříž 1983; 1991 s úvodem V. Havla a doslovem D. Bableta); kat. Osvobozené divadlo – V. + W. (Uměleckoprávnímuzeum 1984, ed. J. Kroutvor a S. Fremund); J. Posset: Osvobozené divadlo: Seine Geschichte und eine sprachliche Analyse der Stücke von V+W (Viedeň 1987); M. Schonberg: Osvobozené (Toronto 1988, z angl. přel. I. Řezníček; Praha 1992, přel. J. Dolejšová, H. Hritzová, V. Eisenbruk, ed. a komentář R. Dolejš, V. Kofroň); R. Truhlařík: Můj strýc Artur aneb Vzpomínky na V. a Wericha (1992; 2005 s tit. Autosalon Jana Wericha se stejnojmennou kn. M. Moravce); sb. Tři strážníci. Čtení o J. V., J. Werichovi a J. Ježkovi (1992, usp. O. Bahner, K. Čejka); sb. J. V. a J. W. v divadle, ve filmu, v soukromí (2001; přisp. V. Just, M. Schonberg, J. Suchý, O. Suchý, P. Taussig); kat. V+W = 100. Vždy s úsměvem (2005, ed. J. Farník; přisp. V. Just, P. Taussig, J. Škorpil, H. Göllnerová). – (o J. V.): sb. ... a když se řekne V. (Kolín n. R. 1983, ed. J. Lederer; Praha 1990 souborně s tit. Když se řekne Werich a když se řekne V.; přisp. I. Binar, O. Filip, V. Fischl, I. Fleischmann, M. Forman, J. Fuchsová, J. Gillar, V. Hejl,

K. Hvizďala, J. Kárnet, E. Kohák, P. Kohn, J. Kohout, H. Kosková, J. Kovtun, K. Kryl, J. Lederer, A. J. Liehm, A. Lustig, J. Lustig, A. Měšťan, J. Morava, A. Opasek, R. Preisner, Z. Sekal, V. Šikl, J. Škvorecký, P. Taussig, P. Tigríd, K. Trinkewitz, J. Vladislav); P. Král: V. a W. čili Hvězdy klobouky (1993); M. Schonberg: Rozhovory s V. (1995; upr. vyd. 2005); V. & Wachsmanni (1996, ed. A. Borovičková; obs. mj. A. Borovičková: Z rodné kroniky i faksimile raných V. textů z 1915–17); F. Nedvěd: Jednou jsi dole, jednou nahore (2005). ■ ● ref. Vest pocket revue: -FR- (J. Frejka): Vítězství amatérů, NO 21. 4. 1927; Ma-Fa (M. Fantová), LidN 21. 4. 1927; = (J. Vodák), Čes. slovo 3. 5. 1927; J. H. (Hilbert), Venkov 31. 5. 1927; B. (E. Bass), LidN 9. 11. 1927; Kазetka. (K. Z. Klíma), LidN 6. 12. 1927; J. Honzl, ReD 1, 1927/28, s. 32; ach. (V. Prach), Čes. osvěta 24, 1927/28, s. 200; Č. Jeřábek, NO 20. 3. 1928; Z. Hásková, Lumír 55, 1928/29, s. 46 ●; M. Pujmanová-Hennerová: ref. sb. Fronta, Tribuna 24. 4. a 1. 5. 1927; ● ref. Smoking revue: O. Š. M. (Štorch-Marién), RA 3, 1927/28, s. 238; = (J. Vodák), Čes. slovo 10. 5. 1928; B. (E. Bass), LidN 10. 5. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 10. 5. 1928; V. T. (Tille), Prager Presse 10. 5. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 5. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); D. Raisová, Ženský svět 1928, s. 151; f. (J. Fučík), Rudý večerník 21. 5. 1928 → Víra uhlířská (1988); H. Jelínek, Lumír 55, 1928/29, s. 94 ●; ● ref. překl. J. Cocteau: If. (I. J. Fischerová), NO 13. 9. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 13. 9. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); M. M. (Majerová), RP 13. 9. 1928; Paulík (J. J. Paulík), RA 4, 1928/29, s. 9 ●; ● ref. ...si pořádně zařadit (insc.): jv. (J. Vodák), Čes. slovo 19. 10. 1928; om. (O. Mrkvička), LidN 19. 10. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 19. 10. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 19. 10. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); M. M. (Majerová), RP 19. 10. 1928; Dréman (J. Nerad), Tribuna 20. 10. 1928; V. T. (Tille), Prager Presse 21. 10. 1928; O. Š. M. (Štorch-Marién), RA 4, 1928/29, s. 51 ●; ● ref. překl. Král Ubu: jv. (J. Vodák), Čes. slovo 16. 11. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 16. 11. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); J. Fučík, ReD 2, 1928/29, s. 138 → Divadelní kritiky (1956) ●; ● ref. Gorila ex machina...: an. (J. Vodák), Čes. slovo 30. 11. 1928; om. (O. Mrkvička), LidN 30. 11. 1928; If. (I. J. Fischerová), NO 30. 11. 1928; AMP. (A. M. Píša), PL 30. 11. 1928 → Divadelní avantgarda (1978); M. M. (Majerová), RP 8. 12. 1928; Dréman (J. Nerad), Tribuna 30. 11. 1928; O. Š. M. (Štorch-Marién), RA 4, 1928/29, s. 114; H. J. (Jelínek), Lumír 55, 1928/29, s. 283 (i ref. překl. Král Ubu); (insc. 1931 Leon Clifton čili Perná oc s gorilou:) a. (J. Hora), Telegraf 11. 4. 1931; om. (O. Mrkvička), LidN 12. 4. 1931; jk., RP 12. 4. 1931; = (J. Vodák), Čes. slovo 15. 4. 1931; O. Š. M. (Štorch-Marién), RA 6, 1930/31, s. 371 ●; ● ref. Kostky jsou vrženy (insc.): O. Š. M. (Štorch-Marién), RA 4, 1928/29, s. 194; B. (E. Bass), LidN 13. 1. 1929; E. Janský, Nedělní list 13. 1. 1929; If. (I. J. Fischerová), NO 13. 1. 1929; V. T. (Tille), Prager Presse 13. 1. 1929; = (J. Vodák), Čes. slovo 15. 1. 1929; M. M. (Majerová), RP

Voskovec

18. 1. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 23. 1. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); -jef- (J. Fučík), Tvorba 1929, s. 62 → Divadelní kritiky (1956) ●; ● ref. Premiéra Skafandr: O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 4, 1928/29, s. 262; M. Novotný, Cesta 11, 1928/29, s. 431; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 14. 3. 1929; B (E. Bass), LidN 14. 3. 1929; If. (I. J. Fischerová), NO 14. 3. 1929; V. T. (Tille), Prager Presse 14. 3. 1929; M. M. (Majerová), RP 14. 3. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 15. 3. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); -jef- (J. Fučík), Tvorba 1929, sv. 1, s. 158 → Divadelní kritiky (1956); J. L. F. (Fischer), Index 1929, č. 6; an., NO 15. 9. 1929 ●; F. Kocourek: Co přinesli W. a V., Přítomnost 1929, s. 121; J. Honzl: Divadelní horoskopy V. a W., Vest pocket revue 1929, č. 1; Štyrský (J. Štyrský): Povedený trojlístek, Odeon 1, 1929/31, s. 3 → Každý z nás stopuje svoji ropuchu (1996); V. Tille in V. a W.: Líčení se odročuje (1929); ● ref. Líčení se odročuje: -jef- (J. Fučík), RP 18. 10. 1929 (o prem., která nebyla) → Divadelní kritiky (1956); = (J. Vodák), Čes. slovo 22. 10. 1929; B. (E. Bass), LidN 22. 10. 1929; K. Engelmüller, Nár. politika 22. 10. 1929; kd. (E. Konrád), NO 22. 10. 1929; AMP. (A. M. Píša), PL 22. 10. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); fč. (F. Černovský), Venkov 22. 10. 1929; Sjc. (J. Sajíc), Lid. listy 23. 10. 1929; F. Kocourek, Nová svoboda 1929, s. 683; M. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 113; Paulík (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 59; H. Jelínek, Lumír 56, 1929/30, s. 111 ●; ● ref. Fata Morgana (insc.): -a. (J. Hora), Telegraf 11. 12. 1929; V. T. (Tille), Prager Presse 12. 12. 1929; AMP. (Píša), PL 12. 12. 1929 → Divadelní avantgarda (1978); -jef- (J. Fučík), RP 12. 12. 1929 (k tomu polemika V. a W., Vest pocket revue 1929/30, č. 3; J. Fučík, RP 3. 1. 1930 → /obojí/ Divadelní kritiky, 1956); = (J. Vodák), Čes. slovo 13. 12. 1929; kd. (E. Konrád), NO 13. 12. 1929; fč. (F. Černovský), Venkov 14. 12. 1929; om. (O. Mrkvička), LidN 15. 12. 1929; J. Mikota, Nový večerník 17. 12. 1929; Paulík (J. J. Paulík), RA 5, 1929/30, s. 166; an. (F. Krejčí), Čes. mysl 1930, s. 284 ●; J. Fučík: Vest pocket revue, Fata Morgana, Případ Dada, Tvorba 1929, sv. 2, s. 366 a pokr. → Divadelní kritiky (1956); E. F. Burian: Český synkopismus V. a W., Vest pocket revue 1929/30, č. 2–3; ● ref. Ostrov Dynamit (insc.): O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 5, 1929/30, s. 299; jh. (J. Hora), Telegraf 12. 3. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 13. 3. 1930; om. (O. Mrkvička), LidN 13. 3. 1930; M. Rutte, NL 13. 3. 1930; kd. (E. Konrád), NO 13. 3. 1930; V. T. (Tille), Prager Presse 13. 3. 1930; amp. (A. M. Píša), PL 13. 3. 1930 → Divadelní avantgarda (1978); J. Čarek, Venkov 13. 3. 1930; -jef- (J. Fučík), Rudý večerník 14. 3. 1930 a Tvorba 1930, s. 190 → (obojí) Divadelní kritiky (1956); -ka., Světozor 30, 1929/30, s. 444 ●; P. Eisner: V. u. W., Prager Presse 11. 3. 1930 a (šifra P. E.) Hommage à Prague (o V. a W. v Paříži), tamtéž 23. 4. 1930; A. Trýb: Smích mládí, LidN 13. 5. 1930; ● ref. Sever proti Jihu: J. H. (Hora), Telegraf 2. 9. 1930; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 3. 9. 1930; om. (O. Mrkvička), LidN 3. 9. 1930; If. (I. J. Fischerová), NO 3. 9. 1930; V. T.

(Tille), Prager Presse 3. 9. 1930; AMP. (A. M. Píša), PL 3. 9. 1930 → Divadelní avantgarda (1978); Milný (M. Novotný), NL 4. 9. 1930; č. (F. Černovský), Venkov 4. 9. 1930; jk., Rudý večerník 13. 9. 1930; -jef- (J. Fučík), Tvorba 1930, s. 607 → Divadelní kritiky (1956); O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 6, 1930/31, s. 10; H. Jelínek, Lumír 57, 1930/31, s. 55; L. Nedobrá-Žáková, Elán 1, 1930/31, č. 5; (k domnělému zesměšnění amerických generálů u vlajky ve hře:) E. T. Heyn, New York Times 5. 10. 1930 → The New York Times Theater Reviews 1920–1970 (New York 1971); V. a W., NO (aj.) 20. 10. 1930; OD+506 a OD+507, RA 6, 1930/31, s. 72 ●; J. Šnobl: V. & W., NO 11. 10. 1930; J. Träger: O Osvobozené divadlo, Čin 2, 1930/31, s. 641; ● ref. Don Juan & Comp (insc.): -a (J. Hora), LitN 5, 1930/31, č. 3; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 6, 1930/31, s. 215; = (J. Vodák), Čes. slovo 15. 1. 1931; M. Rutte, NL 15. 1. 1931; If. (I. J. Fischerová), NO 15. 1. 1931; K. Engelmüller, Nár. politika 15. 1. 1931; V. T. (Tille), Prager Presse 15. 1. 1931; AMP. (A. M. Píša), PL 15. 1. 1931 → Divadelní avantgarda (1978); B. (E. Bass), LidN 16. 1. 1931; č. (F. Černovský), Venkov 16. 1. 1931; jh., Rudý večerník 17. 1. 1931 ●; W. Maras: Tschechisches Theater, Witiko 1931, s. 62; ● ref. Golem: nr. (A. C. Nor), Telegraf 5. 11. 1931; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 6. 11. 1931; Ot. F. (Fischer), LidN 6. 11. 1931; M. Rutte, NL 6. 11. 1931; If. (I. J. Fischerová), NO 6. 11. 1931; V. T. (Tille), Prager Presse 6. 11. 1931 (odp. vyd.); jt. (J. Trojan), PL 6. 11. 1931; č. (F. Černovský), Venkov 6. 11. 1931; Paulík (J. J. Paulík), RA 7, 1931/32, s. 79 ●; J. Träger: Dvojitý svět komický, sb. Nové české divadlo 1930–1932 (1932); ● ref. Caesar: -es- (E. Synek), Večerní Čes. slovo 9. 3. 1932; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 3. 1932; Sjc. (J. Sajíc), Lid. listy 10. 3. 1932; om. (O. Mrkvička), LidN 10. 3. 1932; M. Rutte, NL 10. 3. 1932; J. Kodíček, NO 10. 3. 1932; K. Engelmüller, Nár. politika 10. 3. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 3. 1932 → Divadelní avantgarda (1978); Jef. (J. Fučík), RP 10. 3. 1932 → Divadelní kritiky (1956); č. (F. Černovský), Venkov 10. 3. 1932; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 7, 1931/32, s. 215; jtg (J. Träger), Čin 3, 1931/32, s. 688; H. Jelínek, Lumír 58, 1931/32, s. 351; V. Sommer, Studentský časopis 11, 1931/32, s. 260 ●; J. Träger: V+W, Nezavislá scéna 1932, s. 101; O. Pick: V. und W., die philologischen Clowns oder die „Befreier“ des Prager Theaters, Prager Presse 25. 9. 1932 → (čes.) program hry Robin zbojník (b. d., 1932); ● ref. Robin Zbojník: jh. (J. Hora), Telegraf 24. 9. 1932; K. (K. Z. Klíma), Čes. slovo 25. 9. 1932; jv. (J. Vodák), tamtéž; Ot. F. (Fischer), LidN 25. 9. 1932; M. Rutte, NL 25. 9. 1932; If. (I. J. Fischerová), NO 25. 9. 1932; K. Engelmüller, Nár. politika 25. 9. 1932; AMP. (A. M. Píša), PL 25. 9. 1932 → Divadelní avantgarda (1978); F. N. (Němec), RP 25. 9. 1932; V. Borin, Rudý večerník 30. 9. 1932; O. Š. M. (Štorch-Marien), RA 8, 1932/33, s. 8; jtg (J. Träger), Čin 4, 1932/33, s. 139; j. r. v. (J. R. Vávra), Elán 3, 1932/33, č. 2; O. Srbová, Studentský časopis 12, 1932/33, s. 70 ●; L. Vokrová in Tři stupně

- v českém filmu, *Žijeme* 2, 1932/33, s. 170; ● ref. Svět za mířemi: jtg (J. Träger), *Čin* 4, 1932/33, s. 547; O. Srbová, *Studentský časopis* 12, 1932/33, s. 208; J. R. V. (Vávra), *Elán* 3, 1932/33, č. 7; V. Kolátor, *Středisko* 3, 1932/33, s. 178; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 26. 1. 1933; *MilNý* (M. Novotný), *LidN* 26. 1. 1933; M. Rutte, *NL* 26. 1. 1933; If. (I. J. Fischerová), *NO* 26. 1. 1933; V. Tille, *Prager Presse* 26. 1. 1933; A. M. P. (Píša), *PL* 26. 1. 1933 → *Divadelní avantgarda* (1978); fn (F. Němec), *RP* 26. 1. 1933; an., *Rudý večerník* 13. 2. 1933; -jef. (J. Fučík), *Tvorba* 1933, s. 172 → *Divadelní kritiky* (1956); vs. (V. Sommer), *Nová svoboda* 1933, s. 94 ●; R. Jakobson, O. Fischer, F. Pala in *Tucet melodii Osvozeného divadla* (1933); ● ref. *Osel a stín*: F. Torberg, *Prager Mittag* 14. 10. 1933; M. Brod, *Prager Tagblatt* 14. 10. 1933; -ever. (E. Vajtauer), *Telegraf* 14. 10. 1933; -es- (E. Synek), *Večerník Čes. slovo* 14. 10. 1933; t. (J. Trojan), *Večerník PL* 14. 10. 1933; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 15. 10. 1933; Ot. F. (Fischer), B. V. (Vomáčka), *LidN* 15. 10. 1933; M. Rutte, *NL* 15. 10. 1933; if. (I. J. Fischerová), *NO* 15. 10. 1933; V. Tille, *Prager Presse* 15. 10. 1933; AMP (A. M. Píša), *PL* 15. 10. 1933 → *Divadelní avantgarda* (1978); AMB. (A. M. Brousil), *Venkov* 15. 10. 1933; K. Engel Müller, *Nár. politika* 17. 10. 1933; -chm- (J. Pachmayer), *Večer* 18. 10. 1933; H. Fischer, *Die neue Weltbühne* (Praha, Curych) 1933, č. 46; O. Š. M. (Štorch-Marien), *RA* 9, 1933/34, s. 34; H. Jelínek, *Lumír* 60, 1933/34, s. 57; o. s. + j. t., *Eva* 6, 1933/34, č. 1; V. Červinka, *Zvon* 34, 1933/34, s. 166; -Rja- (F. Rojka), *Čes. osvěta* 30, 1933/34, s. 182; kjb (K. J. Beneš), *Magazín DP* 1, 1933/34, s. 189; L. Merlin, *Paris-Soir* 24. 1. 1934; (většina ref.) → J. V., J. W.: *Osel a stín* (1965, ed. J. Träger) ●; J. Honzl: *V & W jako hlavní dějové figury* (*Osel a stín*), *Světozor* 19. 10. 1933 → *K novému významu umění* (1956); ● ref. *Děti kapitána Bublasy* (insc.): = (J. Vodák), *Čes. slovo* 21. 11. 1933; *MilNý* (M. Novotný), *LidN* 22. 11. 1933 ●; an.: *Tři největší čeští komikové v Sanatoriu dra Hormona*, *NO* 10. 12. 1933; F. X. Šalda in *Dnešní krize dramatická a divadelní*, *ŠZáp* 6, 1933/34, s. 52; F. Kocourek: *V&W a D* 34, *RA* 9, 1933/34, s. 127; ● ref. *Slaměný klobouk*: F. N. (Němec), *Rudý večerník* 28. 2. 1934; jt. (J. Trojan), *Večerník PL* 28. 2. 1934; = (J. Vodák), *Čes. slovo* 1. 3. 1934; Sjc. (J. Sajíc), *Lid. listy* 1. 3. 1934; f. *LidN* 1. 3. 1934; M. Rutte, *NL* 1. 3. 1934; If. (I. J. Fischerová), *NO* 1. 3. 1934; AMP (A. M. Píša), *PL* 1. 3. 1934 → *Divadelní avantgarda* (1978); AMB. (A. M. Brousil), *Venkov* 1. 3. 1934; jtg. (J. Träger), *Čin* 1934, s. 237 a 680; Paulík (J. J. Paulík), *RA* 9, 1933/34, s. 100; H. Jelínek, *Lumír* 60, 1933/34, s. 286; jk (J. Krejčí), *Doba* 1, 1934/35, s. 54; kjb (K. J. Beneš), *Magazín DP* 2, 1934/35, s. 28 ●; V. Sommer: *Kapitoly z divadelní politiky*, *Nová svoboda* 1934, s. 108; an.: *Piscator o Oslu a stínu*, *PL* 25. 4. 1934; ● ref. *Kat a blázen*: jt. (J. Trojan), *Večerník PL* 20. 10. 1934; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 21. 10. 1934; Ot. F. (Fischer), *LidN* 21. 10. 1934; K. Engel Müller, *Nár. politika* 21. 10. 1934; If. (I. J. Fischerová), *NO* 21. 10. 1934; vt. (V. Tille), *Prager Presse* 21. 10. 1934 (odp. vyd.); AMP (A. M. Píša), *PL* 21. 10. 1934 → *Divadelní avantgarda* (1978); F. N. (Němec), *RP* 21. 10. 1934; AMB. (A. M. Brousil), *Venkov* 21. 10. 1934; M. Hc. (Hudec), *Samostatnost* 1934, č. 42; J. Rybák, *Tvorba* 1934, s. 375; jtg (J. Träger), *Čin* 1934, s. 1054; -s. (J. Seifert), *Ranní noviny* 4. 12. 1934; H. Jelínek, *Lumír* 61, 1934/35, s. 54; V. Červinka, *Zvon* 35, 1934/35, s. 210 ●; O. Preč: *Kat a blázen & Jegor Bulyčov*, *Index* 1934, s. 116; ● k výtržnostem v O. d.: -ma-, *LidN* 31. 10. 1934; oš (J. Jošt), *NL* 31. 10. 1934; an., *Nár. politika* 31. 10. 1934; -Hab-, *Polední Lid. listy* 31. 10. 1934; t, *Polední list* 31. 10. 1934; x, *Čes. slovo* 1. 11. 1934; an, p. (A. M. Píša), *PL* 1. 11. 1934; an., *Večer* 1. 11. 1934; J. Träger, *Čes. slovo* 6. 11. 1934 + *Čin* 1934, s. 1078; J. Č. (Černý), *Přítomnost* 1934, s. 708; an a F. Munclinger, *NL* 11. 11. 1934; K. Nový, *NO* 11. 11. 1934; F. Langer, *LitN* 7, 1934/35, č. 1 → *Prostor díla* (2001) ●; ● ref. *Vždy s úsměvem* (insc.): jv (J. Vodák), *Čes. slovo* 17. 1. 1935; Ot. F. (Fischer), *LidN* 17. 1. 1935; If. (I. J. Fischerová), *NO* 17. 1. 1935; vt. (V. Tille), *Prager Presse* 17. 1. 1935; (F. N.) (Němec), *RP* 19. 1. 1935; F. Zavřel, *Venkov* 17. 1. 1935; -á- (J. Rybák), *Tvorba* 1935, s. 79; M. Hc. (Hudec), *Samostatnost* 1935, č. 7; K. Konrad, *Haló noviny* 27. 2. 1935 → *Zivárněte skutečnost* (1963) a *O revoluční tradici české literatury* (1980) ●; ● ref. *Panoptikum* (insc.): M. H. (Hlávka), *LitN* 7, 1934/35, č. 11; jt. (J. Trojan), *Večerník PL* 10. 4. 1935; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 11. 4. 1935; -á- (J. Rybák), *Haló noviny* 11. 4. 1935 + (pod vl. jm.) *Tvorba* 1935, s. 252 → *Doba a umění* (1961); *MilNý* (M. Novotný), *LidN* 11. 4. 1935; If. (I. J. Fischerová), *NO* 11. 4. 1935; V. Tille, *Prager Presse* 11. 4. 1935; AMP (A. M. Píša), *PL* 11. 4. 1935 → *Divadelní avantgarda* (1978); S. H. (Hippmann), *Ranní noviny* 11. 4. 1935; (F. N.) (Němec), *RP* 11. 4. 1935; AMB. (A. M. Brousil), *Venkov* 11. 4. 1935; kjb (K. J. Beneš), *Magazín DP* 3, 1935/36, s. 9 ●; M. Pujmanová: *Několik slov o O. d.*, *Přítomnost* 1935, s. 216 → (s tit. V+W) *Vyznání a úvahy* (1959); A. M. Brousil: *Zdivadelnění divadla V. a Weřichem*, *LUK* 1935, s. 291; O. Rádl: *Historie O. d.*, *Přítomnost* 1935, s. 347 a 360; F. Dvorský: *Osm let O. d.*, *Tvorba* 1935, s. 494; zs: *Jak sešlo z dramatisace Labyrintu světa*, *LidN* 15. 11. 1935; F. X. Šalda in *O věcech divadelních + České zrcátko*, *ŠZáp* 8, 1935/36, s. 39, 78 a 196 (i dopis F. Žilky); J. Fučík: *Tažení reakce proti kultuře*, *RP* 18. 11. 1936 → *Politické články a polemiky* 2 (1954); V. Vančura: *Spoutanému divadlu*, *Lokální patriot* 1, 1935, č. 1 → *Řád nové tvorby* (1972); ● ref. *Balada z hadrů*: am., *Telegraf* 29. 11. 1935; jv (J. Vodák), *Čes. slovo* 30. 11. 1935; B (E. Bass), *LidN* 30. 11. 1935 a 3. 4. 1936; If. (I. J. Fischerová), *NO* 30. 11. 1935; V. Tille, *Prager Presse* 30. 11. 1935; jt. (J. Trojan), *PL* 30. 11. 1935; an., *Ranní noviny* 30. 11. 1935; F. N. (Němec), *RP* 30. 11. 1935; AMB (A. M. Brousil), *Venkov* 30. 11. 1935; J. Rybák, *Tvorba* 1935, s. 794; -vka. (M. Hlávka), *LitN* 8, 1935/36, č. 7; A. M. Píša, *Prager Rundschau* 1936, s. 246; Č. J. (Jeřábek), *LidN* 5. 5. 1936; -jef. (J. Fučík),

RP 3. 9. 1936 → Divadelní kritiky (1984) ●; an.: Francouzské hlasy o V. a W., NO 4. 1. 1936; Ch. Recht: François Villon in Prague, New Theater (New York) 1936, červenec, s. 16; ● ref. Nebe na zemi: -es- (E. Synek), Telegraf 24. 9. 1936; jt. (J. Trojan), Večerník PL 24. 9. 1936; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 25. 9. 1936; B (E. Bass), LidN 25. 9. 1936; If. (I. J. Fischerová), NO 25. 9. 1936; vt (V. Tille), Prager Presse 25. 9. 1936 (odp. vyd.); AMP. (A. M. Píša), PL 25. 9. 1936 → Divadelní avantgarda (1978); A. V. (Ant. Veselý), Pražské noviny 25. 9. 1936; -q. (J. Seifert), Ranní noviny 25. 9. 1936; -jef- (J. Fučík), RP 25. 9. 1936 → Divadelní kritiky (1956); -ad. (K. Konrad), Tvorba 1936, s. 654 → Ztvárněte skutečnost (1963) a O revoluční tradici české literatury (1980); J. Träger, LUK 1936, s. 311; H. Jelínek, Lumír 63, 1936/37, s. 54 ●; ● ref. Rub a líc: ha., Bohemia 19. 12. 1936; -or., Prager Mittag 19. 12. 1936; lr., Prager Tagblatt 19. 12. 1936; -es- (E. Synek), Telegraf 19. 12. 1936; jt. (J. Trojan), Večerník PL 19. 12. 1936; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 20. 12. 1936; B (E. Bass), LidN 20. 12. 1936; If. (I. J. Fischerová), NO 20. 12. 1936; dh, Prager Presse 20. 12. 1936; -s. (J. Seifert), PL 20. 12. 1936; A. V. (Ant. Veselý), Pražské noviny 20. 12. 1936; -jef- (J. Fučík), RP 20. 12. 1936 → Divadelní kritiky (1956); J. Rybák, Haló noviny 21. 12. 1936; jtg. (J. Träger), A-Zet 22. 12. 1936; an., Die Zeit (Praha) 22. 12. 1936; an., Ranní noviny 22. 12. 1936; O. Rádl, Přítomnost 1936, s. 809; -ška, Nár. střed 23. 12. 1936; fk. (F. Kocourek), Groš 1936, č. 53; fj. (F. Jungmann), Lid. kultura 1, 1936/37, č. 4; F. S. (Soldan), Kultura doby 1, 1936/37, s. 92; I. S., Nová svoboda 1937, č. 1; an., Die Volksillustrierte (Víděň) 1937, č. 4; amp. (A. M. Píša), PL 3. 3. 1937 → Divadelní avantgarda (1978); Bohumil Simonides, Den (Brno) 16. 3. 1937 ●; V. Tille: Divadelní kréda, LitN 9, 1936/37, č. 3; ● ref. Panorama 1927-1937 (insc.): E. Synek, Telegraf 20. 4. 1937; jt. (J. Trojan), Večerník PL 20. 4. 1937; k. k. (K. Konrad), Haló noviny 21. 4. 1937 → Ztvárněte skutečnost (1963); j. v. (J. Vodák), Čes. slovo 21. 4. 1937; m. n. (M. Novotný), LidN 21. 4. 1937; If. (I. J. Fischerová), NO 21. 4. 1937; o. p. (O. Pick), Prager Presse 21. 4. 1937; -s. (J. Seifert), PL 21. 4. 1937; an., Ranní noviny 21. 4. 1937; -jef- (J. Fučík), RP 21. 4. 1937 → Divadelní kritiky (1956); F. Kocourek, Groš 1937, č. 18; š. (L. Štoll, dub.), Tvorba 1937, s. 284; I. Schönbergerová, Dělnická osvěta 1937, s. 216 ●; Z. Nejedlý: V a W, Tvorba 1937, s. 364 → Ze čtyř desítek (1938, s. tit. Osvobozené divadlo) a O divadle a jeho umělcích (1978); an.: Přehled desetileté historie, Lokální patriot 1937, č. 10; ● ref. Těžká Barbora: an., Telegraf 6. 11. 1937; jt. (J. Trojan), Večerník PL 6. 11. 1937 + Ranní noviny 9. 11. 1937; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 7. 11. 1937; B (E. Bass), LidN 7. 11. 1937; M. Rutte, Nár. listy 7. 11. 1937; If. (I. J. Fischerová), NO 7. 11. 1937; o. p. (O. Pick), Prager Presse 7. 11. 1937; AMP. (A. M. Píša), PL 7. 11. 1937 → Divadelní avantgarda (1978); an., Die Zeit 9. 11. 1937; -jef- (J. Fučík), RP 9. a (šifra kv) 17. 11. 1937 → Divadelní kritiky (1956) a Politické články a polemiky

2 (1954); š. (L. Štoll, dub.), Tvorba 1937, s. 747; V. Štědrý, Lid. deník – Večer 31. 12. 1937; J. Kopecký, Studentský časopis 17, 1937/38, s. 108 ●; J. Fučík: Poznámka o O. d., Tvorba 1937, s. 747 → Divadelní kritiky (1956); O. Vočadlo: Theatre of Czechoslovakia, in T. H. Dickinson aj.: Theatre in a Changing Europe (New York 1937, s. 343); R. Fleischner in Divadlo v přerodu (1937, s. 50); J. Honzl: K době a ke hře (Pěst na oko), Lokální patriot 1938, č. 4 → K novému významu umění (1956); ● ref. Pěst na oko: M. Považan, Elán 8, 1937/38, č. 8; H. Malířová, A-Zet 9. 4. 1938; k. k. (K. Konrad), Haló noviny 9. 4. 1938 → Ztvárněte skutečnost (1963); -es- (E. Synek), Telegraf 9. 4. 1938; jv. (J. Vodák), Čes. slovo 10. 4. 1938; B (E. Bass), LidN 10. 4. 1938; If. (I. J. Fischerová), NO 10. 4. 1938; o. p. (O. Pick), Prager Presse 10. 4. 1938; AMP. (A. M. Píša), PL 10. 4. 1938 → Divadelní avantgarda (1978); J. Fučík, RP 10. 4. 1938 → Divadelní kritiky (1956); L. Vokrová-Ambrosová, Čin 1938, s. 115; I. S. (Schönbergerová), Nová svoboda 1938, s. 178 ●; an.: Pánové Wachsmann & W. začínají: Hlavou zdi neprorazíš + Zasloužený konec V. a W., Pražský večer 7. a 11. 11. 1938; an.: V+W ještě nedohráli?, Nár. noviny 8. 11. 1938; jd (J. Drda): Hlava proti Mihuli – nová hra Osvobozených, LidN 8. 11. 1938 + Konec O. d., LidN 11. 11. 1938; AMP. (A. M. Píša): Jen o jedno divadlo méně?, PL 12. 11. 1938 → Divadelní avantgarda (1978); J. Stránský: Divadlo našich dětí, LidN 13. 11. 1938; V. Kolátor: Přelud osvobozených, Uboj 1938, č. 9-10; J. a J. Griffin in Lost Liberty? (New York 1939); J. Gardavský: V. and W., program Play House (Cleveland 1940, Heavy Barbara); xx.: V a W obživil (o rozhlasových relacích), Českoslovák (Londýn) 1941, č. 17; E. Hostovský: Příklad V a W ve stadiu švejkovském, Českoslovák (Londýn) 1941, č. 39 (polemika na obranu V. a W.); J. Löwenbach: Shakespeare, Broadway, V. a W., Českoslovák (Londýn) 1945, č. 10; J. Drda: V a W se vrací domů, Práce 8. 8. 1945; V. Müller: Narození Vestpocketky, Svět práce 1945, č. 15; J. Wenig: A co dál, V+W?, tamtéž; J. Pilař: Politická kritika Osvobozených, Zeměd. noviny 21. 10. 1945; an.: V. minus W. u amerického kukátka, Mladá fronta 1. 11. 1945; J. Voldán: V. se vrací, PL 1. 9. 1946 (o činnosti V. v USA); J. Honzl: Milý V. a Werichu..., Otázky divadla a filmu 2, 1946/47, s. 40 → K novému významu umění (1956); R. (J. Träger): V a W po dvaceti letech, Divadelní zápisník 1947, s. 108; an.: Stručný přehled druhého desetiletí V+W 1937-1947, in Divadlo V+W (1947, bulletin ke hře Pěst na oko); ● ref. Pěst na oko (insc. Divadlo V+W): H. Budínová, Kulturní politika 2, 1946/47, č. 38; kp (K. Polák), PL 29. 4. 1947; A. M. Brousil, Zeměd. noviny 30. 4. 1947; Kárnet (J. Kárnet), Mladá fronta 30. 4. 1947; jtg (J. Träger), Práce 30. 4. 1947; B. Milčan (Mühlstein), Obrana lidu 30. 4. 1947; kd (E. Konrad), Svob. noviny 1. 5. 1947; J. Hájek, RP 1. a 4. 5. 1947; O. Kryštofek, My 47, 1947, č. 19 ●; J. V.: V. a W. kontra Karel Polák (o polemice), NO 22. 5. 1947; ● ref. Divotvorný hrnc

(insc.): If (L. Fikar), *Mladá fronta* 11. 3. 1948; -ě- (K. Vaněk), *RP* 11. 3. 1948; A. M. Brousil, *Zeměd. noviny* 12. 3. 1948; J. Morák, *My* 48, 1948, č. 12; Kar. (B. Karásek), *Obrana lidu* 15. 7. 1948 ●; K. Teige: Na Křemencárně čili Příspěvek k embryologii jedné generace, *Sborník Masarykova státního gymnázia v Praze II, Křemencova ulice, 1871–1946* (1948) → (část) *Osvobozování života a poezie* (1994); bs (B. Slavík): ref. upr. *Nebe na zemi* (insc.), *LD* 23. 12. 1950; J. Träger in *Hry* O. d. 1–4 (1954–57); M. Blahynka: ref. *Hry* O. d. 1–3, *HD* 1955, s. 87, 370 a 522; b (B. Březovský): *Satira, satira...*, *Květen* 1, 1955/56, s. 125; V. Pekárek: ref. *Hry* O. d. 4, *Nová svoboda* 11. 8. 1957; J. R. Pick: ref. *Hry* O. d. 1–4, *LitN* 1957, č. 40; V. Holzknecht in *Jaroslav Ježek a O. d.* (1957); M. Blahynka: *Básnické dílo J. V. a J. W.*, *NŽ* 1958, s. 33; V. Nezval in *Z mého života* (1959); J. Honzl in *Divadelní a literární podobizny* (1959); V. Rezáč in *O pravdě umění a pravdě života* (1960); J. Träger: *V+W* historičtí i současní, *Dějiny a současnost* 1961, č. 4 + (an.) O. d. ze věřejška k dnešku, *Divadelní noviny* 5, 1961/62, č. 19; J. Mikota: *Začalo to Vestpocketkou*, *Svob. slovo* 18. 4. 1962 + *O hře, kterou V+W nenapsali*, *Kultura* 1962, č. 16 + *Kat a blázen – kdysi*, *Divadelní noviny* 6, 1962/63, č. 7–8; M. Obst, A. Scherl in *K dějinám české divadelní avantgardy* (1962); A. Sychra: *O Ježkovi, O. d., džezu, satíře a jiných aktuálních otázkách*, *Plamen* 1963, č. 1; A. Hoffmeister in *Hry z avantgardy* (1963); J. Mikota: ref. *pásmo Ze století do století*, *LD* 4. 8. 1963 + *Ze začátků W a V* (vzpomínka), *LitN* 1963, č. 32 + *Klobouk ve křoví*, *Práce* 25. 8. 1963 + *V+W a cenzura*, *Dějiny a současnost* 1963, č. 10 + *Poslední píseň Osvobozených* (*My to všichni víme*), *Hlas revoluce* 1963, č. 21 + *Skupa a V+W*, *Českosl. loutkář* 1963, s. 270; K. Kyncl: *J. V. o sobě + W.*, *Jasném a o některých jiných věcech* (rozhovor), *Kulturní tvorba* 1963, č. 47; A.J.L. (A. J. Liehm): *New York, V. a hlavně musical*, *LitN* 1964, č. 1; J. Lion: *Návštěva u J. V.* (rozhovor), *Svob. slovo* 21. 6. 1964; J. Mikota: *Jak se V. oženil*, *LD* 26. 4. 1964 + *k výboru Klobouk ve křoví*, *Práce* 8. 11. 1964 + *Listy KPP* 1965, únor + *Pěst na oko aneb Konec a počátek aj.*, *Rovnost* 24., 27. a 28. 4. 1965; J. Träger: *J. V. + J. W.*, *Kulturněpolitický kalendář 1965* (1964) + *Dvě podoby jedné heckecké tváře* (i z V. koresp.), *Divadelní a filmové noviny* 8, 1964/65, č. 10–11; P. Král: *V+W a dnešní jeviště*, *tamtéž*, č. 13; ● *k šedesátinám J. V.*: J. Werich, *Divadelní a filmové noviny* 8, 1964/65, č. 25–26; V. Müller, *LD* 13. 6. 1965; J. Träger, *Plamen* 1965, č. 6 + *LitN* 1965, č. 25 (s dopisem J. Šímy) ●; J. Träger in *J. V., J. W.: Osel a stín* (1965); M. Blahynka: ref. *Osel a stín*, *Kulturní tvorba* 1965, č. 25 (k tomu polemika: P. Grym, *Divadelní a filmové noviny* 9, 1965/66, č. 4); ● ref. *Klobouk ve křoví*: J. Opavský, *RP* 19. 6. 1965; S. Svoboda, *Mladá fronta* 6. 7. 1965; V. Běhounek, *Práce* 17. 7. 1965; T. Pěkný, *LitN* 1965, č. 31 ●; P. Voskovec: *Balada z hadrů 1935–1965 a nejen to*, *Divadelní noviny* 9, 1965/66, č. 11; M. Blahynka: *V a W v nás*, *Impuls* 1966, s. 36; A. Scherl: *Avantgarda po 1945*, *Di-*

vadlo 1966, č. 1; E. Stehlíková: *Trojí setkání české dramatické tvorby s Plautem. Amfitryonský motiv* (mj. o *Nebe na zemi*), *AUC* Praha. *Philosophica et historica* 5. *Graeco-latina Pragensia* 3, 1966, s. 95; M. Zachata: *Viděl jsem hrát J. V.*, *Divadelní noviny* 10, 1966/67, č. 7; in *Divadelní noviny* 10, 1966/67, č. 19–20 (k výr. prem. *Vest pocket revue*: přisp. J. Frejka, K. Konrád, M. Mayerová, V. Müller, M. Nedbal, S. Neumann, O. Srbová, J. Träger aj.); O. Krejča: *Ještě z americké cesty, tamtéž*, č. 24; J. Mikota: *O. d. V+W* (vzpomínky), *Obrana lidu* 1967, č. 12–19; -mich-: *Tolar J. V.*, *Signál* 1967, č. 38; I. Osolobě in *Muzikál je, když...* (1967) → *Divadlo, které mluví, zpívá a tančí* (1974); ● ref. *Fata Morgana a jiné hry*: J. Mikota, *RP* 16. 6. 1968; J. Opavský, *RP* 20. 7. 1968; M. Blahynka, *Kulturní tvorba* 1968, č. 33; M. Plešák, *HD* 1968, č. 9 ●; J. Mikota: *Jak to bylo s Labyrintem světa?*, *Reportér* 1968, č. 38 + *Kdo zlikvidoval O. d. v roce 1938?*, *tamtéž*, č. 43; M. Blahynka in *sb. Taneční hudba a jazz 1968–69* (1968); V. E. Mejerchold in *Stati, pisma, reči, besedy* 2 (Moskva 1968, s. 371); in *Das Abkommen von München 1938. Tschechische diplomatische Dokumente 1937–1939* (1968, ed. V. Král); V. Vondra: *Ella Šárková o J. V. a o sobě* (rozhovor), *Práce* 22. 12. 1968; J. Träger: *Na slovíčko: S J. W. a také o V.*, *Svob. slovo* 1. 2. 1969 + *Dialog na dálku* (rozhovor s V.), *Svob. slovo* 24. 5. 1969; an.: *Padesát procent stoprocentních mužů* (o V.), *Zeměd. noviny* 21. 3. 1969; J. Margolius: *George od Central Parku* (rozhovor), *Neděle* 1969, č. 14; J. Mikota: *V+W* neznámí, *Ostravský večerník* 12. 9. 1969; V. Effenberger in *Realita a poezie* (1969); O. Štorch-Marien in *Ohňostroj* (1969); M. Flegl: *Herci O. d. v politických zápasech* (kolem insc. hry *Kat a blázen*), *Kultura* 1970, č. 6; ● *k pětadesátinám J. V.*: (GM) (P. Grym), *LD* 19. 6. 1970; J. Tvrzník, *Mladá fronta* 19. 6. 1970; jtg (J. Träger), *Svob. slovo* 20. 6. 1970 ●; G. Schalich: *Expressive sprachliche Mittel in moderner tschechischen Lustspiel* (Mnichov 1970, analýza *Golema*); I. V. Ivanov (Inov) in *J. W.* (Leningrad 1971; upr. a rozšíř. vyd. Praha 1992 s tit. *Jak to všechno bylo, pane Werichu?*, přel. L. Kozáková); J. Firt in *Knihy a osudy* (Kolín n. R. 1972, Praha 1991); M. Blahynka in *ant. Avantgarda známá a neznámá* 2 (1972); L. Bartošek: *Le Théâtre libéré de Prague et le cinéma tchèque*, *AUC* Praha. *Philosophica et historica* 1973, č. 5, s. 101; J. Beneš: *Slovo má J. V.* (rozhovor), *Zpravodaj* (Curych) 1974, č. 1; ● ref. *LP Relativně vzato* (New York): A. J. Liehm, *Listy* (Řím) 1975, č. 1; J. Beneš, *Zpravodaj* (Curych) 1975, č. 3; T. S. (Sýs), *Svědectví* (Paříž) 13, 1975/76, s. 358 ●; J. Hořejší a J. Vacková (V. Effenberger a J. Brabec) in *Scénická poezie Jindřicha Honzla* (Divadelní ústav 1977, strojopis); *Bobisud Mihule: k sedmdesátinám J. V.*, *Zpravodaj* (Curych) 1975, č. 7; J. V. o svém setkání s T. G. Masarykem (setkání v Los Angeles), *Čes. slovo* (Mnichov) 1977, č. 3; J. M. Burian: *The Liberated Theatre of V. and W.*, *Educational Theatre Journal* (San Francisco) 1977, s. 153 (i sep.) → *Cross currents. A Year-*

book of Central European culture (Ann Arbor 1982); ● k výr. O. d. a Vest pocket revue: J. Hájek, RP 19. 5. 1977; M. Schulz, Zpravodaj (Curych) 1977, č. 7–8; Alcantara (J. Wiener), Svědectví 14, 1977/78, s. 263 → sb. Alcantara (1992) ●; K. Sojka: Relativně vzato (úvaha o místě V+W v čes. kultuře), Svědectví (Paříž) 14, 1977/78, s. 139; J. Burian: Humor v písničkách, Gramorevue 1978, č. 2; F. Černý in Měnivá tvář divadla aneb Dvě století s pražskými herci (1978); J. Sýkora: Rozhovory s J. V. (z 1974–76), Zpravodaj (Curych) 1978, č. 10 + Západ (Ontario) 1979, č. 1 a 2; V. Holzknicht: Divadlo bojující, L. Bartošek: Tři strážníci, obojí Hlas revoluce 1979, č. 51–52; K. Kardyň-Pelikánová: ref. B. T. Jankovska: Przygoda teatralna..., ČLit 1980, s. 534; J. Tesaříková: Ideově výchovné využití hry Těžká Barbora, Čes. jazyk a literatura 31, 1980/81, s. 76; J. Rybák in J. V., J. W.: Hry 1–3 (1980–85); ● ref. Hry 2: J. Pelc, Lit. měsíčník 1981, č. 9; J. Dvořák, Scéna 1982, č. 19 ●; V. Škutina: Abiturienti in exilu (fejton o gymnáziu v Křemencově ul., i z V. koresp.), Magazin (Curych) 1981, č. 3; ● nekrology J. V.: J. Škvorecký, Západ (Ontario) 1981, č. 4 + Listy (Řím) 1981, č. 6 → Ráda zpívám z not a jiné eseje (2004); J. Dresler, Zpravodaj (Curych) 1981, č. 9; A. J. Liehm, Listy (Řím) 1981, č. 6; P. Král, Svědectví (Paříž) 17, 1981/83, č. 65 ●; J. Fuchsová: Jak jsem potkala J. V., Magazin (Curych) 1981, č. 6; V. Just: ref. monografie J. Pelce, Scéna 1982, č. 6 (k tomu A. Dvořák, tamtéž, č. 21; J. Pelc, Scéna 1983, č. 2; J. Herman, AUC Praha, Philologica et historica 3. Theatralia 6, 1987, s. 96); M. Mikulášek: Tradice a novátorství v komediích V. Majakovského a V. a W., SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1982, č. 29; S. Bartůšková: Dva typy protifašistické divadelní angažovanosti (o repertoáru O. d. a brněnského Zemského divadla ve 30. letech), tamtéž, s. 161; in Jan Werich vzpomíná... vlastně Potlach (1982); in J. Janoušek: Rozhovory s Janem Werichem (1982; rozšř. vyd. 1986, 1994, 1999); V. Holzknicht in Jaroslav Ježek (1982); V. Černý in Paměti (Toronto 1982–83, Brno 1992, 1994); D. Stroč: S Josefem a Zdenou Škvoreckých o 68 Publishers (mj. o nevydaných V. vzpomínkách), Obrys (Mnichov) 1983, č. 2; -mš- (M. Šimečka): Stížnost na dobu, tamtéž; D. Šajtar: Pohostinská vystoupení O. d. na Ostravsku, sb. Ostrava (1983, s. 199); L. Kolda in J. V.: Poezie zemědělská... (New York 1983 → Svědectví 19, 1984/85, č. 73); V. Königsmark: Balada z hadrů, Čes. jazyk a literatura 34, 1983/84, s. 302 → sb. Rozumět literatuře (1986); V. Just in Proměny malých scén (1984); R. Pytlík, M. Jankovič: Trn a komika Osvobozených, in Trn v zrcadle doby (1984); J. Skalička: Frývaldov 1931 a O. d. V+W, sb. Severní Morava 47 (1984, s. 38); ● ref. sb. ... a když se řekne V.: M. A. Carpin, Západ (Ontario) 1984, č. 1; M. Uhde, Obrys (Mnichov) 1984, č. 2; mh (M. Habr), Nár. politika (Mnichov) 1985, č. 1, příl. Zvon; J. Kubias, Reportér (Curych) 1987, č. 5 ●; J. Kotek: V+W. O. d. za války aneb Co vzkazovali V+W přes oceán domů, Scéna 1986, č. 12–13; J. K.

Čeliš: Písnové texty O. d. a česká avantgarda 20. let, Estetika 1987, s. 28; J. Lustig: Taky jste vůl? (vzpomínka), Listy (Řím) 1987, č. 3, Čtení na léto 8; M. Bílková: Po stopách tématu: O. d. a film, Film a doba 1987, s. 514; P. Janoušek, V. Königsmark in sb. Poetika české meziválečné avantgardy (1987) → P. Janoušek: Rozměry dramatu (1989); A. Hoffmeister in Podoby a předobrazy (1988); in A. J. Liehm: Generace (Kolín n. R. 1988, Praha 1990, rozhovor); J. Pilař: Dialog s J. V., in Sluneční hodiny (1989, i cit. z V. dopisů; k tomu polemika: K. Trinkewitz, Reportér /Curych/ 1989, č. 5; M. Špirit, Západ /Ontario/ 1989, č. 6); M. Bregant: Několik poznámek na téma J. V. a film, Illuminace 1989, č. 1; V. Just in Z dílny malých scén (1989) + in Divadlo plné paradoxů. Příběh Divadla satiry 1944–1949 a nejen jeho (1990); R. Dolejš, V. Kofroň: V+W neznámí, Divadelní revue 1990, č. 3 + V+W neznámí, Semaforum 1990, č. 1–3 a 1991, č. 4–10 + Literární archiv J. V. a J. W. (Prague exotique, Groteská, Želva, o které se nikdo nezmiňuje, Šli jsme na špacír), Kmen 1990, č. 5 a pokr. + Neznámý J. V. (i výňatky z V. rkp. románu o T. G. M. Andělu mezi hodinami a koresp.), Tvar 1990, č. 18 + Chvála klaunovství aneb Neodeslaný dopis (k 85. výr. nar. J. V.), LD 4. 7. 1990; I. Matyášová: Kulatý život J. V., Vlasta 1990, č. 7 (i cit. z dopisů J. Macharové-Marešové); J. Lustig: Taky jste vůl??? (vzpomínky), LitN 1990, č. 14 a 15; J. Beneš: Dobročinný večírek, Nár. politika 1990, č. 5 (249), příl. Zvon; Ch. Voskocová: Říkali mu „Vosky-baby“ (rozhovor), LidN 30. 6. 1990 + Musíš se tam vrátit... (rozhovor), Fórum 1990, č. 25; J. Schreiberová: Korespondence J. V. ve fondu literárního archivu PNP, sb. Lit. archiv 24, 1990, s. 263; B. Jachnin in Jan Werich (1990); F. Tomáš (T. Smrček) in sb. Je sedm hodin středověkého času. Postavy a příběhy ze začátků Svobodné Evropy (Mnichov 1990); M. Blahynka in J. V. a J. W.: Máme za to (1990); J. Slomek: ref. Máme za to, LitN 1991, č. 10; R. Janda: „Purclík“. Vzpomínka na J. V., Moravskoslezský den 26. 1. 1991, příl. Osvobozená revue, č. 4; V. Kocourek: Co bylo, bylo (vzpomínky), LitN 1991, č. 18 a pokr.; J. Pelc: V+W – neznámé forby, A – almanach autorů 1991, č. 3; R. Kalivoda: O. d., Analogon 1991, č. 6; V. Just: Nad Silvestrovskou revuí..., Divadelní revue 1992, č. 1; I. Osolobě: ref. D. Monmarte: Le Théâtre Libéré de Prague..., tamtéž, č. 2; I. Osolobě: On the Three Frontiers of Theatrical Freedom – The Liberated Theatre of V. & W. in Prague, 1927–1938, sb. Dramatische und Theatralische Kommunikation (Tübingen 1992) → (upr. verze s tit. Na trojí výspě divadelní svobody), Divadelní revue 2000, č. 1; R. Dolejš, V. Kofroň in Srdečně Váš J. V. (1992) + Pěst na oko aneb Neusazený prach (k ohlasům insc. 1947), Divadelní noviny 1993, č. 7; V. Just: Nad dvěma ranými skeči V+W (Růže z Jericha, Bydlí tu pan Bulánek?), Divadelní revue 1993, č. 1; V. Procházka: Paradoxy O. d., Divadelní noviny 1993, č. 20; D. Škvorová in „Unterhalten“ und Gespräche als kommunikatives und

künstlerisches Problem, SaS 1993, s. 232; V. Kofroň: Příběh básníka (k ed. Hej, pane králi a Dva kumpáni mistra Františka), Iluminace 1993, č. 4; L. N. Budagova: České osvobozené divadlo: text a kontext, sb. Literaturnyj avantgard: Osobnosti razvitija (Moskva 1993); J. Lukeš: ref. Srdečně Váš J. V., Iluminace 1994, č. 1; J. L. Kalina: V. W. & Comp. (vzpomínky), Mosty 1994, č. 2–4; D. Čeporanová: Malé O. d., Divadelní revue 1994, č. 2; M. Porubjak: V+W a L+S, Divadelní noviny 1994, č. 15; V. Ptáčková: O Vratislavu Effenbergrovi a jeho Osvobozeném divadle (o rkp. z let 1972–74), Jarmark umění 1994, č. 10; J. Kohout in Bouračka (1994); J. Lehár in Roman Jakobson: Moudrost starých Čechů (o polemice v exilu), ČLit 1995, s. 39; Z. Paulusová: O. d. V+W a jeho dramaturgie, Divadlo 1995, č. 2; ● k 90. výr. nar. J. V.: J. Kolář, Svob. slovo 16. 6. 1995; V. Kudělka, Rovnost 16. 6. 1995 ●; J. Herman: Osvobozené na CD, LitN 1995, č. 46; V. Just: Hra, která měla smůlu (k ed. Kostky jsou vrženy), Divadelní revue 1995, č. 4; ● ref. M. Schonberg: Rozhovory s V.: J. Slomek, LitN 1995, č. 49; I. Harák, Labyrint 1996, č. 4; S. Dolejš, Haló noviny 28. 4. 1997 (polemika) ●; V. Kofroň: Putimská epizoda (k ed. Švejka), Iluminace 1996, č. 2; R. Prchalová in Causa Jindřich Honzl, Reflex 1996, č. 36; J. Med: ref. Klobouk ve křoví (reed.), LitN 1996, č. 37; ● ref. V. & Wachsmanni: P. Řezníček, LidN 28. 9. 1996, příl. Národní 9, č. 39; J. Slomek, LitN 1996, č. 47 (k tomu M. Hájek, LitN 1997, č. 2; J. Slomek, tamtéž); J. Herman, Divadelní noviny 1996, č. 21; V. Just, Kritická příloha Revolver revue 1996, č. 6; I. Harák, Host 1997, č. 1 ●; K. Bláhová: Kat a blázen. Hra, která otrásla současníky (k dobovému ohlasu), Marginalia Historica 1997, s. 165; M. Kudělová: Osel a stín ve stínu policejního ředitelství (policejní záznamy slovních improvizací V+W z her Osel a stín a Nebe na zemi), Documenta Pragensia, sv. 15, 1997, s. 349; V. Mastný in Vzpomínky diplomata (1997; k tomu: J. Slomek, LitN 1998, č. 22); I. Rössler in Přátelé jsou příbuzní, které si vybíráme sami! (1997); R. Dolejš, V. Kofroň in J. V., J. W.: Faustovy skleněné hodiny (1997); ● ref. Faustovy skleněné hodiny: J. Lukeš, P. Kovařík, Týden 1997, č. 52; V. Karffk, LitN 1998, č. 1; -vp- (V. Procházka), Divadelní noviny 1998, č. 5 ●; V. Just: Byli V. a W. salonními komunisty?, Divadelní revue 1998, č. 2; P. Hábllová: Deutsche Entlehnungen in den Dramen von V. und W., Germanoslavica 1998, s. 269; S. Peroutková: O chladném přátelství s J. V., zničených rukopisech a českém lese (rozhovor s J. Opelíkem a J. Slomkem), LitN 1998, č. 26; J. Kotek in Dějiny české populární hudby a zpěvu (1918–1968) (1998); Odtajnění Jana Vodňanského (rozhovor mj. o setkání s V. 1976), Slovo 22. 1. 1999; in sb. Nikdy nic nikdo nemá mít za definitivní. 70 let divadla v Paláci U Nováků (1999); P. Kovář: Causa J. V., Reflex 2000, č. 25; J. Černý in Načerno v české rozhlase (2000); R. Pytlík in Fenomenologie humoru aneb Jak filozofovat smíchem (2000); M. Rechcigl jr. in Postavy naší Ameriky

(2000); V. Just in J. V., J. W.: Hry (4, 2000); ● ref. Hry (4): (zat) (Z. A. Tichý), Mladá fronta Dnes 5. 1. 2001; J. Slomek, LidN 1. 2. 2001; M. Blahynka, Haló noviny 13. 7. 2001, příl. Obrys–Kmen, č. 28 ●; (vw): Před dvaceti lety zemřel J. V., Čes. slovo 30. 6. 2001; M. Lasicca: Spozna dverí, Domino fórum (Bratislava) 2001, č. 27 a 47; V. Kofroň in J. V.: Želva, o které se nikdo nezmiňuje (2001); V. Kofroň, R. Dolejš in J. V., J. W.: Nikdy nic nikdo nemá... (2001); M. Langerová: ref. Nikdy nic nikdo nemá..., LitN 2002, č. 2; P. Mandys: ref. Želva, o které se nikdo nezmiňuje, Týden 2002, č. 7; J. Lion in Setkání – rozhovory. S význačnými osobnostmi (2002); B. Vaněk–Úvalský: V. a W., Mladá fronta Dnes 30. 11. 2002; B. Srba in Múzy v exilu (2003); V. Kofroň in sb. Obrazy času. Český a rakouský film 30. let (2003); J. Škorpiel: George V. – An American Actor, Divadelní revue 2004, č. 1; B. Rádl: Od O. d. k Červenému esu, Divadelní noviny 2004, č. 3; J. Černý in 1947 a 1948, Divadelní revue 2004, č. 2 a 4; O. Suchý in Tajemství filmových hvězd (2004, i z koresp.); V. Ambrosová: O klaunech, vědcích, gestech a jiných znacích: experimentální scéna sémiotiky dramatického umění a divadla Pražské školy, sb. Od struktury k fikčnímu světu (2004); J. Peňáz: A přece existovali, Týden 2005, č. 4; M. Bystrov: Neznámé dialogy V+W ve zámorí (ref. CD), LidN 25. 2. 2005; J. Černý: Causa J. V., Reflex 2005, č. 24; M. Schonberg: Proč nevyšel Stín svobody, Danny 2005, č. 1 (o nevydaných vzpomínkách, i úryvky koresp. s J. a Z. Škvoreckými); J. M. Burian: Příhody V. a W. v Americe. 1939–1945, Divadelní revue 2005, č. 4; A. Branald in Tichý společník (2005); – viz též LITERATURA hesla Jan *Verich*.

lm

Jan Vostřebal

* 25. 6. 1837 *Pardubice*

† 8. 12. 1860 *Pardubice*

Autor milostné a sociální poezie.

Pokřtěn Jan Bernard V. – Absolvoval nižší reálku v Pardubicích, 1852–56 studoval na vyšší české reálné škole v Praze. Poté se stal kandidátem učitelství na české hlavní škole v Praze a učil na nižší soukromé reálce v Karlíně. Přátelsky se stýkal s A. Heydukem, J. V. Jahnem a J. Nerudou, byl vášnivým recitátorem a houslistou. Zhoršující se zdravotní stav ho však přinutil vzdát se učitelského působení, po návratu do rodiště zanedlouho podlehl tuberkulóze. – Jeho otec Jan (Nepomuk František) V. (* 8. 9. 1803 Pardubice, † 7. 8. 1844 Pardubice), obchodník se suknem, psal též verše; A. Waldau v Obrazech života potvrdil přijetí zásilky jeho

Votava

rukopisů včetně příležitostné básně Synovské děkování při proměnění stavu... a otiskl satiru Co sou páni, to sou páni, která však není V. dílem. V. strýc Josef V. V. (* 25. 11. 1811 Pardubice, † 26. 12. 1877 Pardubice), mydlář a mlynář působící v Podlažicích a Hrochově Týnci, je autorem reflexivní poezie s milostnou a folklorně ohlasovou tematikou; ukázky z jeho tvorby (básně Zklamane srdce, Nářek milého) otiskl V. v jedné části článku Čeští samoukové (Obrazy života 1859, s. 362) a v německém překladu A. Waldau v knize Böhmische Naturdichter (1860). V. bratr Alois byl koncertním mistrem a skladatelem.

S naléhavou citovou účastí V. tematizoval v časopisecky uveřejněných baladách a folklorizovaných písničkách sociální problematiku i motivy pomíjivosti milostných vztahů a lidského života, které často gradovaly (podle vzoru Hřbitovního kvítí J. Nerudy) jemnou ironickou pointou. Do tisku chystal sbírku mysliveckých písní s nápěvy M. Hrubého a J. Karase, která již nevyšla (stejně jako básně z pozůstalosti, které měli vydat v edici J. Nerudy vlastním nákladem ve prospěch pardubických škol V. poručník J. Eminger a bratr Alois). Příležitostně V. překládal z němčiny (čtyřverší N. Lenaua).

ŠIFRA: J. B. V. (Obrazy života). ■ PŘÍSPĚVKY in: Obrazy života (1859, mj. Čeští samoukové); alm. Růže (1860); sb. Vínek, upomínka ze studentské merendy v Chrudimí (Chrudim 1859, 1860); – posmrtně: ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch); Zprávy Klubu přátel Pardubicka (1970). ■ KORESPONDENCE: V. Vokolek: Pardubický přítel z mládí Jana Nerudy (J. V. Jahnovi z 1859), Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1970, č. 6. ■

LITERATURA: J. V. Jaroš (A. Waldau): Samoukové české poezie, Obrazy života 1859, s. 153 + in Böhmische Naturdichter (1860); ● nekrology: * * (J. Neruda), Čas 11. 12. 1860; an., Lumír 1860, s. 863; an., Pražské noviny 12. 12. 1860 ●; M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 418); V. Vokolek: Pardubický přítel z mládí Jana Nerudy, Zprávy Klubu přátel Pardubicka 1970, č. 6.

vs

Jan Votava

* 14. 5. 1887 *Chelčice-Záhoří* u Písku
† 26. 8. 1907 *Svinětica* u Bavorova

Autor drobné osobní lyriky a introvertních próz, publicista.

Pokřtěn Jan Václav V. – Pocházel ze dvou dětí čeledína a později šafáře na šlechtickém velkostatku. Základní školu navštěvoval nejprve v Chelčicích a (po přestěhování rodiny do Svinětic) v Bavorově; měšťanku začal studovat ve Vodňanech, pokračoval 1899–1901 na gymnáziu v Čes. Budějovicích. Jako dítě sociálně slabých rodičů získal ubytování v českobudějovickém klášteře Matky boží a do jeho soukromého gymnázia pro kleriky také po dvou třídách přestoupil. Na podzim 1904 klášterní školu opustil a po vykonání rozdílových zkoušek se vrátil zpět do 5. třídy českobudějovického gymnázia. Tam se stal redaktorem školního časopisu Naše snahy, v němž na podzim 1905 publikoval protinábožensky zaměřený článek *Můj bůh*, což způsobilo, že byl koncem ledna 1906 ze studia vyloučen a policejně přinucen Čes. Budějovice opustit. Po neúspěšných pokusech o dokončení studia v Plzni (vše jako příklad přepjatého klerikalismu našlo značnou odezvu v české publicistice) V. našel s přispěním J. Vrchlického místo u venkovské divadelní společnosti v Rychnově n. Kněžnou. Od března do července 1906 jako její herecký elév zcestoval značnou část východních a jižních Čech. Hmotné strádání však zhoršilo jeho tuberkulózu. Po letním odpočinku u rodičů odešel do Prahy, pracoval nejprve v redakci deníku Čas, potom měsíčníku Revue revuí, přispíval do časopisů a navázal četné literární kontakty s příslušníky mladé (K. Půlpán, M. Rutte aj.) i o něco starší (F. Šrámek, R. Těsnohlídek aj.) literární generace. Zhoršené zdraví ho počátkem dubna 1907 přimělo uchýlit se do domácího ošetřování k rodičům do Svinětic, kde za několik měsíců nemoci podlehl. Pohřben byl v Bavorově. – Peripetie opozičního mladického gesta proti katolické ideologii a byrokratismu rakouského školství i existenční důsledky tohoto vystoupení zdramatizoval 1908 J. Prošek ve hře Jan Votava s podtitulem Drama středoškolského studenta.

Do literatury V. vstoupil verši v almanachu Z nejmladších, převažující část jeho tvorby však tvořila próza. Od počátku gymnazijních studií psal lyricky laděné zápisky, v nichž nejčastěji na pozadí vzpomínek na rodinu, prožitků v klášterním i gymnazijním prostředí nebo i z podnětů z četby (např. F. Nietzsche) prostředkoval introvertní stavy svého vědomí, prostoupené vzdorem proti společenským konvencím, hmotnému strádání a později i před-

tuchou smrti. Texty datované 1899–1907 autor soustředil do útlé knížky s ironizujícím titulem *Když vzpomínalo mládí*. Vtiskl jim charakter dokumentární psychologické výpovědi o bolestném, ideálůplném hledání svobodné životní cesty doprovázené karikaturami svých někdejších představených. Lyrickým pojetím vyprávění, hojně členěným do krátkých vět, se vyznačovaly také další prózy, v nichž V. nejčastěji tematizoval rozjitřenou náladovost okamžiku, milostný cit nebo kritické vnímání společenských a sociálních rozdílů. Společně s několika lyrickými příležitostnými básněmi byly knižně publikovány v souboru *In memoriam J. V.* Nepočtenou básnickou a prozaickou tvorbu doplňovala drobná publicistika z let 1906–07 tištěná převážně v protiklerikálně zaměřeném tisku.

PŘÍSPĚVKY in: Čas; Čes. slovo; Komuna; Matice svobody; Práce; Revue revuů; Stráž lidu; Volná myšlenka (1906–07); alm. Z nejmladších (1902, debut); – posmrtně: Čes. demokracie (1906); ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ **KNIŽNĚ**. *Beletrie*: Když vzpomínalo mládí (PP 1907, částečně konfisk.); sb. In memoriam J. V. (b. d., 1907; část Práce J. V. obs. i zkrácený text PP Když vzpomínalo mládí i ukázky z rkp. PP, BB a dopisů, ed. J. Veselý a B. Šimek). ■ **KORESPONDENCE**: in sb. In memoriam J. V. (zejména rodině z 1904–07, úryvky; b. d., 1907, ed. J. Veselý). ■

LITERATURA: sb. In memoriam J. V. (b. d., 1907, ed. J. Veselý a B. Šimek; obs. mj. J. Veselý: Životopis J. V., dále M. B. Šarecká, F. Šrámek, F. Taufer, J. Vrchlický); J. Veselý: O Janu V. (1922). ■ ● ref. In memoriam J. V.: E. Chalupný, Přehled 6, 1907/08, s. 181; A. Laurin, Studentská revue 1, 1907/08, s. 51; Efpem, Pokroková revue 6, 1909/10, s. 139 ●; M. Hýsek in ant. Ztrhané struny zvuk (1940, s. 418).

pš

Olga Votočková-Lauermannová

* 10. 10. 1880 *Praha*
† 12. 10. 1964 *Praha*

Prozaička, autorka románových kronik z časů národního obrození, povídek pro mládež s náměty ze současného života i z kulturní historie a popularizujících literárněhistorických pojednání.

Psala se i rodným jm. Lauermannová, též Lauermannová-Votočková. – Pocházela z pražské vlastenecké rodiny: pravnučka J. Jungmannova, dcera spisovatelky A. Lauermannové-Mik-

schové (F. Téver). S matkou pobývala již v dětství a v raném mládí často v Římě a také ve švýcarském Montreux i na francouzské Riviéře; dostalo se jí soukromého vzdělání, v Praze absolvovala jenom Vyšší dívčí školu (jednou z jejích spolužaček byla E. Destinnová). Rodinné poměry jí umožňovaly, aby se od mládí věnovala spisovatelskému povolání. Sprátelila se se svým idolem J. Zeyerem, jehož rodina prodala Lauermannovým vilu v Praze-Liboci, která se stala literárním salonem, obdobně jako byt Lauermannových na Jungmannově nám. Tam měla možnost blíže poznat další významné umělce (např. malíře B. Knüpfera) a politiky, hlavně F. L. Riegra, s rodinou jehož dcery M. Červinkové se pak úzce stýkala. 1905 se provdala za O. Votočka, posléze zemského lékaře na Malé Straně (švagr E. Votoček, 1872–1950, byl proslulý chemik i autor jazykových slovníků); měla čtyři děti, dcera Jiřina V.-Joachimová (1907–1979) byla historičkou. Po květnu 1945 žila V.-L. v ústraní a přestala beletrii publikovat. Byla pohřbena do rodinného hrobu na Olšanských hřbitovech.

V.-L. psala nejprve povídky pro mládež, v nichž zájem o dětské nitro provází nezbytná dávka didaxe (*Inčiny povídky*). Druhou rovinu prací V.-L. představují prózy z kulturní historie první poloviny 19. století (*Muzika a pes pana rady a jiné povídky*), toto období se stalo jejím základním inspiračním zdrojem. Volně komponovaná románová obrozená trilogie zahrnuje staropražský obrázek z 30. let (*Moldaviti*) založený na studiu dobových materiálů i poznatků z rodinných tradic, románovou kroniku o úsilí probuzenců 40. let o udržení českého divadla (*O Kajetánské divadlo*) a vyličení dějů kolem revolučního roku 1848, z něhož vystupují individuální osudy členů pražských měšťanských rodin a též osobní život J. K. Tyla (*Ruce*). Trilogie, vyznačující se sentimentálně laděným pohledem na obrozené snahy tehdejších patriotů i poučnou tendencí, se stala letopisem jedné pražské patricijské rodiny. Z téže doby je román ženy s umírajícím nemanželským dítětem v malostranské společnosti (*Hrubian*), vystavěný na komorní osnově individuálních příběhů, i portréty nesourodých historických postav: proslulého zlosyna (*Loupežník Babinský*) a národní buditelky a zároveň typu ideální ženy v domácnosti a vynikající kuchařky (*Mag-*

dalena Dobromila Rettigová). Z literárněhistorických pokusů k máchovskému bádání přispěly dílejší materiálové poznatky populárně-naučné kapitolky o K. H. Máchovi; popularizující ráz mají též práce o J. V. Kamarýtovi a K. Světlé. Na vládní objednávku V.-L. napsala životopis protektorátního prezidenta E. Háchy.

PSEUDONYMY: Čiháková, Morávková. ■ PŘÍSPĚVKY *in*: Cesta (1924); Čes. svět (1926); Lada (od 1925); Malý čtenář (1920–22, 1929–30); Nár. listy (1922, 1939); Nár. politika; Nár. práce (1940); Naše zprávy (1940); sb. O Bábuše. Na památku paní Anny Lauermannové – Felixe Tévera (1935); Topičův sborník (1923); Úsvit; Ženský svět (1922, 1928). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie, práce o literatuře a z kulturní historie*: Inčiny povídky (pro ml., 1919); Moldavit (R 1928); Muzika a pes pana rady a jiné povídky (pro ml., 1929); Loupežník Babinský (R 1930); O Kajetánském divadle (R 1933); Dvě povídky ze života umělců (pro ml., 1933); Ruce (R 1934); Hrubbián (R 1935); Klokoty, jihočeské pouťní místo u Tábora a sídelní kaplan a spisovatel P. Josef Vlastimil Kamarýt (studie, 1936); K. H. Mácha (studie, 1936); Karolina Světlá (studie, 1937); Dr. Milan Hodža (1938); Prezident Dr. Emil Hácha (příručka pro školy a úřady, 1939); Magdalena Dobromila Rettigová (R 1940). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: J. J. Jungmann: Korrespondence (1956). ■

LITERATURA: ● ref. Inčiny povídky: -och- (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 670; J. Folprecht, Čes. revue 13, 1919/20, s. 395; Promyk (H. Sedláček), Úhor 1920, s. 65 ●; K. Sezima: ref. Moldavit, Lumír 56, 1929/30, s. 133; ● ref. O Kajetánském divadle: drb. (J. Borecký), Zvon 34, 1933/34, s. 98; K. Sezima, Lumír 60, 1933/34, s. 276 ●; ● ref. Ruce: m. n. (M. Novotný), LidN 11. 2. 1935; M. Hc (Hudec), Samostatnost 1935, č. 10 ●; ● ref. Hrubbián: M. Hc (Hudec), Samostatnost 1935, č. 38; B. Jedlička, LidN 21. 10. 1935; drb. (J. Borecký), Zvon 36, 1935/36, s. 26; -jen-, Čes. osvěta 32, 1935/36, s. 113 ●; ● ref. K. H. Mácha: Kaj. (K. Janský), LitN 8, 1935/36, č. 21; Neč. (F. Nečásek), Tvorba 1936, s. 334; Kc. (J. Kunc), Rozhledy 1936, s. 131; I. Bauše, Archa 1936, s. 236; K. P. (Polák), PL 24. 5. 1936; A. N. (Novák), LidN 15. 6. 1936; -och- (F. S. Procházka), Zvon 37, 1936/37, s. 69; jšr. (J. Šno-br), Čes. osvěta 34, 1937/38, s. 222 ●; ● ref. Karolina Světlá: Z. K. (Kalista), Lumír 64, 1937/38, s. 330; LVA (L. Vokrová-Ambrosová), Čin 1938, s. 141 ●; fy: ref. Dr. Milan Hodža, Čes. osvěta 34, 1937/38, s. 263; -RJA- (F. Rojka): ref. Prezident Dr. Emil Hácha, Čes. osvěta 36, 1939/40, s. 25; vp: U paní O. V.-L., LidN 12. 11. 1940; an.: nekrolog, LitN 1964, č. 43; R. Sak in Salon dvou století. Anna Lauermannová-Mikschová a její hosté (2003).

ls

Marie Votrubová-Haunerová

* 2. 8. 1878 Praha

† 23. 5. 1957 Praha

Překladatelka z italského, angličtiny, španělštiny a ruštiny, básnířka a dramatička.

Roz. Haunerová, provd. Votrubová; převážně se podepisovala M. Votrubová-Haunerová, jen ojedinele užívala těchto příjmení v opačném pořadí, v mládí též jen M. Haunerová. – Studovala na Vyšší dívčí škole v Praze. K uveřejnění prvních veršů ji pobídl J. Herben. Brzy se provdala; manžel neměl literární zájmy, ale umožnil jí pobyt v cizině, v Indii, Turecku, Řecku a Francii, 1908–09 s ním žila v Itálii. Do uměleckého života V.-H. podstatně zasáhla její známost s italským spisovatelem G. D'Annunziem. Po přečtení jeho dramatu Koráb vyhledala D'Annunzia v jeho vile la Capponcina u Florencie (1908), aby získala svolení k překladu. Byla pozvána na premiéru Faidry v Miláně (1909), kde ji spisovatel seznámil s básníkem G. Pascolim a se svým synem, hercem. Stala se nadšenou propagátorkou D'Annunziova díla (svou druhou básnickou sbírku nazvala podle verše z Faidry *Srdce, o člověku mluv mně!*) a udržovala s ním písemné a osobní styky do 1914, kdy se setkali v Paříži; D'Annunzio ji zobrazil i ve svém (posmrtně vydaném) deníku Solus ad solam (1939, čes. s tit. Amaranta 1943) jako „sestru Marii“ a citoval z jejích dopisů. Z českých literátů se V.-H. stýkala především s R. Svobodovou.

V.-H., přesvědčením dekadentka, si vybírala k překladům díla pěstující kult erotického prožitku a exaltace. Čerpala přitom hlavně z italské poezie a dramatu ve verších, ale ve 20. letech překládala pro časopisy (zejména Pramen a Ženský svět) i ukázky z ruských modernistů M. P. Arcybaševa, Z. N. Gippiusové a A. A. Achmatovové. Na české jeviště uvedla L. Pirandella, do italského přeložila prózy K. M. Čapka Choda (1927). Vlastní literární tvorbu zahájila verši v Lumíru. Její poezie v Macharem ovlivněné prvotně *Co rozmar přinesl* kolísá mezi kritickým racionalismem epigramů a drobných epických básní s pointou a melancholií lyriky intimních zážitků. Pravidelný, nemetaforický verš, který si nezdánlivě sluší ironií, cílí přímočaře k výpovědi, jejímž tématem jsou osudy žen a stav duše mezi touhou a zklamáním. Ve sbírce *Srdce, o člověku mluv mně!* přibýlo autorčiným veršům na melodičnosti.

Poučena moderní dramatikou napsala V.-H. pět jednoaktovek různých žánrů: grotesku s motivy cynické erotiky *Martička pianistka*, feministicko-politickou satiru ve verších *Když ženy volí ženu*, lyrizující veseloheru ve stylu F. Šrámka *Senoseč*, pokus o dramatickou báseň v romantickém stylu *Jašmak* (rouška zakrývající tvář tureckých žen) a drama tragické milostné deziluze *Rovnováha*. Všemi prolíná životní zájem autorčin o uchopení motivu ženské nesvobody v lásce, buď na půdě dramatického střetání, nebo v ironickém duelu mužských a ženských postav.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: A. V. Burtov, Avo Burtov, Avo Burtow; A. B.-v., M. V. H., M. V.-H. ■ PŘÍSPĚVKY in: *Besedy Času* (1901–05, 1910–14); *Cesta* (1929); *Čas* (1909); *Čes. kultura* (1913); *Českosl. republika* (1931); *Hlas národa* (1902, 1906); *Humorist. listy* (1910–18, 1921); *Lumír* (1894–95); *Nár. listy* (1920–22); *Nebojsa*; *Niva* (1922); *Novina* (1910–12); *Novina* (1915); *Pokroková revue* (1911); *Pramen* (1920, 1924); *Právo lidu* (1924–25); *Pražská lid. revue* (1906–07); *Rudé květy*; *Světozor* (1928, 1930); *Tribuna* (1919–20); *Zlatá Praha* (1912); *Zvon* (1913–20, 1937); *Ženský obzor* (1913–20, 1933–36); *Ženský svět* (1919–24); – posmrtně: *ant. Zapadlo slunce za dnem, který nebyl* (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Co rozmar přinesl (BB b. d., 1902); *Srdce, o člověku mluv mně!* (BB b. d., 1912); *Martička pianistka*, *Jašmak*, *Když volí ženy ženu* (DD b. d., 1917, *Martička pianistka i prem.*); *Rovnováha*, *Senoseč* (DD b. d., 1917, *Senoseč i prem.*). – *Překlady*: G. D'Annunzio: *Koráb* (b. d., 1910) + *Snad ano, snad ne* (1910) + *Fajdra* (b. d., 1912) + *Dcera Joriova* (b. d., 1912) + *Triumf smrti* (b. d., 1929) + *Amaranta* (1943); Th. B. Macaulay: *Vilém Pitt, hrabě z Chathamu* (1920); V. Blasco Ibáñez: *Krev a písek* (1920); D. Niccodemi: *Scampolo* (*Nedomírka*) (1922); M. P. Arcybašev: *Mstitel* (1922); L. Pirandello: *Šest postav hledá autora* (b. d., 1923); G. A. Borgese: *Rubè* (1924). ■ SCÉNICKY. *Překlady*: S. Benelli: *Potupný kvas* (1912); S. Lopez: *Třetí manžel* (1914); L. Chiarelli: *Maska a tvář* (1922). ■

LITERATURA: ● ref. *Co rozmar přinesl*: an., *Besedy Času* 7, 1901/02, s. 126; L., *Zvon* 2, 1901/02, s. 222; A. Novák, *Rozhledy* 12, 1901/02, s. 693; O. Theer, *Lumír* 30, 1901/02, s. 228; J. z Wojkowicz, *Srdce* 1, 1901/02, s. 185 ●; B. B.-ová (Benešová): ref. překl. G. D'Annunzio: *Snad ano, snad ne*, *Novina* 4, 1910/11, s. 346; K.-K. (J. Karásek ze Lvovic): *V témže čísle Noviny...* (kritika překladu V.-H. G. D'Annunziovy *B Měch v Novině* 5, 1911/12), *MR* 1911/12, sv. 25, s. 47; O. Š. (Šimek): ref. překl. G. D'Annunzio: *Dcera Joriova*, *Novina* 5, 1911/12, s. 733; F. X. Š. (Šalda): ref. *Srdce, o člověku mluv mně!*, *Čes. kultura* 1, 1912/13, s. 251 → KP 9 (1954); ● ref. *Senoseč*: H. Jelínek, *Lumír* 45, 1916/17, s. 432; *Ev* (E. Vachek), *Večerník PL*

27. 6. 1917; K. (F. V. Krejčí), *PL* 28. 6. 1917 ●; ● ref. *Martička pianistka*: K. M. (Mašek), *NL* 25. 8. 1917; m. (L. Mattuš), *PL* 25. 8. 1917; W. (R. Weiner), *Venkov* 25. 8. 1917; jv. (J. Vodák), *LidN* 26. 8. 1917; *Alap* (A. Procházka), *MR* 1917/18, sv. 32, s. 43; O. Fischer, *Čes. revue* 11, 1917/18, s. 61 ●; Ot. F. (Fischer): ref. *Martička pianistka*, *Jašmak*, *Když volí ženy ženu* + *Rovnováha*, *Senoseč*, *NL* 24. 11. 1917 ●; ● polemika o překlad V. Blasca Ibáneze: *Kaz.* (F. S. Procházka), *Zvon* 21, 1920/21, s. 322; M. V.-H., *NL* 4. 3. 1921; an., *Zvon* 21, 1920/21, s. 364; E. (V. Ertl), *NŘ* 1921, s. 149 ●; E. Jurčinová in *České soudobé básničky*, *Ženský svět* 1926, s. 163; A. Cronia in *Italské překlady z české a slovenské literatury*, *Bratislava* 1932, s. 499; V. Färber: *Básnička*, spisovatelka a překladatelka (s ukázkou z díla), *Iniciály* 1993, č. 33.

is

František P. Vožický

* 28. 6. 1867 *Mladá Vožice* u Tábora
† 22. 12. 1929 *Praha*

Prozaik a dramatik, humorista, autor lidové četby, konverzačních veseloher a divadelních výstupů.

Vl. jm. F. Pigl, psán Vožický podle místa rodiště; ojedinele se podepisoval i F. Pigl Vožický. – Vyučil se krejčovství, poté vystudoval obchodní školu a věnoval se obchodu. Od 1908 byl tajemníkem Národohospodářské jednoty v Praze a od 1909 redaktorem časopisu *Slovanský trh*, redigoval též věstníky dřevařských průmyslníků; později pracoval na Žižkově jako soukromý úředník. V lednu 1916 byl odveden a do června 1918 sloužil v rakousko-uherské armádě jako pomocník v nemocnici v Maďarsku a na různých etapních a domácích stanicích. 1906 založil a vedl humoristický časopis *Neruda* (*Nový Neruda*), kterým chtěl konkurovat německým humoristickým listům (vzhledem k nedostatku odběratelů jej však musel koncem t. r. zastavit). Pro potřeby vydávání vlastního literárního díla založil knižnici *Beletrie*, kterou v letech 1913–29 redigoval.

Svým literárním dílem, zvláště jeho částí prozaickou, se V. pokusil naplnit vlastní představou o dobré a dostupné četbě pro lidového čtenáře. *Vlastenecký a mravoličný* tón povídkového debutu *Desatero českého člověka*, který silně zní ještě v následujícím sentimentálním románu *Odrodilec* (ten na životním osudu zněmčelého Čecha, s neobyčejnou mravní otrlostí rozsevajícího utrpení ve svém okolí i ve vlastní

rodině, rozvíjí téma národního odpadlictví ziveného touhou vyniknout bohatstvím a společenským vlivem za každou cenu), však velmi záhy opustil a vsadil spíše na zábavnost a lehkost podání. Kromě kratšího románu *Meliorace*, popisujícího po vzoru Raisova Pantáty Bezouška cestu dvou vším udivených venkovských strýců do Prahy, tak vznikly i naivně fabulované rozsáhlejší prózy (*Lásky, Milování*) a povídkové soubory (*Tulácké povídky, Humoresky*), v nichž autor, pojetím středostavovských hodnot i lehce archaizujícím lidově stylizovaným jazykem nostalgicky ukotven v minulém století, s láskyplně humorným nadhledem a s pochopením pro lidské slabosti sledoval osudy svých nekomplikovaných hrdinů, točící se zpravidla okolo zamilování a vdávání. Harmonizující pohled na život určuje rovněž poslední, posmrtně vydaný soubor povídkových črt, zachycujících životní příběhy prostých lidí a drobné venkovské inteligence (*Pod Blaníkem*). Většina V. dramát, ničím nevybočujících z průměru tehdejší hojné produkce konverzačních her, zpracovává tradičními veseloherními postupy opět téma milostných trampot, které zamilovaným způsobují rodiče tu svou furiantskou touhou po rychlém zbohatnutí (*Do Ameriky*), tu lpěním na zkonstatěném akademickém vzdělání odporujícím životu (*Nelíbat!*) nebo přehnanou péčí o své dospělé potomky (*Existenční minimum*). Při volbě závažnějších témat (možnost nového válečného konfliktu v dramatu *Převrat*, všeobecná přetvářka jako společenský úzus v komedii *Svět chce být klamán*) se však V. často nedokázal vyhnout rétoričnosti a planému moralizování.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Satyr, L. Gip, V. Gip; -tyr. ■ PŘÍSPĚVKY in: Besedy lidu (1901–17); Hlasy z Povltaví (Sedlčany 1903); Honza; Humorist. listy; Ilustrovaný svět, pokr. Světozor (1903, 1914–15); Listy z Prahy; Nár. listy (1903); Nár. obzor (1906); Nár. politika; Neruda, pokr. Nový Neruda (1906); Nové ilustrované listy (Brno 1902–03); Praha dvacátého století (1904–05); Praha ve dne v noci (1904); Právo lidu (1905); Rudé květy; Samostatnost (1913); kal. Smíšek (1904–05); Topičův sborník (1916; 1921); Vesna (Ml. Boleslav); Zlatá Praha; Žertem světem (1903). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie* (dvouleté datace některých jednotlivých tit. byly totožné s dobou vydávání celých roč. V. knižnice; pokud bylo z bibliograf. pramenů zjištělné přesnější vrocení, uvádíme je na druhém místě): Desatero českého člověka (PP 1903; 1919 s tit. Desatero povídek); Odrodilec (R 1906, na obálce 1907); Páně Kubišovy líbanky (D 1906); Meliora-

ce 1, 2 (R 1913); Tulácké povídky 1–5 (ř. 1–3 1916, ř. 4–5 1921); Z doby krinolíny (PP 1921); Detektivní parodie (PP 1922); Humoresky 1–6 (PP 1922–24, ř. 3–4 b. d.); Do Ameriky (D 1924–25, vyd. 1924, prem. 1916); Lásky 1, 2 (R, 1. 1924–25, 2. 1925–26, vyd. 1925); Nelíbat! (D 1925–26, vyd. 1925); Převrat (D 1925–26, vyd. 1925, prem. s tit. Bude vojna, bude 1905); Na záletech (D 1926–27); Milování (R 1926); Pohádky pro malé i velké děti (1927); Existenční minimum (D 1927–28); Krotitelka, Loupežník Parmazán, Ty peníze (žertovné výstupy, 1928–29, vyd. 1929); Svět chce být klamán (D 1929–30, vyd. 1929); – posmrtně: Pod Blaníkem (PP 1932). – *Ostatní práce*: Kronika světové války 1914–1919, 1–4 (d. 1, 2 1919–20, d. 3, 4 1920–21; upr. vyd., rozšř. o 5. díl, 1928–30). ■ REDIGOVAL časopisy: Praha ve dne v noci (1904), Praha dvacátého století (1904–05), Neruda, pokr. Nový Neruda (1906), Věstník Jednoty čes. dřevařských průmyslníků a obchodníků, od 1909 s tit. Dřevařský věstník (1908–13), Slovanský trh (1909–10), Mitteilungen des Vereines der Sägebesitzer in Böhmen, Mähren und Schlesien... (1909–11); knižnici: Beletrie (1913–29, 37 sv., 38. svazek, povídky Pod Blaníkem, vydán posmrtně 1931 s vrocením 1932). ■

LITERATURA: J. R. (A. Bačkovský): ref. Desatero českého člověka, Lumír 32, 1903/04, s. 252; ● ref. Bude vojna, bude (insc.): J. Borotínský (J. Zyka Borotínský), Divadelní list Máje 2, 1905/06, s. 22; Dačický (J. Rudloff), Divadlo 4, 1905/06, s. 66 ●; an.: ref. Meliorace, Jitřenka 1913, s. 64; V. Brtník: ref. Z doby krinolíny, Venkov 15. 9. 1927.

mv

František Mnohoslav **Vrána**

* 5. 12. 1853 *Němčice* (N. nad Hanou)
u Kroměříže
† 6. 6. 1882 *Královo Pole* (Brno-K. P.)

Básník epický i lyrický, sběratel moravského folkloru, překladatel z polštiny, publicista, pedagog.

Uváděn i jako František Množislav V. – Pocházel z rolnické rodiny. Po dvojtřídce v rodišti vychodil v Kroměříži dvě třídy hlavní školy (1865–67) a pět tříd německého piaristického gymnázia; tehdy vyvíjel aktivitu ve studentském literární spoleku a přispíval do jeho psaného časopisu Ruch. 1872 přešel na učitelský ústav do Olomouce a 1875 do Brna, kde 1876 absolvoval a 1878 dokončil zkoušky. Od 1876 učil na pětitřídní oboujazyčné škole v Židlochovicích, 1878 se stal řídicím učitelem na obecné škole v blízkých Hunkovicích (Unkovice). První fejeton otiskl 1872 v olomouckém

Našinci, první báseň 1874 v Besedě. S F. A. Sedláčkem založil 1880 popularizační pedagogický časopis *Národ a škola* a při něm přílohu *Literární listy*, 1882 též zábavněpoučnou přílohu *Vesna*. Byl jednatelem židlochovického učitelského spolku a členem výboru Ústředního spolku moravských učitelů. Začátkem 1882 byl jmenován řídícím učitelem matiční školy v Jihlavě, rychle postupující tuberkulóza plic mu však znemožnila místo nastoupit. Zemřel u své rodiny v Králově Poli, kde byl také pohřben.

V. byl velmi agilní literární, pedagogický a národní pracovník, někdy však s nedostatečnými mravními zábrany, jak ukázala aféra po vydání básnické sbírky *Z vesny života*. F. J. Rypáček tehdy prokázal, že V. si přivlastnil nejméně 16 lyrických básní nedlouho předtím zemřelého židlochovického soudce V. B. Pelikána (* 31. 4. 1830, † 10. 11. 1877), v nichž provedl drobné úpravy; V. pak sbírku stáhl z prodeje, vyřadil Pelikánovy básně, přidal některé své novější a vydal knihu znovu s označením 2, změněné a rozmnožené vydání. V. si zakládal na své pohádkové, baladické a historické epice, tvořené pod vlivem K. J. Erbena, lépe však vynívala jeho drobná hálkovská lyrika přírodní, vlastenecká, rodinná i ohlasová. Některé jeho básně zhudebnil J. Drahorad. V okolí svého rodiště i působiště sbíral lidové pohádky, pověsti, dětské hry a říkadla, které vydal v několika souborech. F. Vymazal jej přivedl k překládání z polštiny, zprvu především pro 2. sv. antologie *Slovanská poezie*; samostatně V. vydal pro děti *Krasického bajky* a pro dospívající dívky výchovný spisek K. Hoffmannové z Taňskich. Psal též literární referáty a kulturní publicistiku. Pro budoucí vývoj literatury na Moravě a na přelomu 80. a 90. let i v Čechách mělo zásadní význam založení *Literárních listů a Vesny*.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: F. M. Velenský, Miloš Velenský, M. Němčický, Mnohoslav Velenský, M. Velenský; F. M. V., Fr. M. V., -na, (-na.). ■ PŘÍSPĚVKY in: *Beseda* (Olomouc 1874); *Besídka malých* (1879–82); *Budečská zahrada* (1877–83); *Čes. škola*; *Čes. včela*; *Jitřenka* (1882); *Koleda* (Olomouc, Brno 1876–78); *Komenský* (Olomouc); alm. *Kytice* (1878–82); alm. *Kytice povídek* (1879); *Lit. listy* (Vel. Meziříčí 1880–82, 1889); *Mor. orlice* (Brno); *Národ a škola* (Vel. Meziříčí 1880–82); *Naší mládeži* (1879–82); *Našinec* (Olomouc 1872–82); alm. *Nitra* (Turč. Sv. Martin 1877); *Občan* (Brno); *Obzor* (Brno 1878–81); *Pedagogické rozhledy* (1882); *Posel z Budče*; *Pozor* (Olomouc); alm. *Slavia* (1881); ant. *Slovanská poezie*

je 2 (1878); *Studentské listy* (1881–82; 1882 *Upomínky na prvotiny básnické*); *Světazor* (1878–79); *Tatar* (Brno 1875–76); *Vesna* (Brno, Vel. Meziříčí 1882); alm. *Zora* (1876, 1878); *Ženské listy* (1878); – posmrtně: ant. *Zapadlo slunce za dnem, který nebyl* (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Moravskému studentstvu, naší chloubě, naději vlasti řádky tyto upomínkou na slavnostní zábavu spolku Radhošť v Kroměříži (B 1876, dub.); *Kytice z moravských pověstí* (PP 1878); *Z vesny života* (BB 1879; t. r. i opr. a rozmnož. vyd.); *Moravské národní pohádky a pověsti*. 1. Z okolí němčického na Hané (1880); *Moravské národní dětské hry a říkadla* (1880, dub.); *Krátké čtení o Jeho c. k. Výsosti, našem nejjasnějším korunným princí Rudolfovi* (PP a BB 1881); *Nad proudem žití* (BB 1882). – *Překlady*: *Kytice z Krasického bajek* (1877); K. Hoffmannova z Taňskich: *Památka po dobré matce čili Poslední rady její dceři* (1879). – *Ostatní práce*: *Paměti vesnice Hunkovic* (1881). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Lit. listy* (1880–82, do č. 6 s F. Dlouhým), *Vesna* (1882, č. 1–5); *almanach*: *Komenius-Comenius* (1879, s. J. Donatem Pelhřimovským, básnická část). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: *Nový krasořečník* (1882). ■

LITERATURA: P. L.: ref. alm. *Zora, Koleda 1876*, s. 495 (k tomu F. M. V.: *Zasláno, Koleda 1876*, s. 511); ● ref. překl. *Kytice z Krasického bajek*: V. Šťastný, *ČMM 1877*, s. 104; an., *Čes. včela 1877*, s. 176 ●; ● ref. *Z vesny života*: B. Čermák, *Čes. včela 1879*, s. 159 a 304; F. J. Rypáček, *Koleda 1879*, s. 254 (k tomu *Zasláno F. M. V. a právního zástupce dědiců po V. Pelikánovi, Koleda 1879*, č. 17, příl. s. 118) ●; F. B. (Bartoš): ref. *Moravské národní pohádky a pověsti*, *ČMM 1880*, s. 41; VI. Šf. (Šťastný): ref. *Nad proudem žití*, *Obzor 1881*, s. 345; F. Bačkovský: F. M. V., *Studentské listy 1881*, s. 72; ● nekrology: F. Bačkovský, *Lit. listy 1882*, s. 55; an., *Jitřenka 1882*, s. 14; F. Čenský, *Osvěta 1882*, s. 839; L. Rožák, *Studentské listy 1882*, s. 311; an., *Obzor 1882*, s. 190; an., *Urbánkův věstník bibliografický 1882*, s. 191; an., *Národ a škola 1882*, č. 12 ●; M. Hýsek in *Literární Morava v letech 1849–1885* (1911, s. 280); *Fdký* (F. Frydecký): F. M. V. plagiátor, *Zvon 1916*, s. 603; *Z. Nejedlý* in T. G. Masaryk 2. *Mladá Morava, Ve světě* (1950, s. 227).

pp

Václav Vrána

* 4. 9. 1899 *Hodonín*
† 26. 8. 1950 *Praha*

Autor komedií, frašek, kabaretních výstupů a scén, operetních libret a her se zpěvy, jež měly ve svém repertoáru především ochotnické divadelní spolky; herec a režisér.

Podepisoval se též Vašek V. – Už od dětství hrál v ochotnických souborech a herectví se po

ukončení studia (kolem 1915) věnoval i profesionálně: začínal u kočujících divadelních společností, 1920 byl angažován jako herec, posléze i jako režisér v Praze v holešovické Uranii. Po svém odchodu vystřídal několik dalších pražských scén (režisér a dramaturg v aréně na Smíchově, od 1925 herec Tylova divadla v Nuslích, od 1928 herec a režisér žižkovského divadla Akropolis), 1932 se vrátil nakrátko zpět do Uranie jako šéf činohry. Od 1933 působil v Tylově divadle. 1923–31 průběžně spolupracoval s Vinohradskou zpěvohrou, která v této době uvedla řadu jeho operetních libret, psaných převážně ve spolupráci s dramaturgem divadla E. Brožíkem a skladatelem R. Piskáčkem. Krátce byl také členem Červené sedmy.

Literární činností se V. začal zabývat v době svého působení v divadle Uranie. Je autorem desítek nejrůznějších dramatických textů, vydávaných v průběhu 20. a 30. let tehdejšími divadelními agenturami (Fr. Švejda, Thalia, A. Neubert). Po premiéře v pražských divadlech zaměřených na lidové publikum (Uranie, Vinohradská zpěvohra, Akropolis aj.) se dostávaly do repertoáru ochotnických souborů a menších divadelních společností a některé jim byly přímo určeny. Základ V. dramatiky tvoří nenáročné hry se zpěvy, operetní libreta, veselohry a frašky se šťastným koncem (obvykle jsou zakončeny svatbou, často několikanásobnou), využívající laciná sentimentální klišé (*Šťěstí pod závojem smrti, Dcera čtyř otců, Žil kdysi chudý houslista...*). Přes občasná vybočení k tématům časovým (inflation – *Není valuta jako valuta*, ženská emancipace – *Ženuška podle módy*) se V. přidržoval spíše tradičních veseloherních námětů s repertoárem konvenčních komediálních zápletek, založených na nedorozumění, předstírání, omylech a záměnách (*Když se jaro ze sna vzbudí, Ve mlýnici – na šalandě, Sestro, nejsi můj ženou?, Moje slečna manželka*) a vytvářejících příležitosti ke ztřeštěným situacím a obhroublému, místy až frivolnímu humoru (*V tom našem pivovaru, Není psina jako psina, Konečně samí*). Většina her má však zároveň i jednoduché morální poslání: dává zvítězit opravdové lásce nad povrchností, skromností a pracovitostí nad marnotratností (*Děvčátko z nebe*), odsuzuje nekritickou rodičovskou lásku (*Můj Vojtíšek*) i přetvářku a prázdnotu touhu po bohatství bez lásky (*Děvčátko, neříkej „ne“!, Šťěstí chudé dívčiny*). Převážně ze starších, většinou neznámých předloh čerpají venkov-

ské melodramatické příběhy plné nečekaných zvratů, přinášející obrázky lásky a nenávisť, nespravedlnosti bohatství a pokory chudoby (*Láska nad pomstu mocnější, Se srdcem těžko hrát, Z milosti na vlastním gruntě*). Tematicky se z V. rozsáhlé, leč jednostranné tvorby zřetelně vyděluje několik romanticko-dobrodružných příběhů, ve kterých se autor s nevelkým úspěchem pokusil zachytit proměny vztahů i lidí v revolučním Rusku (*Soňa a revoluce, Ve stínu carského trůnu, Plameny nad Volhou*). Pro potřeby kabaretních vystoupení psal V. scény, které jsou v podstatě rozvedenými anekdotami na téma nevěry, rodičovských těžkostí, spleťtých příbuzenských vztahů či filmového romantismu (*Tak na ženy!, Příbuzenstvo pro kočku!, Má žena mne podvádí!*). – V. je připisováno rovněž několik dalších her, jejichž autorství nebylo možné spolehlivě ověřit (Evropa o nás neví, Tři srdce ve třičtvrtčním taktu, Zorro mstitel – podle stejnojmenného filmu).

PRÍSPĚVKY in: Besedy času (1901); Čas (1907); Divadlo (1923, Divadelní svět); Lid. noviny (1921). ■ KNIŽNĚ. *Hry, divadelní výstupy, libreta*: Není valuta jako valuta (revue se zpěvy a tanci, b. d., 1922, i prem., hudba M. Smatek); Pohádka o Honzovi (b. d., 1923); Táta Dlouhán (b. d., prem. 1923, zpěvní texty E. Brožík); Ve mlýnici – na šalandě (b. d., 1925, prem. 1926); Moje slečna manželka (b. d., 1926, prem. 1924); V tom našem pivovaru (b. d., 1927, hudba E. Starý); Ženuška podle módy (b. d., 1927); Dcera čtyř otců (b. d., 1928, hudba E. Starý); Mikuláš jde nadílet desítileté Republice (b. d., 1928); Starý rok u Voronova (b. d., 1928); Ta myslivecká latina! (b. d., 1928, hudba E. Starý); Ve stínu carského trůnu (b. d., 1928); Sestro, nejsi můj ženou? (b. d., 1928, hudba E. Starý); Děvčátko z nebe (b. d., 1929, hudba E. Starý); Jakú som si frajrečku zamiloval (1929, i prem., hudba Q. Nossberger); Moje nejlepší dívka (b. d., 1929); Trampský výlet do Štěchovic (operet. libreto, b. d., 1930, zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček); Děvčátko, neříkej „ne“!, (operet. libreto, 1930, i prem., hudba R. Piskáček); Má žena mne podvádí! (b. d., 1930); Půjč mi svou ženu! (b. d., 1930); Který z nich? (b. d., 1930); Pojď sem, synu, už se moudrým býti! (b. d., 1930); V železničním kupé (b. d., 1930); Co je na srdci – to není na jazyku! (b. d., 1930); Hleď se chytrý člověk (b. d., 1930); Kibic, drž hubu! (b. d., 1930); Dědeček pokračuje (b. d., 1930); Modrovous (b. d., 1930); Šťěstí pod závojem smrti (b. d., 1930); Konec Tonky Šibenice (b. d., 1930, i prem., zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček; po prohrané soudní při s E. E. Kischem s tit. Tonka z pražské periferie); Příbuzenstvo pro kočku! (b. d., 1930); Jak strc Melhoba z Bacanovic dělale Mekoláša (b. d., 1930); Jak se strc Melhoba na Selvestra roz-

šople (b. d., 1930); Miláčku, nezapomeň se (1931); Konečně sami (b. d., 1931); Tak na ženy! (b. d., 1931); Strahováček (b. d., prem. 1931, zpěvní texty E. Brožík, hudba J. Fiala); Když se jaro ze sna vzbudí (1931, prem. 1923, zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček); Žil kdysi chudý houslista... (b. d., 1931); Všichni za jednoho, jeden za všechny (b. d., 1931, hudba E. Starý); Salvátorská legenda (recitační výstup, b. d., 1931); Plavci na Volze (b. d., 1932; pokr. s tit. Věra ve vyhnanství, b. d., rozmnož.); Není psina jako psina (b. d., 1933); Jen se dostat do kriminálu! (b. d., 1933); Dekameron (operet. libreto, b. d., 1933, hudba M. Smatek); Taneček panny Klárinky (1934, hudba R. Piskáček); Nejlepší holka na světě (1934, hudba R. Piskáček); Není švec jako švec! (operet. libreto, 1934, námět a zpěvní texty E. Brožík, hudba E. Košťál, rozmnož.); Z milosti na vlastním gruntě (b. d., 1934); Soňa a revoluce (b. d., 1935); Louka zelená (operet. libreto, 1936, s E. Pulpánem a F. G. Vackem, hudba L. Pohl a Q. Nossberger; vyd. 1939 s tit. Zeleň krev na záletech); Jak Zajíček štěstí ruku podal (operet. libreto, 1936, s R. Morávkem, hudba L. Pohl a Q. Nossberger); Vojáci, malovaný děti (operet. libreto, 1937, s E. Pulpánem a F. G. Vackem, hudba E. Košťál); Za Osvoboditelem československého národa (hudební hra s baletem, 1937, rozmnož.); Vojenský život veselý (2. vyd. 1938, 1. vyd. nezjišť.; obs. aktovky Voják, ten se nesmí bát..., Od anglických panen do kasáren a aktovku J. Skály Když se pucflek vydaří); Láska z ateliéru (b. d., 30. léta, rozmnož.); Dozněla píseň (b. d., 30. léta); Jeho přítelkyně (b. d., 30. léta, rozmnož.); K čemu Mikuláš? – stačí Mikulášek (b. d., 30. léta); Pět aktovek (b. d., 30. léta, rozmnož.; obs. Ženy jsou pronárod, Svatební noc – Co je moc, to je moc, Roztomilý nocležník, To velké duchy nemate, Potřebuji na hodinu ženu); U modrého mňoukátka (b. d., 30. léta); Z chaloupek pod horami (1940, s V. Johnem, hudba J. Drexler). – *Adaptace starších a cizích látek*: Štěstí chudé dívčiny (1930, zpěvní texty E. Brožík, hudba R. Piskáček); Láska nad pomstu mocnější (1931); Vesnický furiant (1932); Já nebyl vrahem! (1932, prem. 1931 s tit. Vinen či nevinen?); A odpusť nám naše viny... (1932, podle K. Birch-Pfeifferové); Se srdcem těžko hrát (1933, podle H. Hoskena); Můj Vojtíšek (1933, podle A. L'Arronge, hudba R. Piskáček); Krivopřísežník a jeho syn (b. d., 1933); Rarášek z Čertovy rokle (b. d., 1933); Plameny nad Volhou (1934, s použitím P. A. S. Puškina); Svědomí neumlčíš (1934, podle L. Anzengrubera); Zasnoubení při lucernách (operet. libreto, 1936, hudba J. Offenbach); Zuzana v lázni (operet. libreto, 1936, hudba F. von Suppé); Vyhraná vojna (1936, hudba F. Langmaier); Ptáčnickova dceruška (1941, podle J. K. Tyla, hudba k písním R. L. Vašata); Poslední desetník (1941, podle J. K. Tyla, s J. Baldou, hudba R. Piskáček). – *Dramatizace*: Rajsinu utrpení (b. d., 1926, podle R. H. Grévilla); Jindra (operet. libreto, 1934, prem. 1927, podle R. I. Klicpery, hudba R. Piskáček); Vina a smír (1936, podle K. Bu-

riana); Advokátka Věra (1937, podle R. A. Zemanové); Srdce v soumraku (1937, podle R. M. Radoměrké); Přehlídka lásky (b. d., 30. léta, rozmnož.); Tři týdny (b. d., 30. léta, podle R. E. Glynové, rozmnož.). – *Úpravy*: J. K. Tyl: Jen s pravdou ven! (1926) + Palíčova dcera (1940); F. Vratislav: Kde jsou mé dolary? (1930) + Poklad statku Lhoty (1930, hráno i s tit. Žebrákova poslední vůle). ■ **SCÉNICKY**. *Hry a revue*: Jak ženy milují (1921); Praha v noci (1922); Irčín román (1923, hudba M. Smatek, podle J. Rodena); Kdy, kde a jak (1927, s K. Hašlerem); Jsme všichni děti Prahy (revue, 1928, s K. Hašlerem); Batalion (1930, podle V. Haise, zpěvní texty E. Brožík); Chudá holka (1930); Žena nebo přítelkyně? (1937). ■

LITERATURA: ax (E. Vachek): ref. Jsme všichni děti Prahy, PL 13. 4. 1928; ask (A. Skála): ref. Jakú som si frajirečku zamiloval, Českosl. divadlo 1929, s. 302; ● ref. Konec Tonky Šibenice: K. P. (Polák), PL 14. 10. 1930; Juta, Českosl. divadlo 1932, s. 9 ●; lf. (I. J. Fischerová): ref. insc. Žena nebo přítelkyně?, NO 10. 6. 1937.

mv

Václav Vratislav z Mitrovic

* 19. 6. 1576

† 22. 11. 1635

Autor vyprávění o cestě císařského poselstva do Cařihradu a jeho osudech v tureckém zajetí.

K odlišení od ostatních Vratislavů byl k jeho jménu přidán později název Nejstarší. Přezdíván Turček. – Pocházel ze starého katolického rytířského rodu, vychován získal na jezuitských školách v Jindř. Hradci. V patnácti letech byl na přímluvu příbuzných přijat jako panoš do družiny Bedřicha Krekvice, pověřené císařem Rudolfem II. diplomatickým posláním u tureckého sultána v Cařihradu. Na cestách byl od 1. 10. 1591 do podzimu 1595, z toho od července 1593 do června 1595 s celým poselstvem jako zajatec v tureckých vězeních. Během stavovského povstání stál na císařské straně; byl vyhoštěn z Čech a jeho majetek zabaven. Po bitvě na Bílé hoře získal za svou věrnost úřad císařského rady a přísedícího vyššího zemského soudu a královské komory. 1629 byl povýšen do panského stavu.

Zážitky z turecké cesty a pobytu v tamních žalářích V. z M. literárně zpracoval ve vzpomínkách nazývaných *Příhody Václava Vratislava z Mitrovic* (1599). Dílo je rozděleno do čtyř knih. První zachycuje cestu do Cařihradu; autor v ní vedle vlastních zážitků použil zpráv

z českého překladu Kroniky nové o národu tureckém J. Lövenklaua a z Popsání cesty do Cařihradu a do Amasie diplomata A. G. Busbecka. V dalších třech knihách se V. z M. již opíral pouze o vlastní zážitky. Druhá kniha popisuje pobyt poselstva v Cařihradu, třetí zajištění poselstva, čtvrtá vysvobození a návrat do vlasti. V. z M. zaznamenává jevy každodenního života, společenské a kulturněhistorické skutečnosti, zeměpisná a folkloristická fakta. Jeho stylisticky obratné, živé a bezprostřední vyprávění slučuje cestopis s osobními zkušenostmi a zážitky. Příhody zůstaly až do vydání F. M. Pelcla v rukopisu (je známo šest rukopisů, dva z nich jsou dnes nezvěstné).

EDICE: Příhody V. V. svobodného pána z M. ... (1777, ed. F. M. Pelcl); Příhody V. V. svobodného pána z M. ... (1807, ed. V. M. Kramerius); Příhody, jež... sepsal V. V. z M. (1855, ed. J. V. Rozum); Příhody, jež... sepsal V. V. z M. (1874, ed. F. Bartoš); Příhody V. V. z M. (1906, ed. V. Ertl); Příhody V. V. z M. (1950, ed. J. Daňhelka; 2. vyd. 1976 pod jm. M. Nedvědová); Příhody V. V. z M. ... (1977, ed. A. Bejblík). – *Ukázky in: Jindy a nyní* 1830, s. 17 (ed. V. Jančar); Zrození barokového básníka (1940, ed. V. Bitnar); J. Kinský: Čeští cestovatelé 1 (1961); ant. Jak staří Čechové poznávali svět (1985, ed. Z. Tichá). ■

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 16 669. ■ LITERATURA: J. Rosacius Hořovský: Fama exequialis. Pověst dobrého jména urozeného pána, pana V. z M. ... (1613); F. M. Pelcl in Příhody... (1777); F. B. Mikovec: K životopisu V. Nejstaršího V. z M., Lumír 1855, s. 545; J. V. Rozum in Příhody V. V. z M. (1855); S. Schulz: O starých cestovatelích a cestopisech, Program Československé obchodní akademie 1883; P. Matkovič: Putovanja po Balkanskom poluotoku XVI. vieka XVI.: Putni dnevnicu Jakova Bongarsa od god. 1585 i Vratislava s Mitrovica od god. 1591 (č. 2 Putnički dnevnik V. V. z Mitrovica, ili putovanje c. poslanika Frd. Krekvica u Carigrad g. 1591 uz putopis Ad. Wennerna od g. 1616), Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (Záhřeb, kniha 130, 1897, s. 113; k tomu ref. V. Vondrák, ČČM 1898, s. 84); V. Ertl in Příhody V. V. z M. (1906) + Český pramen Vratislavových Příhod a jeho cařihradské vězení, LF 1910, s. 249; J. Král: Kde byl vězněn V. z M.?, LF 1910, s. 108; J. Daňhelka in Příhody V. V. z M. (1950); J. Rypka: Turkologické korolarie k Příhodám V. V. z M., LF 1955, s. 79; J. Kinský in Čeští cestovatelé 1 (1961); H. Hynková: Staré české cestopisy jako pramen pro etnografii, folkloristiku a toponomastiku Bulharska, ČL 1968, s. 79; J. Daňhelka in Příhody V. V. z M. (1976, pod jm. M. Nedvědová); A. Bejblík in Příhody... (1977); J. Kolár: M. epistolograf (tři listy z Turecka), LF 1978, s. 225; E. Petrá in Vzrušující skutečnost (1984); Z. Tichá in ant. Jak staří Čechové poznávali svět (1985); T. Rataj: Obraz Turka v české

renesanční společnosti ve světle cestopisné literatury, Folia historica bohemia 1994, s. 59; W. Magnuszewski in Słowiańszczyzna zachodnia i południowa (Varšava 1995); K. Pospíšal: Typologické srovnání cestopisů V. V. z M. a Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdržic, sb. Cesty a cestování v jazyce a literatuře (1995, s. 84); E. Petrá: Cesta jako klíčový motiv starších slovanských literatur, Slavia 1995, s. 125; O. Janka in Příběhy českých cestovatelů zapomenutých i nezapomenutelných (2001); T. Rataj in České země ve stínu půlměsíce (2002).

jk

Karel Vrátný

* 13. 2. 1867 Hořovice

† 26. 5. 1937 Praha

Překladatel, zvláště z italštiny a skandinávských jazyků; básník, autor vzpomínek, cestopisů a náboženských spisků.

Syn řídicího učitele. Do základní školy chodil v Hořovicích, 1876–84 studoval reálné gymnázium v Příbrami (mat. 1884). 1884–85 studoval teologickou fakultu v Praze, 1885 přešel do nově založené české koleje v Římě (1890 byl vysvěcen na kněze). Poté působil jako kaplan v Boru u Stříbra, později v Praze u Matky boží před Týnem; působil též jako katecheta na různých pražských školách. 1914 odešel předčasně do penze. Podnikl řadu cest po Evropě, zvláště do Skandinávie (1901), Černé Hory (1912), Itálie (1921, 1925, 1926), Rakouska (1923). Byl aktivním členem Družstva Vlast, spolupracovníkem Českého slovníku bohovědného, členem Křesťanské akademie a učených společností (i italských a skandinávských), získal právo užívat titulu monsignore. Dožil u sester voršilek v Praze. Pohřben byl v Příbrami. – Bratr Josef V. (1871–1950) byl pedagog, hudební kritik, regionální publicista a kronikář města Příbram.

V. překládal z řady evropských jazyků (latina, italština, francouzština, němčina, angličtina, dánština, norština, staroislandština) se zaměřením zvláště na teologická a spirituálně laděná díla církevních myslitelů (František z Assisi, Tomáš Kempenský, František Saleský, Kateřina Sienská, Ch. Plater aj.). Jeho soustavný zájem o severské literatury vyústil v převody a komentáře staroislandských ság a srozuměné překlady J. Jörgensona. Nejvýznamnějším V. počinem se stalo přebásnění Dantovy Božské

komedie: na rozdíl od J. Vrchlického ji přeložil rozměrem originálu bez rýmů a snažil se co nejvěrněji tlumočit původní ideovou motiviku, povahu metafor a básnických figur; překlad doprovázel erudovanými poznámkami a studii. V básnický opus *Svatý Václav u Luticů* líčí epizodu ze života knížete, která dokazuje světcovu statečnou rozhodnost zároveň s vůlí ke smrti a odpuštění, vydávající jej z pohanského světa. V vydal také dvě knihy vzpomínek na šťastné dětství, příbramské mládí a léta studií v římské koleji, které charakterizuje rozvláčná popisnost, zaujetí pro každodenní běh života a zachycení mravních jistot (*Vzpomínky z prvních let české koleje v Římě, Své matce a sobě*). Ráz beletristického průvodce s důrazem na detailní pozorování, historické realie, zajímavosti a literární souvislosti má i cestopis *Výlety na sever a na jih*. V silně konzervativní náboženské texty (*Krátké nedělní a sváteční promluvy*) jsou věnovány zvláště vztahům pravověrné katolicity a všední existence. Také jeho publicistika je nesena duchem nekompromisní katolické ortodoxie a moralismu, příp. vlasteneckými emocemi. V rukopisu zůstala mj. sbírka intimních a meditativních veršů Vyhasla ohně kouř a překlady (např. Sága o lidech na Eyri).

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Moriturus, Vojtěch Rys; Dr. K. V. (Čech), K. V., -kv- (Lid. listy 1922), V. (Čech 1921), Vtný. (Čes. slovník bohovědný), x. y. (Čech 1919). ■ PŘÍSPĚVKY in: Archa (Olomouc 1923); Cyril (1921); Cyrill (1902); Časopis pro moderní filologii (1935–36, polemika s J. Bukáčkem o překl. Dantovy Božské komedie); Čech (1909–10, 1919–21); Čes. lid (1925, Japonská paralela k Erbenově Vrbě); sb. Dante a Češi (1921, mj. překl. Dante Alighieri: Ráj, zpěv 33); Eva (1924–25, 1 příl. Katol. učitelka); Hlídka lit.; Katol. listy (1897, 1902); Kříž (1914, 1916); Lid. listy (1922–33); Meditace (1908–11); 1908 Zeyerova kronika V soumraku bohů a ságy islandské, překl. Listy sv. Kateřiny Sienské, 1910–11 překl. Dante Alighieri: Peklo, zpěv 1–12 a zpěv 13–34, 1911 Čechy v Božské komedii Dantově); Nový věk (1907–08); Nový život (1906); Obrázková revue (1899, 1901); Obrození (1912, mj. Sága islandská); Pražský večerník; Rozmach (1923); Růže dominikánská; Svatá Hora; Tak; Vlast (1927–30; 1928–30 překl. Dante Alighieri: Očistec, zpěv 1–18 a zpěv 19–33); Vlastenec (1907); Život (1921–29; 1923 Překlad Božské komedie od Vrchlického, 1929 Záblesky duše Jaroslava Vrchlického); – posmrtně: Lid. listy (1937); in V. Bitnar: Osobnost a dílo K. V. (1938). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Svatý Václav u Luticů (B 1927, pseud. Moriturus); Vzpomínky z prvních let české koleje v Římě (1928); Své matce a sobě (vzpomínky, 1929); Výlety na sever a na jih (ces-

topisné PP, vzpomínky, 1932, obs. i překl.: starodánská píseň o královně Dagmar, úryvky z eddické Sluneční písně, A. Oehlschläger: Dvě věži). – *Překlady*: G. Frassinetti: Ježš Kristus vzorem kněžovým (1896); A. Stolz: Průvodní list křesťanův platný až do smrti (1900); Rozjímání o životě a tajemstvích Páně na všechny dni a svátky církevního roku podle způsobu sv. Ignáce pro řeholnice 1–3 (1906–07); A. Fogazzaro: Miranda (1907); J. A. Lees, Taylor: Prázdniny v norských horách (1910); J. Jörgensen: Poutníková kniha (1910; 1942 s tit. Poutníková kniha z františkánské Itálie) + Na výšinách (1923) + Pouť do Svaté země (1928); M. Champol: Egoistův román (1912); František Saleský: Navedení k životu zbožnému (1916); H. da Persico: Svatá Melanie mladší (1916); N. P. S. Wiseman: Fabiola neboli církev v katakombách (1917); A. Muzzarelli: Májová pobožnost (1919); Sága o Hrafnkelovi, knězi Freyově (1920); M. Crawley-Boevey a křesťanská rodina zasvěcená srdci Páně (1920); Kvítka slavného pána svatého Františka a jeho bratří (1921); E. Asgrímsson: Lilie (1924); J. Lie: Láska a žárlivost (1924); H. Schilgen: Ty a ona (1924); B. Arens: Četba (1926); Sága o Egilovi, synu Skallagrímově (1926); W. H. Anderdon: Pravdivý Robinson (1927); F. Y. Prat: Svatý Pavel (1928); Dante Alighieri: Božská komedie (Peklo 1929, Očistec a Ráj 1930); Ch. Plater: Duchovní obnova pro laiky 1–3 (1930); P. Keller: Tři prstény (1931); Tomáš Kempenský: Čtyvero knih o následování Krista (1941); Helmolda, kněze buzovského, Slovanská kronika (1947); – posmrtně: Kateřina Sienská: Listy (1940). – *Ostatní práce*: Upřímné slovo křesťanským dívkám (1897); Krátké nedělní a sváteční promluvy (1928); Život Panny Marie v obrazech (1930). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Krása duše. Obrázky ušlechtilých žen a dívek (1903, ant. z V. Kosmáka, A. Contího a G. Duprého, i překl.). ■

LITERATURA: V. Bitnar: Osobnost a dílo K. V. (1938 ← Náš domov 1938); M. Kyrálová: K. V. (1867–1937). Literární pozůstalost (LA PNP 1968). ■ an.: P. V. sesazen..., Čas 20. 3. 1902; an.: k šedesátinám, Vlast 43, 1926/27, s. 287; J. Staněk: ref. překl. Sága o Egilovi, synu Skallagrímově, LidN 24. 8. 1927; B. Vašek: ref. Krátké nedělní a sváteční promluvy, Vlast 45, 1928/29, s. 144; ● ref. překl. Dante Alighieri: P. E. (Eisner), Prager Presse 26. 1. 1930; ne (A. Novák), LidN 28. 6. 1930; J. Strakoš, Akord 3, 1930, s. 127; M. (E. Masák), Archa 1930, sv. 1, s. 73; J. F. (Folprecht), Čes. osvěta 27, 1930/31, s. 257; vz. (V. Zelinka), Zvon 32, 1931/32, s. 408; vč. (V. Červinka), Zvon 33, 1932/33, s. 16; J. Bukáček, ČMF 20–23, 1933/34–1936/37, s. 161 a pokr. ●; -ch- (V. Cháb): Durychovo Bloudění... (polemika s ref. K. V. in Lid. listy 22. 2. 1930 a Vlast 1930, s. 141), NO 25. 2. 1930; ill. (A. Novák): Význam čísla tři v Dantově Božské komedii, LidN 18. 6. 1930; ● nekrology: Janko (J. Janko), ČMF 23, 1936/37, s. 425; Red., tamtéž, s. 429; an., Archa 1937, sv. 4, s. 194; M. Krejza, Lid. listy 27. 5. 1937 a 6. 6. 1937; an., Prager Presse 28. 5. 1937; p. (A. M. Píša), PL 28. 5. 1937; ne (A. Novák), LidN

29. 5. 1937; an., Nár. politika 29. 5. 1937; V. Bitnar: Lid. listy 6. 6. 1937 (s bibliografií); an., Naše věda 1937, s. 308; Vr., Svátá Hora (Příbram) 1937, s. 158; an., Slavische Rundschau 1937, s. 282; T. J. J. (Jiroušek), Vlast 1937, s. 255; us, LidN 19. 2. 1938 ●; J. Bukáček: ref. překl. Kvítky... (2. vyd.), Řád 1942, s. 548.

jz

Enrique Stanko Vráz

* 18. 4. 1860 *Trnovo* (Bulharsko)

† 20. 2. 1932 *Praha*

Cestovatel a autor knih shrnujících zážitky a poznání z rozsáhlých cest po světě.

Psal se převážně E. St. Vráz (E. též jako Enrico, Enrik). – V. původ není spolehlivě objasněn, V. sám jej záměrně tajil. Údajně během dětství cestoval po Balkánu a Malé Asii se svým otcem, který působil v diplomatických službách. Absolvoval střední vojenskou školu a 1877 se patrně účastnil boje proti Turkům v bitvě u Plevna. Blíže neznámá rodinná tragédie ho přiměla změnit identitu a přijmout jméno jihoslovanského buditele S. Vraze. Jinou verzi V. mládí předložil 1932 (v Nár. politice) F. Strojček; podle ní se V. původně jmenoval Karel Illichmann, narodil se v Osečné u Čes. Lípy, jeho otec byl Němec, matka Češka, vychovávan však byl u příbuzných s vyvinutým národním cítěním. V Praze vystudoval 1877 tříletou obchodní akademii a v téže době osiřel, což byl důvod změny identity i výpravy do světa. Strojčkovy úvahy okamžitě popřela (v Čes. slovu) V. dcera Vlasta (1902–1989, vydavatelka krajských časopisů v USA) a nesouhlas doprovodila žádostí, aby se „z nedoložených pověstí nedělala historická pravda“. Nejnovější úvaha o V. původu (C. Votrubec ve Vesmíru) vyslovuje domněnku, že cestovatel je synem důstojníka F. Spole a narodil se v haličském Tarnovu, odkud rodina přesídlila do Klatov. Sám V. naprostou neochotu sdělit cokoli bližšího o svém původu údajně zdůvodňoval tím, že záhady zrodu jsou nejlepší reklamou pro jeho přednášky i publikace. Dále už materiály shodně praví, že ze zbytku rodinného jmění V. žil 1879–80 ve Švýcarsku a studoval tam medicínu; 1880 odešel do Španělska, odkud se vypravil do Maroka a tři roky se snažil proniknout do Timbaktu v přestrojení za Araba i Žida. 1883 se přesunul do Senegambie a 1883–85 po-

býval u řeky Gambie v západní Africe. Věnoval se tam sběru přírodnin a založil společnost domorodých lovců pro vývoz ozdobného perí do Evropy. 1884 kontaktoval V. Náprstka a A. Friče, jimž zasílal sbírky a sám platil dopravu. 1885–88 se V. zdržoval na Zlatém pobřeží v dnešní Ghaně. Zde onemocněl zimnicí, dyzenterii a řadou dalších tropických nemocí, z kterých se 1888–89 zotavoval na Kanárských ostrovech. 1889 odešel do Venezuely, aby získal prostředky na další výpravy sušením balaty, suroviny nahrazující kaučuk. Věnoval se fotografování, lovu hmyzu a sběru orchidejí. 1892–93 podnikl rozsáhlou cestu po Orinoku a Amazonce pralesem a přes Andy k Tichému oceánu. Během cesty krátkodobě oslepl. Podařilo se mu získat velkou etnografickou sbírku, z níž zejména soubor primitivních hudebních nástrojů je světovým unikátem. 1894 se vrátil po 14 letech do Prahy se sbírkami a zvířaty, která (jelikož Praha ještě neměla zoologickou zahradu) prodal do Vídně. V listopadu 1895 se vypravil přes Severní Ameriku do Japonska, Číny, dnešního Thajska, Indonésie, na Borneo a Novou Guineu. 1897 se v Chicagu oženil s americkou Češkou, dcerou novináře a knihkupce A. Geringera. Tehdy navštívil s přednáškami též Prahu, 1898 podnikl turné po USA (mj. přednášel na Harvardově univerzitě, část vystoupení věnoval též krajanům); 1901 navštívil Čínu během povstání boxerů, zpátky se vrátil přes Mandžusko, Koreu a Sibiř do Moskvy. 1903–04 podnikl cestu do Jižní Ameriky a Mexika (finančně ho podpořil J. Hlávka). Mezitím (1901–02) a poté (1905–07) cestoval po Čechách a Moravě s přednáškami, vystupoval i ve Vídni. 1909 cestou do Afriky onemocněl a musel se vrátit do Prahy. V následujících letech žil střídavě v Praze a v Chicagu; v Čechách se marně snažil získat adekvátní uplatnění. Během 1. světové války se angažoval v krajském hnutí (pokoušel se založit Česko-americkou národní radu), později pracoval jako ředitel československé kanceláře pro znovuzvolení W. Wilsona prezidentem Spojených států amerických. Následkem práce s arzenem se V. utvořil sarkom a byla mu amputována levá paže. 1921 se vrátil natrvalo do Prahy. Letní období trávil v Klatovech, nový nával tropických nemocí léčil 1924 v Poděbradech. Do konce života se živil zejména přednáškami a spoluprací s rozhlasem. Pohřben byl do čestného hrobu na Olšanských hřbitovech.

První V. beletristické příspěvky, které vznikly během rekreačního pobytu na Kanárských ostrovech, byly určeny španělským časopisům. Úspěch jeho následujících příspěvků pro česká periodika si vyžádal obsáhlejší pokračování v knižní podobě. První V. publikaci z nich ještě uspořádal B. Bauše (*Z cest*), další knihy už cestovatel koncipoval sám. Vznikaly na podkladě deníků a podrobných záznamů z cest a zpracovávaly rozsáhlý a různorodý materiál, který přinášel množství cenných nových a objevných etnografických, zeměpisných a přírodopisných poznatků a zkušeností. Obsahují podrobná líčení organizace a průběhu cest, dobrodružných zážitků, vědeckých výzkumů, přírodních a společenských podmínek v exotických zemích, života obyvatel a jejich zvyků, náboženství, památek, architektury atd. Autor v nich usiloval o věcnost, přísnou objektivitu a autentickou dokumentárnost; přitom jeho fejetonistické črty prostupují i subjektivní pocity a úvahy, antiiluzivnost i smysl pro humor. Pokus o přechod k literárnější formě představují *Exotické povídky* využívající v několika epizodách i milostně laděné příběhy a oproti cestopisům je charakterizuje větší dějový spád a lyričnost.

PŘÍSPĚVKY in: Besedy Času (1907); Čas (1897); Čes. demokracie (1900); Denní hlasatel (Chicago 1919); Hlas národa (1896); Jitřenka (1896–97, 1919); Květy (1899); Lid. noviny (1905–08, i Večerní LidN); sb. Světem a letem (1895); Světozor (1893–97); Zlatá Praha (1891–1906); Zvon (1905–06). ■ **KNIŽNĚ.** *Beletrie: Z cest* (1898, ed. B. Bauše; rozšíř. vyd. 1925, upr. J. Frič); *Cesty světem 1–3* (1. Napříč rovníkovou Amerikou, 1900, 2. V Siamu, zemi bílého slona, 1901, 3. Čína, 1904); *Exotické povídky* (1909); *Z dalekých světů* (PP pro ml., 1910). – *Výbor: V dálavách světů* (Toronto 1983, ed. O. Svejkovská). – *Souborná vydání: Cesty E. S. V.* (Toužimský a Moravec, 1938–48, 9 sv., ed. V. Vrázová, Kuzma a Z. Jerman; obs. upr. vyd. S. cestopisů v novém členění a s novými tituly). ■ **KORESPONDENCE:** J. K. (Kořenský): E. S. V. na přírodovědeckých cestách po Africe a Jižní Americe (F. Kunstovnému z 1891), NL 13. 3. 1892 + *Výprava E. S. V. napříč Jižní Amerikou* (neuvedenému adresátovi b. d., asi 1892), NL 13. 12. 1892; an.: Cestovatel E. S. V. píše (neuvedenému adresátovi z 1896), Čas 23. 12. 1896; an. (J. Herben): Úryvky z dopisu (Herbenovi z 1897), Čas. Beletristická příl. k politickému týdeníku... 1897, s. 65 + E. S. V. (redakci Času, tj. J. Herbenovi z 1905), Čas 26. 7. 1905; an.: Cestovatel E. S. V. (redakci Venkova z 1908), Venkov 26. 7. 1908; an.: Cestovatel E. S. V. píše do Poličky (K. Tillovi a J. Popelkovi z 1919), Jitřenka 1919, s. 262; V. Červinka: Ještě E. S. V. (neuvedenému adresátovi z 1919),

Zvon 21, 1920/21, s. 69; J. L. Mikoláš: Z korespondence Č. Ostravického (zřejmě redakci Amerických dělnických listů, b. d., asi z 1911), Věstník Matice opavské 1932, s. 112. ■

BIBLIOGRAFIE: O. Jirečková: Život a dílo E. S. V. (1960). ■ **LITERATURA:** V. Vrázová: Život a cesty E. S. V. Z jeho soukromých deníků, korespondence, záznamů a z ústního vyprávění (1937); Z. Jerman: E. S. V. (1947). ■ an.: Cestovatel E. S. V., Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 135; ● ref. Z cest: -is-, NL 24. 12. 1897; J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 19, 1897/98, s. 104; F. V. V. (Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 248; V. Doubek: ČMM 1898, s. 321; N., NL 25. 3. 1898; an., LidN 17. 4. 1898 ●; ● ref. Napříč rovníkovou Amerikou: V. Doubek, NL 10. 3. 1899; M. Dlouhý, NL 2. 2. 1900; B. Bauše, Čes. revue 4, 1900/01, s. 1134; F. V. Vykoukal, Osvěta 1901, s. 363 ●; B. Bauše: ref. V Siamu, zemi bílého slona, Čes. revue 4, 1900/01, s. 1261; an.: Návštěvu u V., NL 9. 2. 1902; ● ref. Exotické povídky, Z dalekých světů: J. Karásek ze Lvovic, MR 1907/08, sv. 20, s. 132; an., Samostatnost 26. 10. 1909; F. Sekanina, Zvon 10, 1909/10, s. 269; an., Venkov 20. 1. 1910; F. V. Vykoukal, Osvěta 1911, s. 388 ●; ● k padesátinám: B. B. (Bauše), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 358; J. B., NL 12. 4. 1910; A. M., LidN 16. 4. 1910; J. Loh., Samostatnost 16. 4. 1910 ●; K. Scheinpflug: Přednášky pana Skioptikona, Čes. osvěta 1910, s. 97; ● k šedesátinám: V. Červinka, Zvon 20, 1919/20, s. 630 a pokrač., a 21, 1920/21, s. 69; an., Tribuna 8. 6. 1920; an., Naše kniha 1920, s. 64 ●; J. K. (Kořenský): Ze života V., Venkov 9. 5. 1922; ● k sedmdesátinám: -btk- (V. Brtník), Zvon 30, 1929/30, s. 434; J. Kořenský, LidN 18. 4. 1930; J. Laube, Venkov 18. 4. 1930; an., Čes. slovo 18. 4. 1930 ●; J. Želízko: Životní dílo E. S. V., Zvon 30, 1929/30, s. 545; ● nekrology: -och- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 335; Zel. (V. Zelinka), Malý čtenář 51, 1931/32, s. 264; an., Telegraf 20. 2. 1932; an. (J. Kořenský), Čes. slovo 21. 2. 1932; B. (E. Bass), LidN 21. 2. 1932; -šp- (F. Kašpar), NO 21. 2. 1932; an., PL 21. 2. 1932; an., Prager Presse 21. 2. 1932; an., Venkov 21. 2. 1932; an., Večerní Čes. slovo 22. 2. 1932; an., Pestrý týden 1932, č. 9; V. F. S. (Suk), Úhor 1932, s. 82 ●; L. (V. Lev): Vzpomínka na E. S. V., PL 24. 2. 1932; F. Hořčíčka: Kamarád dětí, PL 27. 2. 1932; F. Střejček: Něco o neznámém mládí E. S. V., Nár. politika 6. 4. 1932 (k tomu V. Vrázová: V. původ zůstává stále tajemný, Čes. slovo 9. 4. 1932; K. Scheinpflug: V. tajemství, LidN 17. 4. 1932); V. Vrázová: V. a česká kniha, sb. Spisovatelé o knihách (1938, s. 32); ● k 80. výr. nar.: Z. Jerman, LidN 18. 4. 1940; F. K. (Kocourek), Telegraf 18. 4. 1940 ●; ● k 10. výr. úmrtí: jpb (J. P. Blažek), LidN 20. 2. 1942; vh. (V. Hánek), Venkov 20. 2. 1942 ●; J. Chaloupka: Dva slavní cestovatelé a jeden – neznámý (E. S. V., E. Holub, Č. Paclt), Svět v obrazech 1947, č. 9; J. Šťastný in Městečko pod Skalou (1948, s. 168); C. Votrubec: O V. cestě Jižní Amerikou, Lidé a země 1954, s. 416; L. Korbel: Africké cesty E. S. V., tamtéž 1957, s. 210 + Korespondence E. S. V. s Josefem Hlávkou, Sborník

Českosl. společnosti zeměpisné 1957, s. 172 + Cesta E. S. V. na Novou Guineu, Lidé a země 1959, s. 23 + E. S. V. a Asie, Nový Orient 1960, s. 102 + E. S. V., člověk a cestovatel, Lidé a země 1960, s. 105; J. Hamerík: 100 let od narození E. S. V., Českosl. svět 1960, č. 15; J. Kunský in Čeští cestovatelé 2 (1961, s. 578); F. D. Bulánek (B.-Dlouhán): Záhadný český cestovatel, LD 23. 2. 1972; V. Vrázová, P. Ort in E. S. V.: V dávkách světů (1983); O. Kandertová in E. S. V.: Napříč rovníkovou Amerikou (1984); V. Halászová in kat. Nejstarší fotografie ze zámoří (1989); J. Pejskar: Od Timbaktu po Vladivostok, Svob. slovo 6. 6. 1992; H. Dobrá: Přednášky o dalekých zemích jako divadlo. E. S. V. a Plzeň, sb. Umění a civilizace jako divadlo světa (1993, s. 195); C. Votrubec: E. S. V. stále ještě záhadný, Vesmír 1995, s. 583; P. Štěpánek: Cestovatelské dílo E. S. V., Svět literatury 1999, s. 150; E. Todorovová: E. S. V. – cestovatel a fotograf, ČL 2002, s. 160; V. Rozhoň: V. kontra Frič. Nepovažují Vás za kompetentního, Dějiny a současnost 2003, č. 4; D. Svoboda: Horečky osamělého poutníka, Přítomnost 2003 (podzim), s. 36; V. Rozhoň in Čeští cestovatelé a obraz zámoří v české společnosti (2005).

jz

Jan Vrba

* 10. 7. 1889 *Klenčí u Domažlic*

† 18. 5. 1961 *Domažlice*

Básník subjektivní lyriky, ovlivněný O. Březinou, prozaik promítající do svých prací vroucí vztah k přírodě, autor přírodních próz, čtenářsky orientovaných venkovských, lesáckých a historických románů čerpaných ze současnosti a dějin Chodska, knížek pro děti, pamětí, též publicista.

Pocházel z učitelské rodiny, které se po matčině smrti (1905) odcizil. Byl bratrancem J. Š. Baara a vzdáleným příbuzným R. Svobodové. 1900–07 studoval na domažlickém gymnáziu, studia nedokončil a odešel na roční lesnickou praxi. 1908/09 studoval na střední lesnické škole v Jemnici u Mor. Budějovic. Po absolutoriu (září 1909) začal studovat nejprve jako mimořádný, od 1910 jako řádný posluchač Vysokou zemědělskou školu ve Vídni. Z hmotných důvodů řádné studium přerušil a působil v Berouně od prosince 1911 do dubna 1912 a znovu 1912–13 na hájenských kursech jako vyučující lesní asistent. Zároveň soukromě skládal ve Vídni zkoušky. 1914–15 pracoval jako asistent při lesním úřadu ve Zruči n. Sázavou. 1915–16 byl na frontě, po demobilizaci kvůli zranění vyučoval předmětům odborné přírodovědy na

střední lesnické škole v Jemnici do 1919 (1918 se oženil), poté se odstěhoval do Domažlic. 1920–24 redigoval plzeňský časopis *Pramen*, poté se věnoval pouze spisovatelské činnosti.

Od samého počátku se rozsáhlé a tematicky pestré V. dílo vyznačuje vazbou na chodský region, spjatou s úmyslem postihnout konstitutivní rysy chodské povahy, a na okrsek přírody. Do literatury vstoupil verši poplatnými poezií O. Březiny. Z této linie nevybočily ani sbírky se symbolistními náznaky a trpitelským gestem, psané během 1. světové války (*Jitřní lov, Zahrada Getsemanská*), ani nadšený hymnus na přírodu a život (*V poslední stráni*), ani panteisticky laděná sbírka *Svítání a svět*. V současné psané próze se postupně prosazovalo autorovo pohotové vypravěčství a kombinační talent. Mravní konflikty V. hrdinů, někdy až tragicky vystupňované, zpočátku provázely romantický patos (*Mučenníci, Les, Nespokojená srdce*), který postupně nahrazoval příklon k realismu, v selvských románech až k naturalismu. Programově zaměřen na nejširší čtenářské vrstvy V. prokazoval schopnost epicky větvit děj, do něhož promítal zhoubnost negativních jevů zakoreněných v selvských rodech: fanatickou službu půdě a statku, pýchu, vypočítavost přerůstající až v chamtivost a sudičství, kruté konflikty v rodinách při uplatňování rodičovské autority (triptych *Dolina, Boží mlýny, Jan Martin Šanda...*, v jehož závěrečném svazku obhajoval, opět pod vlivem Březinova mysticismu, svou vizi spravedlnosti v náboženské a sociální oblasti). Mravní a sociální aspekty dominují i v románech líčících s dusivou osudovostí poválečné dění na chodské vsi (*Beranuc dvůr, Soumrak Hadlasuc rodu*) nebo konfrontujících tradiční selství s názory a životním stylem mladé generace (*Zbytkový statek, Zrezivělý pluh, Vzpoura na vsi, Odpusť nám naše viny*). Kritické stanovisko k maloměstským a školským poměrům za Rakouska-Uherska vyslovil s dávkou bolestíinství a samolibosti v autobiografických románech (*Mládí, Kvetoucí hloží, Bludiště*). Věcnou hodnotu si podržely vzpomínky *Otokar Březina a jiní přátelé v mé paměti*. V tematizaci historických etap chodského regionu, tamějšího protikatolického odboje za svobodu svědomí a také protišlechtických nálad prokázal větší smysl pro heroizaci člověka v dějinách než pro postižení zápasících historických sil (*Prokop Veliký, Jiří z Poděbrad*). V rozsáhlých *Chodských rebeliích*, předmětu

častých polemik, je dějový spád retardován kronikářskými postupy a množstvím národopisných, krajinných a dokumentárních detailů. Nejživější částí V. díla zůstávají črty, prózy a romány ze života přírody, oslavující s pohanskou smyslností plodivé síly země, zachycující nejrůznější výjevy z živočišné nebo rostlinné říše a poetiku proměn ročních období (*Dražinová hora*, *Vysoký sněh*). Při sledování dynamiky a zákonitostí přírodního dění V. ústrojně spojil smyslové vnímání s racionálním výkladem příčin a následků jednotlivých jevů v sourodý celek již v *Knize z přírody*. V prózách o zvířatech, někdy traktovaných jako paralela lidského osudu (*Srnčí milování*, *Chromá liška...*), jindy částečně antropomorfovaných (*Bažantnice...*, *Boží lichva*), se zaměřil především na biologické cykly určující zvřecí jednání a determinace jejich vzájemných vztahů. V tematicky unikátních a poeticky vyprávěných románech zvýraznil s citem pro specifiku vegetativního života stromu (*Borovice*) nebo lesa napadeného kůrovcem (*Mniška*) jejich dramatický zápas o existenci, nezávislý na člověku. Poslední práce z přírody (*Myslivoův rok*, *Z mého herbáře*, *Ptačí svět*) charakterizuje úsilí o konkrétnost a objektivnost i narůstání odborné složky při zúročení celoživotních poznatků. Ve své době byly čtenářsky úspěšně erotikou naplněné a s lesnickou profesí spojené povídky (*Lesáci*, *Divoženky*) a konvenční romány (*Zelené šero*, *Zapomenuté údolí*, *Nejsilnější vášeň*, *Madlenka z Pece*, *Duše na horách*). Chvatná literární produkce vedla V. postupně k nedostatku umělecké kázně, stylové nevyváženosti a k jazykové ledabylosti (často vytýkané i kritikou). V Sebraných spisech autor na závěr každého svazku v tzv. Genezi knihy objasnil souvislosti mezi příběhem, realitou a svým rodovým zakotvením. – Psal i hry, které publikoval časopisecky, popř. je provedli ochotníci.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Šimon Zachar, Jindřich Milota, Jiří Karač (vše myslivecké čas.); R. ■ PŘÍSPĚVKY in: Beseda naší rodiny; Besedy lidu (1916–19); Cesta (1918–25); Čes. kultura (1913); Čes. slovo (1925–33); Československo (1946); Domov a svět (1932); Háj (Písek 1909–10; 1909 D Chléb, i prem.); kal. Horník (Mor. Ostrava); roč. Chudým dětem (Brno); Jevišť (1920); sb. Jos. R. Vilímek – osobnost i závod (1937); Klas (1922, 1925, 1931, 1934); Květy (1912–13); Lid. noviny (1914, 1922–28, 1934, 1939); Lípa (čas. dorostu Českosl. červeného kříže); Lit. noviny (1927); Lit. rozhledy (1925–29); Lovecký obzor (Písek 1912); Lumír (1916–17,

1924–26); Máj (1913–14); Most (1923); kal. Myslivoec (1922); Na stráž! (1920–21); Národ (1917–18); Nár. listy (1917–22); Nár. obzor (1913); Nár. osvobození (1925–29, 1931–34); Nár. práce (1939–41, 1944); Naše hory a hutě (Kladno 1923); Nová svoboda (1938); Novina (1910–12); Obrana z Podyjí (Dačice 1909, básnický debut); Osvěta (1917); Pokroková revue (1914); sb. Pozdravy z Pošumaví pod Karpaty (Břec-lav 1935, k pětaosmdesátinám T. G. Masaryka); Pramen (Plzeň 1920–27, i lit. ref.); Právo lidu (1913–17, 1922, 1934, 1937–38, i Večerník PL); Radost (1930); Rozhledy (1932); Rozpravy Aventina (1928–29); Salon (Brno 1933); Sociálistický směr (1957, PP Dobříšské obrázky); Světozor (1929–32); Svob. slovo (1947); Topičův sborník (1916); Úsvit; Venkov (1917, 1921–26, 1941); Vzlet (Plzeň 1917–19; 1917 D Draho-měř); sb. Z českých mysliven (1913–14); Zlatá Praha (1914–21); Zvěřena, příl. Zátíší (1923); Zvon (1913–41; 1939 R Očistec); Ženský obzor (1914–21).

■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře*: Radostné zaslíbení (BB 1914); Les (P 1915, bibliof.; defin. vyd. 1917); Mučenníci (PP 1916); Jitřní lov (BB 1917); Člověk boží (R 1917; 1923 s tit. Člověk boží a jiné práce, připojeny PP); Dolina (R 1917, 1. d. trilogie); Zahrada Getsemanská (BB 1918); Sázava (PP 1918); Nespokojená srdce (PP 1919); Boží mlýny (R 1919, 2. d. trilogie); Osudy (PP 1919); Jan Martin Šanda, poslušný sluha Páně a věrný kněz lidu českého (R 1920, 3. d. trilogie); Kniha z přírody (PP 1920; 1957 upr. vyd.); V polední stráni (BB 1921); Zubřany 1–3 (R 1922); Bažantnice a jiné obrázky z přírody (PP 1922); Zelené šero (R 1922); Lesáci (PP 1923); Dražinová hora (PP 1923; 1959 upr. vyd.); Chodské rebelie 1–3 (R, 1. 1923, 2. 1925, 3. 1926); Svítání a svět (BB 1924); Beranuc dvůr (R 1924); Vysoký sněh (PP 1924); Selské povídky (1924); Borovice (R 1925); Chromá liška a jiné příhody (PP 1925); Divoženky (PP 1926); Zapomenuté údolí (R 1926); Toulky lesem i polem (PP 1927); Mládí (PP 1927); Nejsilnější vášeň (R 1927); Chodsko. Průvodce krajem, dějinami jeho lidu a komentář k Chodským rebeliím (stať, 1928); Soumrak Hadlasuc rodu 1–3 (R 1929); Mniška (R 1929); O myšce Hrabalce a jiných zvířátkách (pohádky, 1929); Zbytkový statek (R 1930); Madlenka z Pece (R 1930); Duše na horách (R 1931); Balada o srdci (B 1932, bibliof.); Bitva u Domažlic (B – text pro mužský sbor, 1932, hudba J. Jindřich); Převrat (R 1932); Zlatý klíček (PP pro ml., 1932); Otokar Březina a jiní přátelé v mé paměti (vzpomínky, 1932); Lykainion (P b. d., 1933, bibliof.); Pan důchodník (P 1933); Slunečná ves (PP 1933); Vichřice 1, 2 (R 1933); In memoriam... (B b. d., 1934, bibliof.); Prokop Veliký 1, 2 (R 1934; t. r. samostat. kap. Prokop Veliký v Bratislavě); Tajemný svět (PP 1934); Dílo věčnosti (FF 1935); Kvetoucí hloží 1, 2 (R 1935); Vánoční stromeček (P 1936 ← Kniha z přírody); Vzpoua na vsi (R 1936); Zrezivělý pluh (R 1936); Bludiště 1, 2 (R 1937); Jan Herben (nekrolog, 1937); Boží lichva (R 1939); Blázínkové (R a PP 1940);

Pozehnaný den (P 1940); Bílý lesmistr (R 1941); Antonín Klášterský (nekrolog, 1941); Myslivcův rok 1–4 (PP, 1942 2. Létu, 3. Podzim; 1946 1. Jaro, 4. Zima); Odpust nám naše viny (R 1945); Jiří z Poděbrad 1–3 (R 1945–46); Hořela lípa (R 1946); Chodský černý týden (vzpomínky a RpRp, 1947); Chodský bílý týden (vzpomínky a RpRp, 1947); Kosmické. Drobné verše (1947, bibliof.); Venkov jedna rodina 1, 2 (R 1948); Ptačí svět (PP pro ml., 1956); Z mého herbáře (PP pro ml., 1961). – *Ostatní práce*: Chodsko pod Haltravou (1924); Domažlice a Chodsko (1926); Proti arcibiskupovi (1932); Doslov k 500. výročí pádu Prokopa Velikého na Lipanech (1934); Domažlice, pevná vlasti hráz (1947); Domica (1947). – *Výbory (z próz)*: Srnčí milování (1929, bibliof.); Toulky přírodou (1955); Obrázky z přírody (1957); Srnčí milování a jiné obrázky z chodské přírody (1968, ed. R. Lužík); Lovecké příhody hravé i dravé (1994, ed. J. Brand). – *Souborná vydání*: Spisy J. V. (K. Beniško, 1920 a 1923, 2 sv.); Sebrané spisy J. V. (J. Otto, 1925–33, pokr. L. Mazáč, 1933–38, pokr. Čes. grafická Unie, 1939–49, celkem 76 sv.). ■ **SCÉNICKY**. *Hra*: Pracovní den Boženy Němcové na Chodsku (Domažlice 1950). ■ **KORRESPONDENCE**: Vzájemná korespondence A. Jiráka a J. V. (z 1917), sb. Lit. archiv 30, 1988, s. 171 (ed. R. Ferklová, Y. Dörflová); Z listáře Bohumila Polana (Polanovi z 1919; 1998, ed. B. Losenický, V. Viktora). ■ **REDIGOVAL časopisy**: Na stráž! (1920–21), Pramen (1920–24), Zvěřena (lit. příloha Zátíší, 1923); *sborník: Z českých mysliven* (1913–14, periodický sešitový sb.); *knižníci*: Knihy československých spisovatelů (Plzeň 1919–23). ■

BIBLIOGRAFIE: H. Ryšánková: J. V., Zpravodaj západočes. knihovníků 1974, příl. Beletristé západočes. kraje; J. Kovařík: Bibliografie monografických děl J. V., Folia venatoria (Polovnícky zborník, Myslivecký sborník) 1988, s. 366. ■ **LITERATURA**: ● ref. Radostné zaslíbení: -pa- (F. S. Procházka), Zvon 15, 1914/15, s. 126; K. I., PL 24. 1. 1915, příl.; Ř. Hronek (K. Fiala), MR 1915, sv. 29, s. 145; A. N. (Novák), Lumír 1916, s. 329 ●; ● ref. Mučenníci: G. P. (Pallas), Zlatá Praha 34, 1916/17, s. 251; K. V. (Velemínský), Naše doba 24, 1916/17, s. 702; V. M., Naše řeč 1, 1916/17, s. 119; jv. (J. Vodák), LidN 25. 4. 1917; K. Fiala, MR 1917, sv. 31, s. 136; K. Sezima, Lumír 1917, s. 396 ●; ● ref. Jitřní lov: J. F. (Folprecht), Čes. revue 10, 1916/17, s. 682; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 17, 1916/17, s. 713; jv. (J. Vodák), LidN 25. 10. 1917; B. Bová (Benešová), Lípa 1, 1917/18, s. 223; J. B. (Borecký), Topičův sborník 5, 1917/18, s. 42; Š. Jež, MR 1917/18, sv. 32, s. 148; B. P. (Polan), Nové Čechy 1918, s. 45 ●; ● ref. Člověk boží: tr., PL 2. 12. 1917; K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 123; Kolda (E. Konrád), Kmen 1, 1917/18, č. 47 (i ref. Mučenníci); L. N. Z. (Zvěřina), Lípa 1, 1917/18, s. 160; K. H. (Hikl), Naše doba 26, 1918/19, s. 379 ●; ● ref. Dolina: K. Toman, Čes. revue 11, 1917/18, s. 442 (i ref. Les); K. Sezima, Lumír 46, 1917/18, s. 361 (i ref. Les a Člověk boží); K. H. (Hikl), Naše doba 25, 1917/18, s. 549; J. F. (Folprecht), Zvon 18, 1917/18,

s. 362 ●; A. N. (Novák): J. V. vyprávěč, Venkov 5. 2. 1918; M. Novotný in Nová naturalistická vlna, Národ 1918, s. 169; ● ref. Zahrada Getsemanská: Š. Jež, Cesta 1, 1918/19, s. 998; A. Trýb, MR 1918/19, sv. 34, s. 193 ●; ● ref. Sáza: M. Novotný, Cesta 1, 1918/19, s. 1109 a 1137; F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 525; K. Sezima, Lumír 47, 1918/20, s. 358 (i ref. Nespokojená srdce) ●; ● ref. Nespokojená srdce: F. Götz, Lípa 2, 1918/19, s. 798; J. Krecar, MR 1918/19, sv. 34, s. 571; J. F. (Folprecht), Zvon 19, 1918/19, s. 490; Dr. A. F. (Fuchs), Tribuna 25. 5. 1919; M. Novotný, Cesta 2, 1919/20, s. 37 ●; ● ref. Boží mlýny: O. Sch. (Schäfer), Zlatá Praha 36, 1918/19, s. 399; A. Novák, Venkov 29. 7. 1919; Ktk, LidN 19. 9. 1919; K. H. (Hikl), Naše doba 27, 1919/20, s. 781; Č. J. (Jeřábek), MSIR 13, 1919/20, s. 138; Š. Jež, Cesta 2, 1919/20, s. 750; K. Sezima, Lumír 1921, s. 21 ●; ● ref. Jan Martin Šanda...: K. Fiala, A. P. (Procházka), MR 1919/20, sv. 35, s. 566; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 20, 1919/20, s. 586; O. Sch. (Schäfer), Zlatá Praha 37, 1919/20, s. 402; Š. Jež, Pramen 1920, s. 422 ●; J. Knap: J. V., Cesta 3, 1920/21, s. 442, 584, 663, 683, 744; ● ref. Osudy: J. Krecar, MR 1920/21, sv. 36, s. 281; Dr. M. N. (Novotný), Nové Čechy 4, 1920/21, s. 394; Kaz. (F. S. Procházka), Zvon 21, 1920/21, s. 110 (i ref. Mučenníci a Kniha z přírody) ●; ● ref. Kniha z přírody: J. V. Sedlák, Tribuna 23. 9. 1920; J. H. (Hora), RP 3. 10. 1920; K. Sezima, Lumír 1921, s. 204; A. Novák, Pramen 1921, s. 473 ●; ● ref. V polední stráni: J. H. (Hora), RP 7. 8. 1921, příl.; M. Pujmanová-Hennerová, Tribuna 14. 8. 1921; J. O. N. (Novotný), LidN 24. 9. 1921; A. Vyskočil, Čes. revue 1921, s. 357; V. Martínek, Pramen 1921, s. 475; A. N. (Novák), Lumír 1922, s. 212 ●; J. Kopal: ref. Zubřany, Nové Čechy 6, 1922/23, s. 224; ● ref. Bažantnice...: F. Kupka, Cesta 5, 1922/23, s. 610; V. Brtník, Venkov 27. 1. 1923; F. S., PL 11. 2. 1923; K. Sezima, Lumír 1923, s. 341; J. V. Sedlák, Pramen 4, 1923/24, s. 88 (i ref. Lesáci a Zelené šero); M. (E. Masák), Archa 1925, s. 46 (i ref. Dražinová hora) ●; ● ref. Zelené šero: A. N. (Novák), LidN 29. 3. 1923; J. Krejčí, Naše doba 31, 1923/24, s. 625 (i ref. Lesáci) ●; ● ref. Lesáci: V. Brtník, Venkov 5. 5. 1923; K. J. Beneš, Lit. listy 1, 1923/24, s. 56 ●; ● ref. Dražinová hora: J. O. Novotný, Cesta 6, 1923/24, s. 354; K. Sezima, Lumír 1924, s. 523 (i ref. Vysoký sněh) ●; A. N. (Novák): ref. Chodsko pod Haltravou, LidN 2. 8. 1924; K. Hikl: J. V., Lit. rozhledy 9, 1924/25, s. 210, 245; ● ref. Chodské rebelie 1: -drb- (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 490; V. Brtník, Venkov 29. 3. 1924; A. Pražák, PL 25. 5. 1924 ●; ● ref. Selské povídky: drb. (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 714; A. N. (Novák), LidN 30. 8. 1924 (i ref. Vysoký sněh) ●; ● ref. Svítání a svět: F. Götz, NO 25. 5. 1924; A. N. (Novák), Lumír 1924, s. 387 ●; ● ref. Vysoký sněh: kp., PL 19. 10. 1924; drb. (J. Borecký), Zvon 25, 1924/25, s. 98; J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 537 (i ref. Selské povídky a Beranuc dvůr); B. Benešová, Tribuna 15. 2. 1925 ●; ● ref. Borovice: J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 809; J. Vodák, Čes. slovo 5. 8. 1925; B. Jedlička, LidN 6. 10. 1925; P. Fraenkl, NO

9. 10. 1925; M. (E. Masák), *Archa* 1925, s. 323; K. H. (Hikl), *Naše doba* 33, 1925/26, s. 57; -ach- (E. Vachek), *Pramen* 6, 1925/26, s. 72 (i ref. Beranec dvůr a Boží mlýny) ●; ● ref. Beranec dvůr: drb. (J. Borecký), *Zvon* 25, 1924/25, s. 265; V. Brtník, *Venkov* 6. 2. 1925; K. Sezima, *Lumír* 1925, s. 301 (i ref. Boží mlýny) ●; A. Písaříček: Literární tvorba J. V., *Lit. rozhledy* 9, 1924/25, s. 245; ● ref. Sebrané spisy: J. O. Novotný, *Cesta* 8, 1925/26, s. 148, 340, 419, 732; K. Sezima, *Lumír* 53, 1926/27, s. 312 ●; ● ref. Chromá liška...: J. O. Novotný, *Cesta* 8, 1925/26, s. 419; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 26, 1925/26, s. 306 ●; ● ref. Zapomenuté údolí: J. O. Novotný, *Cesta* 9, 1926/27, s. 522; A. N. (Novák), *LidN* 7. 6. 1927; F. Götz, *NO* 13. 2. 1927 ●; ● ref. Divoženyky: V. Brtník, *Venkov* 21. 1. 1927; A. N. (Novák), *LidN* 9. 2. 1927 ●; jv. (J. Vodák): ref. Toulky lesem a polem, *Čes. slovo* 2. 8. 1927; ● ref. Mládí: O. Šimek, *Lit. svět* 1, 1927/28, č. 17; J. V. Sedlák, *Tribuna* 11. 1. 1928 ●; ● ref. Nejsilnější vášeň: G. (F. Götz), *NO* 31. 1. 1928; A. N. (Novák), *LidN* 18. 3. 1928 (i ref. Mládí); vz. (V. Zelinka), *Zvon* 28, 1927/28, s. 406 ●; F. Roubík: Chodské rebelie a historická pravda, *Brázda* 1928, s. 6, 41, 74, 182, 266 (i sep.); ● ref. Chodsko: T. (H. Traub), *Tribuna* 23. 9. 1928; Dr. Rbk (Roubík), *Nové Čechy* 12, 1928/29, s. 135 ●; ● ref. Mniška: vz. (V. Zelinka), *Zvon* 29, 1928/29, s. 686; A. N. (Novák), *LidN* 14. 9. 1929; K. Sezima, *Lumír* 56, 1929/30, s. 125 ●; F. V. Suk: J. V. píše pro mládež, *Lit. rozhledy* 14, 1929/30, s. 44; ● ref. O myšce Hrabalce...: V. F. S. (Suk), *Střední škola* 10, 1929/30, s. 185; M. Majerová, *Čin* 2, 1930/31, s. 178 ●; V. Brtník: ref. Soumrak Hadlasuc rodu, *Venkov* 4. 1. 1930; K. Sezima in *Masky a modely* (1930, s. 100); ● ref. Madlenka z Pece: B. Jedlička, *LidN* 27. 11. 1930; drb. (J. Borecký), *Zvon* 31, 1930/31, s. 183 ●; ● ref. Zbytkový statek: V. Ryba, *PL* 4. 1. 1931; V. Brtník, *Venkov* 21. 1. 1931; vz. (V. Zelinka), *Zvon* 31, 1930/31, s. 278 ●; ● ref. Duše na horách: drb. (J. Borecký), *Zvon* 32, 1931/32, s. 222; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 3. 2. 1932 ●; ● ref. Zlatý klíček: F. V. Suk, *Světozor* 32, 1931/32, příl. s. 397; J. Hilgartner, *tamtéž*, s. 398; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 30. 9. 1932; M. M. (Majerová), *Čin* 4, 1932/33, s. 372 ●; -pa- (F. S. Procházka): ref. Balada o srdci, *Zvon* 32, 1931/32, s. 350; J. Vodák in sb. *Básníci selství* (1932, s. 125); ● ref. Otokar Březina...: A. N. (Novák), *LidN* 3. 11. 1932; P. Eisner, *Prager Presse* 6. 11. 1932; jv. (J. Vodák), *Čes. slovo* 17. 11. 1932; K. (F. V. Krejčí), *PL* 11. 12. 1932; B. Slavík, *RA* 8, 1932/33, s. 52 ●; ● ref. Převrat: J. Thon, *LidN* 7. 10. 1933; a (J. Hora). *Čes. slovo* 8. 12. 1933 ●; ● ref. Slunečná ves: drb. (J. Borecký), *Zvon* 33, 1932/33, s. 432; jh (J. Hora), *Čes. slovo* 26. 2. 1933 ●; A. N. (Novák): ref. Pan důchodní, *LidN* 27. 3. 1934; ● ref. Vichřice: Hs. (M. Holas), *RA* 9, 1933/34, s. 101; drb. (J. Borecký), *Zvon* 34, 1933/34, s. 251 (i ref. Pan důchodní) ●; ● ref. Prokop Veliký: ill (A. Novák), *LidN* 11. 5. 1934; V. Brtník, *Venkov* 10. 6. 1934; G. (F. Götz), *NO* 22. 7. 1934; Z. Kalandra, *Haló noviny* 1934, č. 155; Líva, *Střední škola* 15, 1934/35, s. 46 ●; ● ref. Tajemný svět: K. Sezima, *Lumír* 61, 1934/35, s. 281;

Btk. (V. Brtník), *Venkov* 13. 8. 1935; vbk. (V. Běhounek), *PL* 23. 12. 1935 ●; ● ref. Dílo věčnosti: K. Sezima, *Lumír* 61, 1934/35, s. 524; J. Šnobr, *Čin* 1935, s. 283; vbk. (V. Běhounek), *PL* 18. 9. 1935 ●; ● ref. Kvetoucí hloží: drb. (J. Borecký), *Zvon* 36, 1935/36, s. 209; F. X. Šalda, *ŠZáp* 8, 1935/36, s. 134 → *Kritické glosy k nové poezii české (1939) a Z období Zápisníku 2 (1987)*; st- (J. Strnadel), *Čin* 1936, s. 29 ●; ● ref. Zrezivělý pluh: J. Strnadel, *Čin* 1936, s. 232; K. Polák, *PL* 23. 5. 1936 ●; R. Habřina in sb. *Tváří k vesnici* (1936, s. 101); ● ref. Vzpouza na vsi: Kc. (J. Kunc), *Rozhledy* 1936, s. 235; M. (E. Masák), *Archa* 1937, s. 47; V. T. (Tichý), *Dělnická osvěta* 1937, s. 69 ●; ● ref. Bludiště: B. Jedlička, *LidN* 20. 12. 1937; drb. (J. Borecký), *Zvon* 38, 1937/38, s. 223; DE (J. Strnadel), *Čin* 1938, s. 172; V. T. (Tichý), *Dělnická osvěta* 1938, s. 31 ●; B. Slavík: ref. Jan Herben, *LidN* 10. 11. 1938; ● k padesátinám: -btk- (V. Brtník), *Zvon* 39, 1938/39, s. 644; J. Knap, *Venkov* 9. 7. 1939; Ad. Veselý, *LidN* 9. 7. 1939 ●; ● ref. Boží lichva: kp. (K. Polák), *Nár. práce* 20. 7. 1939; B. Jedlička, *LidN* 16. 10. 1939; K. Sezima, *Čtme* 2, 1939/40, s. 62; J. Knap, *Venkov* 25. 7. 1940 ●; ● ref. Požehnaný den a Bláznkové: b (V. Běhounek), *Dělnická osvěta* 1941, s. 84; V. T. (Tichý), *Nár. práce* 28. 5. 1941 ●; ft (F. Tichý): ref. Antonín Klášterský, *LidN* 18. 3. 1942 + (šifra V. T.) ref. Myslivcův rok (Léto, Podzim), *Nár. práce* 8. 5. 1943; ● ref. Odpust' nám naše viny: jšk (J. Š. Kvapil), *Naše doba* 52, 1945/46, s. 330; V. T. (Tichý), *PL* 9. 4. 1946 (venkov. vyd.) ●; jšk. (J. Š. Kvapil): ref. Jiří z Poděbrad, *Naše doba* 53, 1946/47, s. 88; ● ref. Hořela lípa: V. Tichý, *Kulturní politika* 2, 1946/47, s. 44 (i ref. Chodský černý týden a Chodský bílý týden); bh., *Knihy a čtenáři* 1947, s. 174 ●; vop. (J. Vopařil): ref. Chodský černý týden a Chodský bílý týden, *NO* 30. 5. 1947; J. Tomeček in J. V.: *Toulky přírodou* (1955); M. Fišerová in J. V.: *Bažantnice a jiné obrázky z přírody* (1955); ● ref. Prokop Veliký (1957); Z. Vavřík, *LitN* 1957, č. 33; -mi (M. Ivanov), *Tvorba* 1957, č. 37 ●; JU (A. Junger): ref. Ptáč' svět, *Přírodní vědy ve škole* 1957, s. 288; V. Pazourek: ref. Toulky přírodou (1959), *ZM* 1959, s. 378; J. Vaníček in J. V.: *Borovice* (1958) + in J. V.: *Dražimovská hora* (upr. vyd. 1959); ● k sedmdesátinám: S. J. (Janoušek), *LD* 9. 7. 1959; J. Tomeček, *HD* 1959, s. 380; zV (Z. Vavřík), *LitN* 1959, č. 28 ●; ● nekrology: V. (Z. Vavřík), *LitN* 1961, č. 21; (sj) (S. Jaroš), *LD* 23. 5. 1961; B. V. Lohanský, M. Kaňák, *Čes. zápas* 1961, č. 22 ●; S. Bartůšková: J. V. a jeho beletrie o přírodě, *ČLit* 1970, s. 465 + in *Česká přírodní beletrie dvacátých let*, *ČLit* 1974, s. 66; F. D. B. (Bulánek-Dlouhán): J. V., milenek a básník lesa, *LD* 10. 7. 1979; D. Moldanová in J. V.: *Borovice* (1982); ● k 100. výr. nar.: (ra). (V. Viktora), *Pravda* 18. 7. 1989; S. Bartůšková, *Lit. měsíčník* 1989, č. 6 ●; D. Moldanová in J. V.: *Boží mlýny* (1990) a *Soumrak Hadlasuc rodu* (1990); Z. Hrbata in *Kozinův Újezd*, *ČLit* 1995, s. 5; J. Poláček: J. V., Veronika 1999, č. 4; F. Všeticka, *Román J. V. (Boží mlýny)*, *Alternativa plus* 2004, č. 1–2 → *Možnosti Meleté* (2005).

sb

Tadeáš Vrba

* 27. 1. 1879 Újezd u Plzně

† 3. 4. 1961 Aš

Básník sociální lyriky často baladicky traktované, autor časopisecky publikované literatury pro děti.

VI. jm. Jan Mukenšnábl, psán též Jan Muckenšnábl, od 1919 užíval občanské jm. Jan Vrba. – Pocházel ze staré kovářské rodiny šiffřic v kraji socialistické myšlenky. 1894–98 studoval učitelský ústav v Plzni. Po maturitě vyučoval dva roky na obecné škole ve Spáleném Poříčí, potom do 1906 na obecné škole v Chrástu u Plzně. Po získání odborné způsobilosti (přírodopis, fyzika, matematika) vyučoval 1907–32 na měšťanské škole ve Starém Plzenci (1907 se oženil). Od 1932 byl ředitelem měšťanské školy v Plzni do počátku 1939, kdy odešel na odpočinek, který trávil ve Starém Plzenci. Přátelil se s K. Tomanem. Jeho dcerou je spisovatelka Alena V.

Obě V. útlé básnické sbírky jsou prodchnuty silným sociálním cítěním a láskou k rodnému kraji. Bezručovsky zlobné a národnostně vyjaté verše jsou prostoupěny lyrickým smutkem v prvotině *Kamení*. V lyrickoepických básních *Po svatě Anně* exponoval V. tragiku individuálního i národního osudu baladickou formou do dramát opuštěných žen a dětí i do utrpení vojáků za 1. světové války. Jeho četné verše a prózy pro děti zůstaly roztroušeny po časopisech.

PSEUDONYMY: Adam Háji, J. Hrubý (Písecké listy), J. Ouvecký, J. Vrbata. ■ PRÍSPĚVKY in: Besedy Času (1905); Červen (Plzeň 1908); Čes. demokracie; Čes. slovo, i příl. Slovíčko (1929–32, 1935); Čes. deník (Plzeň, FF); Kramerius (Rokycany); Lid. noviny (1928); Májový list (1907); Malý čtenář (1905–08, 1927–29); Mladá stráž (Plzeň, literatura pro ml.); Moderní žena; Nár. listy (1918); Nová doba (Plzeň); Písecké listy; Plzeňský kraj; Pokroková revue (1905–07); Rozkvět; Samostatnost (1906); Vzlet (Plzeň 1917, 1919); Zlatá Praha (1908–10, 1913–14); – posmrtně: ant. Zpadlo slunce za dnem, který nebyl (2000, ed. I. Wernisch). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Kamení (BB b. d., 1904); *Po svatě Anně* (BB 1930). ■

LITERATURA: ● ref. Kamení: -yer., NL 26. 8. 1904 → Plzeňské rozhledy 1904, č. 31; L- (J. Lier), Zvon 5, 1904/05, s. 46; an., Čas 8. 1. 1905 ●; ● ref. *Po svatě Anně*: F. W. (Wenig), Čes. směr (Plzeň) 5. 10. 1930; -as (M. Holas), RA 6, 1930/31, s. 360; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 389 ●; A. Vrbová: Nejstarší západočeský básník, Plzeňsko 1997, s. 29;

an. in Zapomenutí, LitN 1998, č. 43; V. Färber in Pěší zóna 2002, č. 11.

sb

Vladimír Vrba

* 21. 5. 1876 Příbram

† 15. 5. 1941 Praha

Autor reflexivní lyriky se sociální a didaktickou tendencí, prozaik, publicista.

Syn železničního úředníka. V rodišti V. navštěvoval obecnou školu a od 1886 gymnázium (5. třídu opakoval, mat. 1895). Poté nastoupil zaměstnání u dráhy (1900 se oženil poprvé, 1930 podruhé), nejprve působil do 1903 ve funkci adjunkta a asistenta v Lounech a ve Veselí-Mezimostí, později byl železničním úředníkem v Táboře; 1908 se přestěhoval do Prahy. Za první republiky (od 1919) pracoval na ministerstvu železnic, zhruba v polovině 30. let jako vrchní inspektor drah odešel do výslužby. Byl socialisticky orientován (1904 vstoupil do sociálnědemokratické strany, 1907 vystoupil z římskokatolické církve), angažoval se v Českosl. svazu všeúřednickém (od 1918 členem). V železničářských kruzích byl znám jako zkušený organizátor, o problémech na železnici přednášel i v rozhlase. Zasloužil se 1921 o 1. dělnickou olympiádu jako předseda jejího dopravního odboru; jeho proslovy byly recitovány na dělnických večírcích. Ve 20. letech se stal členem sdružení bezkonfesijních Obroda, kde vystupoval proti vyučování náboženství ve školách.

V prvních nerozsáhlých básnických knížkách (*Bez nároků*, *Rozváté listy*), vyznačujících se popisným, pravidelně rýmovaným veršem, V. podával skeptické reflexe všednodennosti, v nichž dominovalo zejména téma milostné deziluze. Ve sbírce *Naděje a rezignace* převážily monotónně artikulované motivy předčasného stárnutí (častý paralelismus pohybu lidského života a přírodního uvadání), životní prohry a melancholie. Kritický tón a ironické glosování V. rozvinul v reflexivních didaktizujících básních (*Teze dneška*, *My*) usilujících poukázat na zvrácenost současné společnosti i na její pokryteckou morálku a frázovitost. I přes snahu navázat zejména racionální skepsí a polemičností na lyriku J. S. Machara zůstala jeho básnická tvorba u pouhé popisnosti, deklarativ-

nosti a didaxe. Schematicky podané příběhy milostných zklamání ústící v happy end vycházely z V. znalosti prostředí železnice (*Dvě novelky*); v drobných prozaických moraličkách (*Jak může člověk být spokojen?*) se na příliš průhledných příkladech lidských osudů pokusil zobrazit polaritu věčné lidské touhy a nemožnosti dosáhnout uspokojení. Zejména ve 20. letech V. publikoval příležitostně v novinách a v časopisech drobné prózy, črty, fejetony, anekdoty a občasně recenze o literatuře (*Dělnická osvěta*), rovněž články o postavení úředníka v nové republice.

ŠIFRY: -rb-, V. V. (vesměs *Dělnická osvěta*). ■ PŘÍSPĚVKY in: Akademie (1924); Časopis Spolku čes. úředníků železničních; *Dělnická osvěta* (1921–27); *Dobrá kopa*; *Kopřivky*; *Právo lidu* (1910–11, 1921–26, i příl. *Dělnická besídka* a *Večerník PL*); *Rašple* (Brno); *Rudé květy* (1906, 1910); *Úřednické rozhledy* (1918–26); *Veřejný zaměstnanec* (1927–29, an. příspěvky); rovněž v regionálních a odborných (železničářských) periodikách. ■ KNIŽNĚ. *Beletrie*: Bez nároků (BB 1900); *Rozváté listy* (BB 1901); *Dvě novelky* (PP 1903); *Naděje a rezignace* (BB 1903); *Teze dneška* (BB 1903); *My* (BB 1905); *Jak může člověk být spokojen?* (PP 1905). ■ REDIGOVAL *časopisy*: *Úřednické rozhledy* (25. 8. 1924 – prosinec 1926); *Veřejný zaměstnanec* (10. 1. 1927 – 1. 3. 1929). ■

LITERATURA: L.: ref. *Naděje a rezignace*, *Zvon* 3, 1902/03, s. 699 + ref. *Teze dneška*, *Zvon* 4, 1903/04, s. 14; R. I. (Illový): k šedesátinám, *PL* 21. 5. 1936; -y.: nekrolog, *Nár. práce* 23. 5. 1941.

vfr

Viktorin Vrbenský

* 1580 *Týn nad Vltavou*

† 2., nebo 4. 3. 1622 *Dobrovice* u *Mladé Boleslavi*

Luteránský duchovní, humanistický básník, účelný náboženský polemik a autor náboženskovoždělavatelných spisů.

Psal se i Verbenius, Werbenius, Verbensky, Wrbenus, Vltavotýnský, Muldatineus. Někdy býval chybně uváděn rok úmrtí 1630 (*Žitava*). – Syn radního písaře a posléze primase v Týně n. Vltavou. Školu navštěvoval nejprve v rodišti, poté v Klatovech, Pelhřimově, Německém Brodě a Lounech. 1601 byl přijat na pražskou akademii; bakalářem se stal 1603, mistrem svobodných umění v roce následujícím. Již během studií působil jako učitel, od 1603 byl správcem

školy u Sv. Štěpána na Novém Městě pražském, 1604–06 správcem škol Hradce Králové. 1606 přijal ve Wittenbergu kněžskou ordinaci; měl se stát duchovním správcem v Novém Městě n. Metují, ale nakonec získal místo děkana v Náchodě. 1606 se oženil; V. sňatek oslavili jeho přátelé (J. Campanus Vodňanský, V. učitel M. Troilus, V. žák A. Vollius, P. Cruciger aj.) vydáním sborníku *In honorem clarissimi viri d. M. Viktorini Vrbensky Muldatynaei...* (další sborník na počest V. byl vytištěn 1619). Od 1609 V. působil jako děkan v Písku, od 1612 v Německém Brodě. 1619 byl ustanoven duchovním správcem u Sv. Mikuláše na Starém Městě pražském a t. r. zvolen přísedícím konzistoře podobojí. Po Bílé hoře byl jako jeden z prvních nekatolických kněží perzekvován, svou faru musel opustit již v únoru 1621. V dubnu 1621 se s J. Šultysem neúspěšně pokusil intervenovat v Drážďanech u saského kurfiřta ve prospěch pražské utrakvistické akademie, za což se po návratu oba museli zodpovídat u místodržícího P. Michny. V. byl jedním z duchovních, kteří poskytli poslední duchovní útěchu odsouzeným předákům českého stavovského povstání v předvečer jejich popravy. Poté, co byl patentem z prosince 1621 vypovězen z českých zemí, se skrýval u Henyka z Valdštejna na Dobrovici. Na V. smrt reagovali jeho přátelé vydáním sborníku *Fama posthuma M. Victorini Vrbeni...*, do něhož byly vedle V. životopisu, sepsaného S. Martinem z Dražova, a výběru z V. korespondence zařazeny verše 15 autorů včetně V. syna Ondřeje (* 1608 nebo 1609). Do žitavského exilu odešla vdova Kateřina s dcerou Ludmilou.

Podle svědectví současníků V. výborně ovládal klasické jazyky, jeho latinská příležitostná poezie však nepřesáhla dobový průměr. Česky psané verše se dochovaly pouze v rukopisné podobě (t. č. v Městském muzeu a galerii v Dačicích). V. českojazyčná literární produkce je převážně určena k náboženskovoždělavatelným účelům. Ve své polemické tvorbě se V. prezentoval jako nesmlouvavý obhájce luteránství. Již názvem spisu *Konfesi česká, pravá augšpurská...*, v němž jednotlivé články České konfese přeformuloval do podoby otázek a odpovědí, demonstroval své přesvědčení o totožnosti České konfese s augšpurským (tj. luteránským) vyznáním. V předmluvě díla učinil několik nepřímých výpadů proti jednotě bratrské, zvláště proti její kalvínské orientaci. Na to reagoval